

Centrum obnovy
společného kulturního dědictví

Zentrum für Erneuerung des
gemeinsamen Kulturerbes

Obnova kulturního dědictví Erneuerung des kulturellen Erbes

COL — CONFERENCE 6

Sborník z konference / Sammelheft von der Konferenz

/AT-CZ/

EUROPEAN UNION

Interreg
Austria-Czech Republic
European Regional Development Fund

/CZ/

Tato publikace je vydaná v rámci projektu **ATCZ 171 (COL — Centrum pro obnovu společného kulturního dědictví)**, který je financovaný z Evropského programu **INTERREG V-A Rakousko — Česká republika 2014–2020**.

/AT/

Diese Publikation wird im Rahmen des Projekts **ATCZ 171 (COL — Zentrum für Erneuerung des gemeinsamen Kulturerbes)** veröffentlicht, das durch das europäische Programm **INTERREG V-A Österreich — Tschechische Republik 2014–2020** finanziert wird.

Interreg

EUROPEAN UNION

Austria-Czech Republic

European Regional Development Fund

ISBN 978-3-903150-90-4

DOI 10.48341/zegk-duk6

**Centrum obnovy
společného kulturního dědictví
Zentrum für Erneuerung des
gemeinsamen Kulturerbes**

Obnova kulturního dědictví
Erneuerung des kulturellen Erbes

COL — CONFERENCE 6

Sborník z konference / Sammelheft von der Konferenz

VEDOUcí PARTNER PROJEKTU / LEADPARTNER DES PROJEKTS

PROJEKTOVÍ PARTNEŘI / PROJEKTPARTNER

DOLNÍ KOUNICE — hrad a zámek / Burg und Schloss
(Foto: Vratislav Zíka)

/CZ/

O projektu

Nejviditelnější složkou společného dědictví České republiky a Rakouska je stavební kultura budov a sídel, které vznikly ve stejných kulturně–historických podmínkách. Problematika jejich obnovy, architektonické a urbanistické principy i řemeslné postupy jsou na obou stranách hranice téměř stejné, zatímco legislativa, ekonomika, teorie i praxe v péči o toto dědictví jsou značně rozdílné.

V obou zemích je také aktuální potřeba hledat nové způsoby a formy udržitelné obnovy a adaptace tohoto kulturního dědictví, které odpovídají potřebám současnosti, ale přitom neničí jeho kulturně–historické hodnoty.

/AT/

Über das Projekt

Der sichtbarste Teil des gemeinsamen österreich-tschechischen Erbes ist die Baukultur von Gebäuden und Ortschaften; die kulturhistorischen Bedingungen waren lange Zeit weitgehend gleich. Die Problematik der Erhaltung und Revitalisierung dieses Erbes sind, ebenso wie die architektonische und städtebauliche Lehre, sowie das handwerkliche Wissen auf beiden Seiten der Grenze ähnlich, während die Rechts- und Wirtschaftslage, Theorie und Praxis der Sanierung wesentlich unterschiedlich sind.

Außerdem besteht in beiden Ländern die dringende Notwendigkeit, neue Wege und Formen der nachhaltigen Erneuerung und Anpassung dieses kulturellen Erbes zu suchen, die den Bedürfnissen der Gegenwart entsprechen, ohne seine kulturellen und historischen Werte zu zerstören.

COL — Centrum obnovy společného kulturního dědictví

Cílem projektu je vybudování Centra obnovy společného kulturního dědictví (COL), které se bude systematicky zabývat udržitelnou obnovou památkových objektů, areálů a historických sídel a bude dále rozvíjet přeshraniční spolupráci při obnově a propagaci společného kulturního dědictví.

Dlouhodobým úkolem COL je celospolečenská senzibilizace obyvatelstva ve snaze zachovat a rozvíjet mizející lokální stavební kulturu — jeden z hlavních zdrojů turistického ruchu v příhraničních regionech Dolního Rakouska a jižní Moravy. Pro města Retz v Dolním Rakousku a Znojmo, jež jsou partnerskými městy od roku 1998, znamená projekt navíc i prohlubování vzájemných vztahů a propojování občanů v regionech.

Hlavním výstupem projektu budou dvě příkladně zrekonstruované a zpřístupněné památky na obou stranách hranice, které budou společně sloužit odborné i laické veřejnosti. Výstupem měkkých aktivit projektu budou dva hlavní dokumenty, společná odborná přeshraniční Metodika obnovy stavebního kulturního dědictví a Strategie obnovy a propagace společného kulturního dědictví.

Jako příklad dlouhodobě chátrající mimořádné památky byla vybrána tzv. Stará škola, součást Louckého kláštera ve Znojmě. Rekonstrukce této části kláštera umožní zpřístupnění této národní kulturní památky pro veřejnost a nastartuje postupnou revitalizaci celého areálu. Druhým objektem je budova původně barokní sýpky (Schüttkasten) v rakouském Retzu, představující naopak typickou památku lokálního významu, jejichž obnovu je nutné řešit nejčastěji. Obě budovy umožní konferenční, výstavní, průvodcovské, informační, kulturní a osvětové aktivity. Jejich prostřednictvím budou předávány odborné poznatky a doporučení COL široké veřejnosti.

Kromě měst Znojmo a Retz jsou v tomto projektu partnery jihomoravská společnost Společně, o.p.s. a Centrum stavebně–kulturního dědictví (Univerzita pro další vzdělávání v Kremži). Vedoucím partnerem projektu je město Znojmo.

COL — Zentrum für Erneuerung des gemeinsamen Kulturerbes

Ziel des Projekts ist die Errichtung des Zentrums für Erneuerung des gemeinsamen Kulturerbes (COL) für die systematische und nachhaltige Restaurierung von Gebäuden, Stätten und historischen Siedlungen des Kulturerbes und die Weiterentwicklung der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit bei der Restaurierung und Förderung des gemeinsamen Kulturerbes.

Langfristiges Ziel von COL ist die Sensibilisierung der Bevölkerung für den Erhalt und die Entwicklung der schwindenden lokalen Baukultur — die eine der wichtigsten Quellen für den Tourismus in den Grenzgebieten von Niederösterreich und Südmähren darstellt. Für die Städte Retz in Niederösterreich und Znojmo, die seit 1998 Partnerstädte sind, bedeutet das Projekt auch eine Vertiefung der gegenseitigen Beziehungen und eine Verbindung der BürgerInnen in beider Regionen.

Das Hauptergebnis des Projekts werden zwei beispielhaft rekonstruierte und öffentlich zugängliche Denkmäler auf beiden Seiten der Grenze, die sowohl der Fachwelt als auch der breiten Öffentlichkeit dienen werden. Die soft Aktivitäten des Projekts werden zu zwei Hauptdokumenten führen, einer gemeinsamen und grenzüberschreitenden Fachmethodik für Erneuerung des Baukulturellen Erbes und einer Strategie für die Erneuerung und Propagation des gemeinsamen Kulturerbes.

Als Beispiel für ein seit langem verfallendes außergewöhnliches Denkmal wurde die sogenannte Alte Schule, ein Teil des Klosters Louka in Znojmo, ausgewählt. Der Wiederaufbau dieses Teils des Klosters wird dieses nationale Kulturdenkmal für die Öffentlichkeit zugänglich machen und die schrittweise Wiederbelebung des gesamten Gebiets einleiten. Das zweite Objekt ist das Gebäude des ursprünglich barocken Getreidespeichers (Schüttkasten) in Retz in Niederösterreich, das wiederum ein typisches Denkmal von lokaler Bedeutung ist, das ähnliche Anforderungen an Restaurierung stellt wie viele solche Gebäude. Beide Bauten werden für Konferenzen, Ausstellungen, Führungen, Informations-, Kultur- und Bildungsaktivitäten genutzt. Sie werden auch zur Weitergabe von Fachwissen und Empfehlungen aus dem COL-Projekt an die breite Öffentlichkeit dienen.

Partner dieses Projekts sind neben den Städten Znojmo und Retz die Südmährische Gesellschaft Společně, o.p.s. und das Zentrum für Baukulturelles Erbe der Donau-Universität Krems (Universität für Weiterbildung Krems). Der Leadpartner des Projekts ist die Stadt Znojmo.

COL — conference #6

Obnova kulturního dědictví

Mezinárodní konference AT-CZ
14. — 15. prosince 2021 | On-line / Zoom

Obnova kulturního dědictví je komplexní a mnohvrstevnatá problematika, která vyžaduje znalosti z mnoha oborů a schopnost vnímat mnohdy velmi jemné rozdíly mezi různými přístupy a řemeslnými postupy ve velmi proměnlivých kontextech konkrétních situací. Během konferencí a workshopů realizovaných v rámci projektu COL jsme postupně probrali význam a hodnotu kulturního dědictví pro společnost i otázky ekonomiky spojené s financování a provozem památkových objektů. Procesy výzkumu, dokumentace a plánování obnovy kulturního dědictví, i problematiku tradičních stavebních řemesel a historických stavebních materiálů. Opomenut nebyl ani význam kulturního dědictví pro současný život, pro osvětu, vzdělávání, kulturní a historickou identitu společenství a národů i pro turistický ruch.

Poslední konference uzavírající projekt **COL — Centrum obnovy společného kulturního dědictví**, který je podporován Evropským programem Interreg AT-CZ, se zaměřila na průřez tématy obnovy kulturního dědictví.

Tentokrát se pozornost soustředila na praktická řemesla a tradiční stavební materiály — přes sdružení, která se věnují obnově a zachování tradic kulturního dědictví, specializovaná výzkumná a vzdělávací centra až po příklady dobré praxe v oblasti udržitelného využívání památek. Důležitá je také úloha místních komunit a zdrojů financování regenerace.

**Centrum obnovy
společného kulturního
dědictví**

COL — conference #6

Erneuerung des kulturellen Erbes

Internationale Konferenz AT-CZ
14. — 15. Dezember 2021 | On-line / Zoom

Die Erneuerung des kulturellen Erbes ist ein komplexes und vielschichtiges Thema, das Kenntnisse aus vielen Bereichen und die Fähigkeit, die oft sehr feinen Unterschiede zwischen verschiedenen Ansätzen und handwerklichen Techniken zu erkennen, erfordert. Während der Konferenzen und Workshops, die im Rahmen des COL-Projekts durchgeführt wurden, haben wir nach und nach die Bedeutung und den Wert des kulturellen Erbes für die Gesellschaft sowie wirtschaftliche Fragen im Zusammenhang mit der Finanzierung und dem Betrieb von Baudenkmalern erörtert. Diskutiert wurde ebenso über die Prozesse der Forschung, Dokumentation und Planung der Erneuerung des kulturellen Erbes sowie über die Fragen des traditionellen Bauhandwerks und der historischen Baumaterialien. Die Bedeutung des kulturellen Erbes für das heutige Leben, für die Aufklärung, die Bildung, die kulturelle und historische Identität von Gemeinschaften und Nationen sowie für den Tourismus gehörte auch zum Thema der Konferenz.

Die letzte Konferenz zum Abschluss des Projekts **COL — Zentrum für Erneuerung des gemeinsamen Kulturerbes**, das vom europäischen Programm Interreg AT-CZ gefördert wird, befasste sich mit einem Querschnitt von Themen der Erneuerung des kulturellen Erbes.

Der Schwerpunkt lag diesmal auf praktischem Handwerk und traditionellen Baumaterialien — über Vereinigungen, die sich der Erneuerung und Erhaltung von Traditionen des kulturellen Erbes widmen — spezialisierte Forschungs- und Ausbildungszentren — bis hin zu Beispielen bewährter Verfahren für die nachhaltige Nutzung von Denkmälern. Die Rolle der örtlichen Gemeinschaften und die Finanzierungsquellen für die Erneuerung sind ebenfalls wichtig.

OBSAH

O projektu	5
COL — Centrum obnovy spoločného kultúrneho dedičtví	6
Obnova kultúrneho dedičtví	9
Rainer Holzbauer	14
Muzejná vesnice Krumbach	16
Pavel Kodera	30
Centrum staviteľského dedičtví NTM Plasy	32
Michal Hřčka	60
Centrálna Banská Štiavnica — výukové centrum tradičných stavebných materiálov a remesiel	62
Pavel Fabian	74
Centrálna Banská Štiavnica — remeselné kurzy pre verejnosť	76
Miroslav Navrátil	90
Historické krovy a strechy a jejich obnova	92
Antonín Nekvinda	110
Sdruženie Neratov — Príbeh obnovy poutného kostela Neratov v sudetském pohraničí Orlických hor	112
Lukáš Kružík	124
Obecně prospěšná společnost Život památkám	126
František Zoubek	136
Podnikání v památce — Hrad v Dolních Kounicích	138

INHALT

Über das Projekt	5
COL — Zentrum für Erneuerung des gemeinsamen Kulturerbes	7
Erneuerung des kulturellen Erbes	11
Rainer Holzbauer	14
Das Museumsdorf Krumbach	26
Pavel Kodera	30
Zentrum für das architektonische Erbe NTM Plasy	50
Michal Hřčka	60
Centrálna Banská Štiavnica — Bildungszentrum für traditionelle Baumaterialien und Handwerk	68
Pavel Fabian	74
Centrálna Banská Štiavnica — Handwerkskurse für die Öffentlichkeit	84
Miroslav Navrátil	90
Historische Dachböden und Dächer und ihre Erneuerung	104
Antonín Nekvinda	110
Der Verein Neratov — Ablauf der Revitalisierung der Wallfahrtskirche von Bärnwald/Neratov im Adlergebirge nahe der polnischen Grenze	118
Lukáš Kružík	124
Die gemeinnützige Gesellschaft „Leben für Denkmäler“ (Život památkám)	130
František Zoubek	136
Burg Kanitz (Dolní Kounice) — das Führen eines Wirtschaftsbetriebs im Denkmal	150

Rainer Holzbauer

/CZ/

Rainer Holzbauer je povoláním strojní inženýr a žije v Krumbachu. Jako místní historik se již řadu let zabývá především událostmi 20. století ve svém rodném městě. V této souvislosti je autorem různých publikací. V letech 2015–2020 byl ředitelem muzejní vesnice Krumbach a projektovým manažerem přemístění budovy „Tannbauer“. Pod jeho vedením se muzejní vesnice stala známou daleko za hranicemi země. Rainer Holzbauer je dnes předsedou Spolku přátel muzejní vesnice Krumbach.

/AT/

Rainer Holzbauer ist von Beruf Maschinenbautechniker und wohnt in Krumbach. Als Heimatforscher beschäftigt er sich seit vielen Jahren vor allem mit den Geschehnissen des 20. Jahrhunderts in seinem Heimatort. In diesem Zusammenhang ist er Autor in verschiedenen Publikationen. Von 2015–2020 war er der Leiter des Muesumsdorfs Krumbach und der Projektleiter der Translozierung „Tannbauer“. Unter seiner Leitung wurde das Museumsdorf weit über die Landesgrenzen bekannt. Heute ist Rainer Holzbauer der Obmann des Fördervereins „Freunde des Museumsdorfs Krumbach“.

Muzejní vesnice Krumbach

Rainer Holzbauer

Muzejní vesnice Krumbach je malý skanzen v jižní části Dolního Rakouska. Základní kámen dnešní muzejní vesnice byl položen v roce 1974, kdy bylo v Bürgerspitalu zřízeno muzeum místní historie. Téměř současně byly do areálu muzejní vesnice Krumbach přemístěny další objekty v rámci tehdejších možností.

Stávající budovy v muzejní vesnici Krumbach

Od roku 2019 je v Muzejní vesnici Krumbach po několika letech vývoje realizována zcela nová muzejní didaktická koncepce. Díky tomu byla také muzejní vesnice rozšířena a zvětšena do současné podoby. Moderní multimediální průvodce provede návštěvníky všemi budovami. Nabízí přehlednou prohlídku, rozhovory s odborníky (archeology, stavebními historiky), vyprávění pamětníků, staré fotografie a základní informace o muzejních předmětech.

Bürgerspital

Založen v roce 1571 jako starobinec s půdorysem ve tvaru kříže pro šest mužů a šest žen z řad hradního služebnictva Erasmem von Puchheim s modlitebnou v kapli (1571 až 1910). Od roku 2019 je zde umístěna recepce, multimediální výstava a nová stálá expozice. Tato výstava se zaměřuje na život zemědělského obyvatelstva v oblasti Buckligen Welt od 16. století. Dvě postavy, statkář Erasmus von Puchheim a sedlák, návštěvníkům zábavnou formou přiblíží vztah poddaných a vrchnosti, změny v zemědělství a život šlechty.

Mlýn

Původní umístění: na statku Kampichler rodiny Heissenbergerů z Hottmannsgraben u Aspangu, obec Aspang. V roce 1977 byl mlýn převezen do muzejní vesnice a postaven zde. Vnitřní vybavení a mlýnské kolo pocházejí z jiných venkovských mlýnů v okolí, do budovy byl zabudován lis na výrobu lněného oleje ze Schindelmühle v Lichteneggu.

Sýpka

Původní umístění: Pregart 2, obec Lichtenegg Schüttboden. Konstrukce z dřevěného roubení z roku 1745 byla v roce 1976 rozebrána a znovu postavena v muzejní obci. Sloužila k uskladnění obilí. V přízemí budovy byla vybudována moštárna pro návštěvníky muzea.

Stodola

Novostavba budovy pro výstavy, semináře a výčep s výstavním pivovarem. Od roku 2019 se zde konají speciální výstavy ve spolupráci s regionálními gastro partnery.

Fuchs'n Hausstock

Na podzim roku 1974 odkoupil tajemník obce Krumbach Johann Kapfenberger z darů neobydlený domek rodiny Glatzů v Zöbersdorfu. Tesaři a zemědělci ze Zöbersdorfu a Krumbachu demontovali dřevěné prvky obytného domu, bohužel bez jakékoliv dokumentace. U rodiny bývalého majitele se podařilo najít pouze několik černobílých fotografií stavu na původním místě. Zděné části domu nebyly přemístěny. Na jaře roku 1975 postavili na pozemku muzea místní stavební mistr a zedníci z tehdy běžných stavebních materiálů sokl přizpůsobený terénu v sousedství budovy Bürgerspital. Historické dřevěné díly sesadili regionální řemeslníci. Ztrouchnivělé dřevo bylo nahrazeno trámy ze staré sýpky z Lindenhofu. Ani stěny centrálně umístěné udirny nebyly přeneseny, ale zrekonstruovány podle paměti a v souladu s dosud živými zkušenostmi s podobnými zařízeními v okolí. Z fáze výstavby existuje ještě krátký analogový barevný film, který ukazuje záběry na rozestavěnou budovu.

Dům Fuchsnhausstock vybavil obecní tajemník Johann Kapfenberger stolem, lavicemi, bednami a postelemi ze statků v okolí a zařídil je domácími potřebami. Komoru přistavěnou k budově v pozdější stavební fázi věnoval tématu zpracování a tkaní lnu a vystavil zde odpovídající vybavení. Úvahy o proměnlivosti vybavení obytných místností v průběhu historie jejich užívání nehrály při navrhování interiéru Fuchsnhausstocku žádnou roli. Cílem bylo „obnovit“ útulnou „historickou“ atmosféru. Vybavení muzea Fuchsnhausstock, které se zachovalo dodnes, působí na návštěvníky muzea velmi emotivně.

Tannbauer

Původní umístění: Unterhaus, obec Krumbach. Tannbauerův obytný špýchar byl postaven v první polovině 16. století za života Erasma von Puchheim přímo pod hradem Krumbach. Budova byla v roce 2016 rozebrána a v letech 2017 až 2019 znovu postavena v muzejní vesnici. „Stěhování“

budovy předcházely archeologický a stavebněhistorický průzkum. Při zkoumání historie vlastnictví se ukázalo, že „Tannbauer“ je obytný dům tržního soudce ze 17. století. Je velmi pravděpodobné, že hospodářské budovy statku sloužily jako místo, kde se vybíraly daně od poddaných panství. Z historických záznamů víme, že budova se tehdy jmenovala „Haus am Hofstadl“. Mezi hradem Krumbach a Tannbauernhofem tak existuje přímé spojení. Protože budova nebyla od poloviny 20. století již obývána, zachovala se společenská místnost v roubené části domu, s malými okny, kachlovými kamny a kouřovody, udírna a zděná sýpka pod jednou střechou se spodním sklepem, stejně jako četné nálezy na půdě, které dokládají pohnutou historii „Tannbauerů“.

Na rozdíl od všech ostatních přemístěných staveb v areálu muzea byl Tannbauernhof na svém původním místě v Unterhausu podrobně prozkoumán, zaměřen a analyzován archeology a stavebními historiky. K dispozici jsou vědecké údaje o všech fázích výstavby budovy. Nálezy byly konzervovány a zdokumentovány. Byla zkoumána i historie vlastnických změn na farmě.

Totéž platí pro demontáž a opětovnou výstavbu vnitřního dvora. Všechny pracovní kroky byly zaznamenány fotograficky. Demontáž probíhala pod odborným dohledem a kontrolou. Rekonstrukci prováděl stavební dozor se zkušenostmi s ochranou památek a za účasti Spolkového úřadu pro ochranu památek.

Vědecký průzkum a dokumentace budovy umožnily zcela jiný přístup k muzejní prezentaci Tannbauerů na novém místě, než jaký byl možný u ostatních budov v muzejní vesnici. Při tvorbě koncepce muzea bylo možné čerpat z rozsáhlého odborného fondu, bohatého obrazového materiálu a významných archeologických předmětů.

<https://www.museum-krumbach.at/>

Muzejní vesnice Krumbach / Museumsdorf Krumbach
(Foto: Rainer Holzbauer)

/CZ/

Bürgerspital — Založen v roce 1571 Erasmem von Puchheim jako domov důchodců s půdorysem ve tvaru kříže pro šest mužů a šest žen z řad hradního služebnictva s povinností modlitby v kapli (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Bürgerspital — 1571 als Altenheim mit kreuzförmigem Grundriss für sechs Männer und sechs Frauen der Burgbediensteten von Erasmus von Puchheim gestiftet mit Gebetsverpflichtung in der Kapelle (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Mlýn — Do muzejní vesnice byl převezen v roce 1977. Vnitřní vybavení a mlýnské kolo pocházejí z jiných venkovských mlýnů v oblasti, lis na výrobu lněného oleje z mlýna Schindelmühle v Lichteneggu (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Mühle — Es wurde 1977 in das Museumsdorf transportiert. Die Inneneinrichtung und das Mühlrad stammen von anderen bäuerlichen Mühlen der Umgebung, die Stampfe für die Erzeugung von Leinöl von der Schindelmühle in Lichtenegg (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Sýpka — Roubená stavba z roku 1745, v roce 1976 byla rozebrána a znovu postavena v muzejní vesnici. Sloužila k uskladnění obilí. V muzejní vesnici byla v přízemí vybudována moštnárna (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Schüttboden — Holzblockbauweise, datiert 1745, wurde 1976 abgetragen und im Museumsdorf wieder aufgebaut. Er diente zum Lagern von Getreide. Im Museumsdorf wurde ebenerdig eine Moosthank eingebaut (Foto: Rainer Holzbauer)

/CZ/

Stodola — Nově postavená budova pro výstavy, semináře a výčep s ukázkovým pivovarem (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Stadl — Neu errichtetes Gebäude für Ausstellungen, Seminare und Ausschank mit Schaubrauerei (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Fuchs'n Hausstock — Dřevěné součásti obytného křídla Fuchsova statku byly první stavbou, která byla v muzejní vesnici postavena a dostavěna v letech 1974/1975. Budova byla původně součástí čtyřbokého statku (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Fuchs'n Hausstock — Die hölzernen Bauteile des Wohntraktes des Bauernhofes Fuchs wurden als erstes Gebäude im Museumsdorf 1974/1975 aufgebaut und ergänzt. Das Gebäude war ursprünglich Teil eines Vierseithofes (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Tannbauerův obytný špýchar byl postaven v první polovině 16. století za života Erasma von Puchheim přímo pod hradem Krumbach. Budova byla v roce 2017 rozebrána a v letech 2017 až 2018 znovu postavena v muzejní vesnici (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Das Wohnspeicherhaus Tannbauer wurde in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts zu Lebzeiten Erasmus von Puchheims direkt unterhalb des Schlosses Krumbach errichtet. Das Gebäude wurde 2017 abgebaut und zwischen 2017 und 2018 im Museumsdorf wiedererrichtet (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Tannbauerův dům — 1939.
(Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Der Tannbauer — 1939.
(Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Demontáž probíhala pod odborným dohledem a kontrolou (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Der Abbau erfolgte unter wissenschaftlicher Aufsicht und Begleitung (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Na rozdíl od všech ostatních přemístěných staveb v areálu muzea byl Tannbauernhof na svém původním místě v Unterhausu podrobně prozkoumán, zaměřen a analyzován archeology a stavebními historiky. (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Im Gegensatz zu allen anderen am Museums Gelände befindlichen translozierten Gebäuden wurde der Tannbauernhof an seinem Originalstandort in Unterhaus durch Archäologinnen, Archäologen, Bauforscherinnen und Bauforscher detailliert untersucht, vermessen und analysiert. (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Rekonstrukci prováděl stavební dozor se zkušenostmi s ochranou památek a za účasti Spolkového úřadu pro ochranu památek. (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Der Aufbau fand mit im Denkmalschutz erfahrener Bauleitung unter Einbeziehung des Bundesdenkmalamtes statt. (Foto: Rainer Holzbauer).

/CZ/

Tannbauer — černá kuchyně + okno a detail fasády — srovnání stavu před / po (Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Tannbauer — schwarze Küche + Fenster und Fassadendetails — Vorher/Nachher-Vergleich (Foto: Rainer Holzbauer)

/CZ/

Tannbauer — detail dveří + celkový pohled na dům — srovnání stavu před / po.
(Foto: Rainer Holzbauer)

/AT/

Tannbauer — Detail der Tür + Gesamtansicht des Hauses — Vorher/Nachher-Vergleich (Foto: Rainer Holzbauer)

Das Museumsdorf Krumbach

Rainer Holzbauer

Das Museumsdorf Krumbach ist ein kleines Freilichtmuseum im südlichen Niederösterreich. Der Grundstein des heutigen Museumsdorfs wurde 1974 durch die Einrichtung eines Heimatmuseums im Bürgerspital gelegt. Nahezu zeitgleich wurden die weiteren Objekte auf das Gelände des Museumsdorfs Krumbach nach den damaligen Möglichkeiten transloziert.

Die derzeit vorhandenen Gebäude im Museumsdorf Krumbach

Seit 2019 wird im Museumsdorf Krumbach nach mehrjähriger Entwicklungsarbeit ein vollkommen neues museumsdidaktisches Konzept umgesetzt. Dem geschuldet wurde das Museumsdorf auch auf den heutigen Ausbaustand erweitert und vergrößert. Ein moderner Multimediaguide führt die Besucher durch alle Gebäude. Er bietet eine Überblicksführung, Interviews mit Experten (Archäologen, Bauforschern), Erzählungen von Zeitzeugen, alte Fotografien und Hintergrundinformationen zu den Museumsobjekten.

Bürgerspital

1571 als Altenheim mit kreuzförmigem Grundriss für sechs Männer und sechs Frauen der Burgbediensteten von Erasmus von Puchheim gestiftet mit Gebetsverpflichtung in der Kapelle (1571 bis 1910). Seit 2019 sind hier der Empfangsbereich, eine Multimediaschau und eine neue Dauerausstellung untergebracht. Diese Ausstellung thematisiert das Leben der bäuerlichen Bevölkerung in der Buckligen Welt seit dem 16. Jahrhundert. Zwei Figuren, der Grundherr Erasmus von Puchheim und ein Bauer, bringen den Besuchern auf unterhaltsame Weise Interessantes über das Verhältnis zwischen Untertanen und Grundherrschaft, über den Wandel in der Landwirtschaft und die Lebenswelt der Adeligen näher.

Mühle

Ursprünglicher Standort: beim Bauernhof Kampichler der Familie Heissenberger aus Hottmannsgraben bei Aspang, Gemeinde Aspang. Die Mühle wurde 1977 ins Museumsdorf transportiert und hier aufgebaut. Die Inneneinrichtung und das Mühlrad stammen von anderen bäuerlichen Mühlen der Umgebung, eine Stampfe für die Erzeugung von Leinöl von der Schindelmühle in Lichtenegg wurde in das Gebäude integriert.

Schüttboden

Ursprünglicher Standort: Pregart 2, Gemeinde Lichtenegg Der Schüttboden in Holzblockbauweise, datiert 1745, wurde 1976 abgetragen und im Museumsdorf wieder aufgebaut. Er diente zum Lagern von Getreide. Im Museumsdorf wurde ebenerdig eine Mostschank eingebaut.

Stadel

Neu errichtetes Gebäude für Ausstellungen, Seminare und Ausschank mit Schaubrauerei. Seit 2019 werden hier Sonderausstellungen in Kooperation mit regionalen Genusspartnern gezeigt.

Fuchs'n Haussock

Der Gemeindevizepräsident von Krumbach, Johann Kapfenberger, kaufte im Herbst 1974 mit Spendengeldern den unbewohnten Haussock der Familie Glatz in Zöbersdorf. Zimmerleute und Bauern aus Zöbersdorf und Krumbach bauten die Holzelemente des Wohngebäudes ab, leider ohne jedwede Dokumentation. Lediglich einige wenige Schwarz-weiß-Fotos des Zustandes am Originalstandort konnten bei der ehemaligen Besitzerfamilie gefunden werden. Die gemauerten Teile des Haussocks wurden nicht transloziert. Am Museumsstandort errichteten örtliche Baumeister und Maurer im Frühjahr 1975 mit zu dieser Zeit üblichen Baustoffen einen an das Gelände neben dem Bürgerspital angepassten Sockel. Regionale Handwerker setzten die historischen Holzteile auf. Vermorschtes Bauholz wurde durch Balken eines alten Feldkastens vom Lindenhof ersetzt. Auch die Wände der zentral gelegenen Rauchküche übertrug man nicht, sondern mauerte sie aus der Erinnerung und entsprechend den noch lebendigen Erfahrungen mit ähnlichen Anlagen in der Umgebung wieder auf. Aus der Aufbauphase existiert noch ein kurzer analoger Farbfilm, der einen Schwenk über das halbfertige Gebäude zeigt.

Der Fuchsnhaussock wurde von Gemeindevizepräsident Johann Kapfenberger mit Tisch, Bänken, Kästen und Betten aus Bauernhäusern der Umgebung eingerichtet und mit Hausrat ausgestattet. Die an das Gebäude in einer späteren Bauphase angefügte Kammer widmete er dem Thema

Flachsbearbeitung und Weberei und stellte hier entsprechende Geräte aus. Überlegungen zur Veränderlichkeit der Einrichtung von Wohnstuben im Laufe ihrer Nutzungsgeschichte spielten bei der Innengestaltung des Fuchsnhausstocks keine Rolle. Ziel war es, eine anheimelnde „historische“ Atmosphäre „wieder“ zuerrichten.

Die bis in die Gegenwart beibehaltene museale Einrichtung des Fuchsnhausstocks spricht die Museumsbesucherinnen und -besucher auf einer emotionalen Ebene sehr an.

Tannbauer

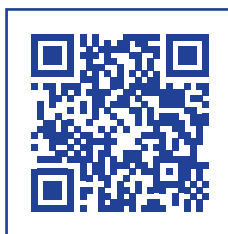
Ursprünglicher Standort: Unterhaus, Gemeinde Krumbach

Das Wohnspeicherhaus Tannbauer wurde in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts zu Lebzeiten Erasmus von Puchheims direkt unterhalb des Schlosses Krumbach errichtet. Das Gebäude wurde 2016 abgebaut und zwischen 2017 und 2019 im Museumsdorf wiedererrichtet. Das Wohnspeicherhaus aus dem 16. Jahrhundert wurde im Gemeindegebiet von Krumbach, unterhalb des Schlosses, abgetragen und in mühsamer mehrjähriger Arbeit professionell im Museumsdorf wieder aufgebaut. Der „Wanderung“ des Gebäudes ging eine archäologische und bauhistorische Untersuchung voraus. Bei der Erforschung der Besitzgeschichte entpuppte sich der „Tannbauer“ als Wohnhaus eines Marktrichters des 17. Jahrhunderts. Sehr wahrscheinlich wurden die Nebengebäude des Hofes als Sammelstelle für die Abgaben der Untertanen an die Herrschaft genutzt. Aus historischen Aufzeichnungen weiss man, dass das Gebäude zur damaligen Zeit den Namen „Haus am Hofstadl“ trug. Es besteht also ein direkter Zusammenhang zwischen dem Schloss Krumbach und dem Tannbauernhof. Da das Gebäude ab der Mitte des 20. Jahrhunderts nicht mehr bewohnt war, haben sich die Stube in Holzblockbauweise mit kleinen Fenstern, Kachelofen und Rauchabzügen, die Rauchstube und der unter demselben Dach befindliche gemauerte Speicher mit darunter befindlichem Keller erhalten ebenso wie zahlreiche Bodenfunde, die von der bewegten Geschichte des „Tannbauer“ zeugen.

Im Gegensatz zu allen anderen am Museumsgelände befindlichen translozierten Gebäuden wurde der Tannbauernhof an seinem Originalstandort in Unterhaus durch Archäologinnen, Archäologen, Bauforscherinnen und Bauforscher detailliert untersucht, vermessen und analysiert. Es liegen wissenschaftliche Daten zu allen Bauphasen des Gebäudes vor. Die Fundgegenstände wurden erhalten und dokumentiert. Die wechselhafte Besitzgeschichte des Hofes wurde recherchiert.

Dasselbe gilt für den Abbau und die Wiedererrichtung des Hofes. Alle Arbeitsschritte wurden fotografisch festgehalten. Der Abbau erfolgte unter wissenschaftlicher Aufsicht und Begleitung. Der Aufbau fand mit im Denkmalschutz erfahrener Bauleitung unter Einbeziehung des Bundesdenkmalamtes statt.

Die wissenschaftliche Untersuchung und Dokumentation des Gebäudes ermöglichte eine gänzlich andere Herangehensweise an die museale Präsentation des Tannbauern am neuen Standort als das für die anderen Gebäude des Museumsdorfes möglich war. Bei der Erstellung des Museumskonzeptes konnte auf eine Fülle an relevanten Inhalten, reichlich Bildmaterial und aussagekräftige archäologische Objekte zurückgegriffen werden.

<https://www.museum-krumbach.at/>

Pavel Kodera

/CZ/

Vystudoval kulturní historii na Pedagogické fakultě JČU v Českých Budějovicích a následně Dějiny architektury a rekonstrukce památek na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Jako odborný pracovník pracoval v Akademii věd ČR a Národním technickém muzeu (NTM), kde od roku 2015 působil jako vedoucí Centra stavitelského dědictví NTM Plasy.

/AT/

Er studierte Kulturgeschichte an der Pädagogischen Fakultät der Südböhmischen Universität in České Budějovice und anschließend Architekturgeschichte und Rekonstruktion von Denkmälern an der Fakultät für Architektur der Tschechischen Technischen Universität in Prag. Er arbeitete als professioneller Mitarbeiter an der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik und am Nationalen Technischen Museum (NTM). Seit 2015 ist er Leiter des Zentrum des Bauerbes in Plasy.

Odborná inzercie a reklama
v 30. letech 20. stolec.
Professional advertisements
and commercials from the '30s.

<p>REZIVO Andrej Kramar</p>	<p>Symbolism Slovenska firma</p>	<p>Pracovní ústí</p>
<p>Továrna strojů</p>	<p>6 strojů</p>	<p>Česká firma</p>
<p>Strojárna</p>	<p>Strojárna</p>	<p>Strojárna</p>
<p>Strojárna</p>	<p>Strojárna</p>	<p>Strojárna</p>

Centrum stavitelského dědictví NTM Plasy

Pavel Kodera

„Kdo zná, neničí“ hlásá motto nad vstupem do Expozice stavitelství v areálu národní kulturní památky Klášter Plasy v západních Čechách. Národní technické muzeum zde, ve své pobočce v duchu uvedeného motto prezentuje postupy a principy především tradičního stavitelství.

Realizace projektu nazvaného „Centrum stavitelského dědictví v Plasích“ probíhala za podpory Strukturálních fondů EU od roku 2009 do podzimu 2015. Zahrnovala adaptaci dvou značně zdevastovaných, leč památkově velmi hodnotných areálů hospodářského zázemí bývalého kláštera — pivovaru a hospodářského dvora. Vzniklo tak unikátní pracoviště, v jehož programové náplni se prolíná prezentační a edukační funkce muzea se zážitkovými aktivitami zaměřenými na širokou návštěvnickou obec. Byl zde vytvořen vzdělávací a volnočasový areál, který propojuje tematicky zaměřené muzejní expozice s historickými dílnami tradičních stavebních řemesel, jež kromě prezentace svého vybavení nabízejí rovněž vyzkoušení konkrétních řemeslných dovedností.

Národní technické muzeum (NTM) je veřejnosti známo asi především prostřednictvím expozic v hlavní budově v Praze na Letné. Kromě technických sbírek se nicméně NTM zabývá i architekturou a stavitelstvím, a to již od svých počátků. Již v roce 1910 byla otevřena první expozice stavitelství a architektury NTM na Hradčanech ve Schwarzenberském paláci. Vydržela zde do druhé světové války. Následně byly sbírky přesunuty do Invalidovny, kde je spláchla velká povodeň v roce 2002. Po restaurování zaplavených předmětů byla nová expozice architektury a stavitelství v roce 2011 otevřena v hlavní budově na Letné. Expozice je zaměřena především na architekturu 19. a 20. století, zatímco téma stavitelství je zde z prostorových důvodů pojednáno spíše okrajově.

Když v roce 2005 do NTM nastoupil jako vedoucí oddělení architektury a stavitelství PhDr. Martin Ebel, Ph.D., začala být rozpracována myšlenka komplexnější prezentace sbírky stavitelství, a to v rámci samostatné muzejní pobočky. Důvodů a inspiračních vstupů bylo několik. Tím nejhlavnějším byla skutečnost, že za století sbírkotvorné činnosti nashromáždilo NTM stavební prvky, modely a další stavitelské artefakty ve značné šíři, většina sbírky ale byla uložena v nevyhovujících podmínkách různých mimopražských depozitářů a nebyla příležitost k jejich prezentaci a smysluplnému využití.

Dalším vstupem do vytváření ideje Centra stavitelského dědictví byla poptávka ze strany odborných pracovníků, především vyučujících na vysokých školách. Například na Fakultě architektury ČVUT v Praze vytvářel doc. Ing. Michael Rykl, Ph.D. vlastní sbírku stavebních prvků a konstrukcí, které využíval při výuce. Navazoval tak na činnost svých starších kolegů, poptávka po komplexní sbírkové dokumentaci nicméně zaznívala i z jiných odborných kruhů. Podnětná byla také činnost soukromých „aktivistů“, kteří se snažili zachránit prvky z likvidovaných, nebo razantně přestavovaných objektů v historických centrech měst. Zde je namístě zmínit především úsilí pana Vladimíra Dleska z Karlových Varů, který takto shromáždil celou řadu cenných historických prvků, zejména oken a dveří, ale i dalších stavitelských artefaktů. Skutečnost, že muzejní prezentace stavebních detailů veřejnosti je možná, ověřila zkušenost kolegy Mgr. Jiřího Blocha, který ve svém domě v Českém Krumlově v roce 2006 otevřel regionálně zaměřené Muzeum stavebních dějin a řemesel.

Začali jsme se poohlížet i po obdobných projektech v zahraničí. Ty hlavní, které nás posunuli v přípravě našeho záměru a se kterými jsme následně navázali kontakt, byly především v Německu, Rakousku a v Belgii. Stavební archiv (Bauarchiv) v bavorském Thierhauptenu je, jak název napovídá, zaměřený právě na shromažďování stavebních prvků. Tyto soubory jsou využívány k výuce o stavebních materiálech, ale i k edukaci restaurování apod. Především na sféru vzdělávání restaurátorů a péče o památky je zaměřeno také rakouské centrum „Kartause Mauerbach“. V Belgii v bývalém cisterciáckém klášteře La Paix-Dieu v Amay je pak centrum zaměřené především na edukaci mládeže, školních dětí, ale zároveň také na doškolování restaurátorů a odborníků. I tato instituce shromažďuje tzv. materiátéku, tedy soubor stavebních prvků a konstrukcí. Je pozoruhodné, že všechna zmiňovaná centra sídlí v objektech zrušených klášterů.

země	místo	projekt
Belgie	Amay (Liège)	Abbay de la Paix-Dieu
Francie	Treigny	Chantier Médiéval de Guédelon
Francie	Auxerre	Centre d'études médiévales Saint-Germain
Německo	Thierhaupten	Bayerisches Landesat für denkmalpflege Bauarchiv Thierhaupten
Německo	Bad Windsheim	Fränkischen Freilandmuseums
Nizozemí	Heerlen — North	Theo Evers
Rakousko	Mauerbach	Restaurierwerkstätten Beuendekmalpflege Kartouse Mauerbach
Rumunsko	Bontida / Bonchida	Built Heritage Conservation Training Center B8nffz Castle Bontida
Slovensko	Bánská Štiavnica	Spolok Banskej Štiavnice 91 (dnes Obnova s.r.o. — Centrálna)
Slovensko	Bratislava	SNM — Archeologické múzeum — projekt Laterarius
Švédsko	Mariestad	Institut Dacapo
Velká Británie	Londýn	English Heritage Architectural Study Collection

Rámcový přehled inspiračních projektů z roku 2008

Naše idea Centra stavitelského dědictví měla směřovat k tomu, tyto podněty a přístupy propojit do nové paměťové instituce muzejního typu, která bude zaměřena především na ochranu a prezentaci historických stavebních konstrukcí a materiálů i tradičních technologií stavebních řemesel. Koncepce stála na třech hlavních bodech:

- Vybudovat referenční sbírku stavebních konstrukcí a materiálů (té jsme později začali říkat materiátéka) a prezenovat ji formou expozice a studijního depozitáře.
- Vytvořit prostor pro předávání řemeslných zkušeností, který by sloužil jednak pro praktické workshopy, ale i pro širokou veřejnost, tedy pro ukázky toho, jak jednotlivá řemesla fungují (Dvůr stavebních řemesel).
- Využívat novou instituci pro další dokumentaci, výzkum, prezentaci a edukaci v oblasti tradičních stavebních technologií a tradičního stavitelství.

Od počátku se projekt neměl zaměřovat pouze na specialisty — na odborníky, památkáře, studenty, ale krásou tématu měl oslovit i širokou veřejnost a podnítit zájem o tuto problematiku.

Klášter Plasy

Když jsme hledali objekt pro realizaci tohoto záměru, potvrdila se zahraniční zkušenost, že pro daný účel jsou vhodné především bývalé kláštery. Zpravidla se jedná o rozlehlé areály, které jsou v současnosti problematicky využitelné, pro daný záměr nicméně disponují potřebnými prostory. Ideální objekt jsme našli v západočeských Plasích, asi 100 km od Prahy, v bývalém klášteře cisterciáků. Důvodů, proč jít právě sem, bylo několik. Především se jedná o areál, jehož stavební vývoj začíná v románském období, tedy od samotných počátku stavitelství na našem území. Díky zastoupení architektonických prvků z různých slohových období lze zdejší areál využít jako učebnici stavební kultury od stylu románského až po 19. století. Zároveň se jedná o zastavenou stavbu: areál nebyl v barokní fázi zcela dostavěn, takže některé konstrukce zde zůstaly odhalené a dobová technologie je na nich čitelná. A pak zde byla řada nevyužitých, památkově hodnotných objektů, ovšem většinou značně zdevastovaných.

Klášter v Plasích ve středověku náležel mezi přední monastické areály českého království, za husitských válek byl ale bohužel poničen. Jeho další rozvoj nastal až po třicetileté válce, kdy došlo k velkolepé výstavbě za přítomnosti architektů J. B. Matheye a J. B. Santiniho-Aichela. Nicméně kompletní realizace monumentálního stavebního programu nebyla dokončena, protože roku 1785 byl v rámci josefínských reforem klášter zrušen. Areál pak v roce 1826 koupil rakouský kancléř kníže Metternich, který z něj udělal jednu z ekonomických základů svého rodu. Pod rodem Metternichů zůstal někdejší klášter až do roku 1945, kdy byl po druhé světové válce zkonfiskován státem. Zejména objekty hospodářského zázemí následně dlouhodobě chátraly. Novodobé smysluplné využití se pro ně podařilo najít až projektem Centra stavitelského dědictví. Díky podpoře z fondů Evropské unie byly tyto stavby v letech 2009–2015 také opraveny a revitalizovány.

Konkrétně se jednalo o bývalý pivovar s mlýnem a o hospodářský dvůr. Objekt pivovaru ve druhé polovině 20. století prošel řadou nevhodných stavebních úprav. Snahou bylo vrátit mu podobu poslední architektonicky hodnotné stavební fáze ze závěru 19. století. V konstrukcích hospodářského dvora jsou dochovány románské a gotické stavební prvky, současná podoba je nicméně výsledkem barokní přestavby v 17. a v 18. století. Celý areál byl dlouhodobou absencí údržby velice zanedbaný.

Expozice stavitelství

Expozice stavitelství se v duchu motta „Kdo zná neničí“ snaží prezentovat stavební prvky, které se mnohdy kvůli nevědomosti likvidují a odstraňují, přestože mají hodnotu, mohou často sloužit dál a má smysl se jimi zabývat. Expozice je umístěna v bývalém pivovaru a sladovně a zabírá pět podlaží. Začíná prezentací stavebních materiálů, která chce návštěvníkům ukázat, že v tradičním stavitelství suroviny pro stavbu pocházejí z přírody a přírodní prostředí, resp. dostupnost těchto materiálů, podobu stavby do jisté míry také determinuje. Tematika hrubé stavby je pak prezentována v části věnované stavebním konstrukcím různých typů, jako jsou sloupy, zdi, klenby apod. Tato část expozice je umístěna v prostorech, které jsou samy o sobě určitým „exponátem“ s dochovanými stopami stavebního vývoje. V rámci muzejní edukace je zde oblíbeným předmětem model barokního staveniště, který na příkladu nedaleké budovy prelatury ukazuje, jak mohl v minulosti průběh stavebních prací vypadat. V navazující místnosti je představena problematika vytápění nejen na několika historických otopných tělesech, ale především na prezentaci modelů a navazujících animacích. Ty ukazují zásadní proměny v této oblasti v minulosti: od dymné jizby přes nepřímé vytápění ke sporákům a tahovému topení a dále k systémům vytápění centrálního. Na toto téma navazuje problematika vody v domech — armatury, sanitární prvky, přírodní a odpadní potrubí atd. Další části expozice jsou věnovány například obkladům stěn, stropům a podlahám (opět s modely, které ukazují jejich strukturu a konstrukci), omítkám (včetně prezentace stavebních postupů), elektroinstalačnímu materiálu, oknům a dveřím, závěr expozice tvoří krovy a střešní krytiny.

V rámci expozice funguje také tzv. stavební hřiště, které poskytuje prostor pro vlastní kreativitu, a před nedávnem otevřená expozice statiky, která interaktivní hravou formou představuje poměrně komplikované téma „proč domy nespadnou“. Několik prostorů je využito pro stálou výstavu věnovanou architektu Janu Kaplickému; především jsou zde prezentovány modely jeho staveb. Dočasným výstavám jsou věnovány prostory v bývalém mlýně a ve staré pivovarské kotelně. V loňské roce zde byla pojednána témata související se stavebním truhlářstvím a parketářstvím a výstava stavebního zámečnictví zaměřená na okenní a dveřní kování. Další výstavní prostor je věnován výstavám s technickou „nestavební“ tematikou: historická jízdní kola, motocykly apod. Nádvoří pivovaru pak slouží k outdoorovým výstavám zaměřeným především na oceněné architektonické počiny.

Navazující materiátka, jakožto studijní depozitář stavebních prvků, konstrukcí a materiálů, je budována v několika dalších prostorech v sousedním objektu bývalých pivovarských sklepů. K jejímu uspokojivému uložení a zpřístupnění veřejnosti je však potřeba dokončit stavební adaptaci těchto prostor. To je předmětem aktuálně připravovaného projektu. Výběr ze sbírky je nicméně prezentován již nyní formou výše popsané expozice stavitelství.

Dvůr stavebních řemesel

Zatímco expozice v bývalém pivovaru jsou zaměřeny spíše materiálově, aktivity realizované v navazujícím areálu hospodářského dvora jsou orientovány zejména na prezentaci technologií. Vzniká zde Dvůr stavebních řemesel s řadou expozičních dílen. Součástí areálu je provozuschopná slévárna na odlévání neželezných kovů, dále unikátní klempírna, která zahrnuje vybavení především z první třetiny 20. století. Pro edukační aktivity je využívána zejména venkovní kovárna. V loňském roce byla nově instalována zámečnická dílna a v návaznosti na zmíněnou výstavu stavebního truhlářství je nyní připravována instalace dílny truhláře. Celý areál se využívá pro prezentaci stavebních řemesel. Například zde tesařský mistr Petr Růžička připravil repliku středověkého beranidla, nebo funkční jeřáb, který byl použit při rekonstrukci věže Jakobínka na hradě Rožmberk.

Samostatnou kapitolou je unikátní expozice stavebněhistorického průzkumu. Prochází nejstaršími částmi objektu a jejím smyslem je na stavbě „in situ“ ukázat, co stavebněhistorický průzkum je a k čemu slouží.

Součástí prezentace stavební historie je i největší exponát muzea stavitelství, kterým je barokní krov přenesený z hospodářského dvora v nedalekých Podmoklech u Úněšova. Tato autentická konstrukce z 18. století byla odsouzena k likvidaci společně s celým bouraným areálem. Na poslední chvíli se jí ale podařilo zachránit a přenést do Plas na jeden z traktů našeho areálu, který byl v minulosti postižen požárem a dochoval se jen jako ruina bez střechy. Pozoruhodné je, že rozměry likvidovaného podmokelského krovu, který byl po stavební stránce v bezvadném stavu, přesně odpovídaly rozměrům traktu v plaském areálu.

Snahou Národního technického muzea je areál zpřístupnit co nejširší veřejnosti, proto ve spolupráci s městem Plasy je v hospodářském dvoře umístěna také městská knihovna. Její součástí je i tematický knihovní fond NTM zaměřený na stavitelskou literaturu. Součástí areálu jsou rovněž prostory pro přednášky a konference. Ty jsou průběžně využívány především v rámci různých workshopů; každoročně se v nich také koná velká oborová konference Dějiny staveb.

Edukační programy

V rámci muzejní edukace probíhají programy pro školy všech stupňů — od mateřských až po vysoké. Zaměřeny jsou jak na Expozici stavitelství, tak na prezentaci Dvora stavebních řemesel; velice oblíbený je program věnovaný statice. Nabízena je rovněž možnost praktického vyzkoušení různých technologií. Tyto výtvarně řemeslné dílny jsou realizovány v prostorech hospodářského dvora. Mezi oblíbená témata patřila tvorba keramických mozaik, edukačně ilustrativní je program zaměřený na sgrafita, v posledních letech se zaměřujeme na práci se dřevem. Po určitou dobu byl nabízen program výroby zednické lžice. Jeho účastníci prošli celým Dvorem stavebních řemesel, kde byly lektorem zprovozněny jednotlivé dílny a použity potřebné stroje a nástroje. Ve výsledku si návštěvníci odnesli novou zednickou lžici, na jejíž výrobě se sami podíleli.

Poměrně komplexní program zaměřený na představení stavitelství byl vytvořen v rámci projektu Start-in. Vyvrcholením několikahodinového programu, určeného pro 2. a 3. školní stupeň, je stavba roubenky — stavebnice z několikametrových trámů, kterou lze opatřit i krovovou konstrukcí.

V rámci workshopů se snažíme například o prezentaci tradičních vápenných technologií, a to jednak v rovině výroby vápna (výpal, hašení, uložení), jednak v rovině přípravy malty a její aplikace (např. ve spolupráci s Národním památkovým ústavem proběhlo několik kurzů zaměřených na omítkové technologie). Pro širokou veřejnost jsou připravovány Dny stavebních řemesel s možností podívat se na maximum těchto řemesel formou oživených dílen.

Ležácké sklepy

V návaznosti na areály pivovaru a hospodářského dvora má NTM ve své správě ještě objekt bývalého pivovarského „ledového hospodářství“ — ležáckých sklepů. V části prostor této stavby byl obnoven pivovar, čímž se do areálu vrátila výroba piva a vznikl zde jednak další zajímavý turistický cíl, jednak odpočinkové zázemí pro návštěvníky muzea i celého klášterního areálu.

Další část objektu je využívána pro depozitární účely a v současné době je připravován projekt na adaptaci těchto prostor pro materiátek přístupnou veřejnosti, o níž byla již zmínka výše.

Nejpůsobivější, 14 metrů vysoký prostor bývalé lednice (ledárny) bude zpřístupněn v rámci zcela nové expozice středověkých stavebních strojů. Bude zde zavěšena replika středověkého jeřábu zhotoveného podle iluminace v Bibli Václava IV. a replika beranidla určeného k zarážení pilot, inspirovaná rukopisem z 15. století. Autorem obou strojů je tesařský mistr Petr Růžička.

Monumentální jeřáb mezi roky 2006 a 2014 pracoval na řadě staveb, zejména oprav hradů, desetimetrové beranidlo bylo vystaveno na několika výstavách. Na tuto instalaci navazuje expozice středověkých stavebních řemesel s prezentací dobových technologických postupů.

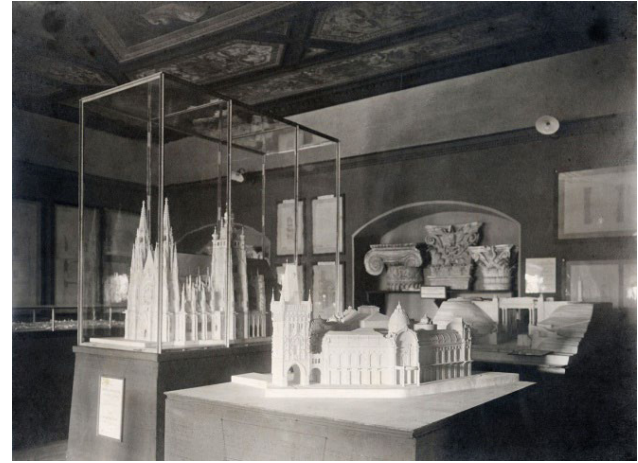
Závěr

Celý areál kláštera v Plasích původně fungoval jako komplex zaměřený mj. na pěstování kultury a vzdělanosti. Každá prostora měla svůj vlastní specifický význam, který po zrušení kláštera do jisté míry zanikl. My bychom — ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, v jehož správě je velká část areálu, s farností Plasy, které patří kostel, i městem Plasy — rádi tomuto místu vrátili nejen charakter opravené historické památky, ale i přesah vzdělanostní. Díky velké finanční podpoře se Národnímu technickému muzeu podařilo zajistit opravu nejvíce zdevastovaných částí a tím snad i vrátit naději na smysluplné využití tohoto ohromného památkového komplexu. V roce 2021 byla dokončena celková památková obnova kostela, v současné době probíhá památková obnova prelatury, bývalého opatství, a je připravována i obnova zbývajících objektů této národní kulturní památky. Můžeme se těšit, že v několika následujících letech bude celý areál opět v pořádku a že se z Plas zase stane široce zaměřené centrum vzdělanosti, tak jak tomu bylo v minulosti.

Pokud byste chtěli do muzea stavitelství nahlédnout podrobněji, je k tomu příležitost na webu muzea formou virtuální prohlídky pomocí sférických fotografií (<https://www.muzeum-plasy.cz/>). Tradičnější formu seznámení s muzeem a jeho sbírkami pak nabízí tištěný průvodce, který je k dispozici jak v češtině, tak v angličtině (<https://eshop.ntm.cz/>); na muzejním e-shopu lze zakoupit také katalogy z výše zmíněných výstav stavebního truhlářství a parketářství a stavebního zámečnictví.

<https://www.muzeum-plasy.cz/>

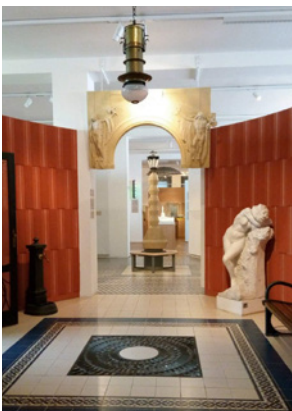

/CZ/

Národní technické muzeum bylo založeno v roce 1908 a první výstava architektury a stavitelství otevřelo v roce 1910 (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Das Nationale Technische Museum wurde 1908 gegründet und eröffnete 1910 seine erste Ausstellung über Architektur und Baukunst (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

V roce 2011 vznikla v hlavní budově NTM v Praze nová expozice architektury, stavitelství a designu. Představuje vývoj české architektury druhé poloviny 19. a 20. století (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Im Jahr 2011 wurde im Hauptgebäude des NTM in Prag eine neue Ausstellung über Architektur, Architektur und Design eingerichtet. Es zeigt die Entwicklung der tschechischen Architektur der zweiten Hälfte des 19. und 20. Jahrhunderts (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

**Soukromé sbírky aktivistů
zachraňujících kulturní dědictví**

— sbírka Vladimíra Dleska, Karlovy
Vary (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

**Private Sammlungen von Aktivisten,
die das kulturelle Erbe bewahren** — die

Sammlung von Vladimír Dlesek, Karlovy
Vary (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Soukromé Muzeum stavebních dějin
a řemesel Jiřího Blocha v Českém
Krumlově (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Privates Museum für Baugeschichte und
Kunsthandwerk von Jiří Bloch in Český
Krumlov (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Soukromé sbírky docenta Michaela
Ryklka z Fakulty architektury v Praze
(Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Privatsammlung des außerordentlichen
Professors Michael Rykl von der
Fakultät für Architektur in Prag
(Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Letecký pohled na areál plaského kláštera. (Foto: I. Kornatovský 2015)

/AT/

Eine Luftaufnahme des Geländes des Klosters Plasy (Foto: I. Kornatovský 2015)

/CZ/

Expozice stavitelství v bývalém pivovaru (Foto: P. Sláma 2017)

/AT/

Ausstellung der Architektur in der ehemaligen Brauerei (Foto: P. Sláma 2017)

/CZ/

Část Expozice stavitelství věnovaná problematice hrubé stavby (Foto: P. Sláma 2015)

/AT/

Ein Teil der Ausstellung des Bauwesens, die den Problemen des Rohbaus gewidmet ist (Foto: P. Sláma 2015)

/CZ/

Vstupní portál Expozice stavitelství s motto „Kdo zná, není“ (Foto: P. Sláma 2016)

/AT/

Das Eingangsportal der Architekturausstellung mit dem Motto „Wer über das Wissen verfügt, der zerstört nicht“ (Foto: P. Sláma 2016)

/CZ/

Topení a voda v rámci Expozice stavitelství (Foto: P. Sláma 2015)

/AT/

Heizung und Wasser im Rahmen der Bauausstellung (Foto: P. Sláma 2015)

/CZ/

Historická okna a dveře v Expozici stavitelství (Foto: P. Sláma 2015)

/AT/

Historische Fenster und Türen in der Ausstellung der Architektur (Foto: P. Sláma 2015)

/CZ/

Krovům je věnována podrobná pozornost v podkroví pivovaru (Foto: P. Sláma 2015)

/AT/

Auf dem Dachboden der Brauerei werden die Dachstühle genau unter die Lupe genommen (Foto: P. Sláma 2015)

/CZ/

Téma obkladů stěn je prezentováno na galerii v bývalé pivovarské varně (Foto: P. Sláma 2015)

/AT/

Das Thema der Wandverkleidung wird auf der Galerie im ehemaligen Sudhaus der Brauerei präsentiert (Foto: P. Sláma 2015)

/CZ/

Metalurgická prezentace ve Dvoře stavebních řemesel (Foto: M. Ebel 2016)

/AT/

Metallurgische Präsentation im Hof des Bauhandwerks (Foto: M. Ebel 2016)

/CZ/

Pokusný výpal vápna v Centru stavebního dědictví NTM Plasy (Foto: M. Ebel 2017)

/AT/

Experimentelles Kalkbrennen im Zentrum für Baukultur des NTM Plasy (Foto: M. Ebel 2017)

/CZ/

Nové využití bývalého hospodářského dvora v Plasích — Dvůr stavebních řemesel
— prostor pro akce prezentující stavební technologie (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Neue Nutzung des ehemaligen Bauernhofs in Plasy — der Hof des Bauhandwerks — ein
Raum für Veranstaltungen zur Präsentation von Bautechnologien (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Tesařské a truhlářské programy pro mateřské školy a pro vysokoškoláky (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Schreiner- und Tischlerprogramme für Kindergarten- und Universitätsstudenten (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Vzdělávací programy a aktivity — Prohlídka stavební expozice pro školní děti / „Hravá statika“ — Od experimentu k poznání (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Bildungsprogramme und Aktivitäten — Besichtigung der Bauausstellung für Schulkinder / „Spielerische Statik“ — Vom Experiment zum Wissen (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Expozice stavebněhistorického průzkumu — v nejstarší části areálu, která představuje metody a techniky poznávání historických staveb jejich zkoumáním in situ (Foto: Patrik Sláma, 2015)

/AT/

Exposition der bauhistorischen Forschung — im ältesten Teil des Areals werden die Methoden und Techniken der Erkundung von historischen Bauten und deren Erforschung vorort vorgestellt (Foto: Patrik Sláma, 2015)

/CZ/

Workshopové díly — Kovárna s mechanickým kladivem / truhlářská dílna / klempířská dílna / Historická slévárna (Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Workshop Werkstattteile — Schmiede mit mechanischem Hammer / Tischlerwerkstatt / Klempnerwerkstatt / Historische Gießerei (Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Vzdělávací programy a aktivity

— Stavba malé roubenky
(Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Bildungsprogramme und Aktivitäten

— Bau einer kleinen Blockhütte
(Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Odborná činnost

— Prostory pro semináře a odborná setkání
(Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Berufliche Aktivitäten

— Prostory pro semináře a odborná setkání
(Foto: Archiv von Pavel Kodera)

/CZ/

Workshopy tradičních stavebních

řemesel — Den stavebních
řemesel — prezentace pro veřejnost
(Foto: Archiv Pavla Kodery)

/AT/

Workshops für traditionelles

Bauhandwerk — Tag des Bauhandwerks
— Präsentation für die Öffentlichkeit
(Foto: Archiv von Pavel Kodera)

Zentrum für das architektonische Erbe NTM Plasy

Pavel Kodera

„Wer über das Wissen verfügt, der zerstört nicht“, lautet das Motto über dem Eingang zur Ausstellung der Architektur auf dem Gelände des Nationalen Kulturdenkmals Kloster Plasy in Westböhmen. Im Geiste dieses Mottos stellt das Nationale Technische Museum in seiner Abteilung die Methoden und Prinzipien des traditionellen Bauens vor.

Die Umsetzung des Projekts „Zentrum für das architektonische Erbe in Plasy“ wurde von 2009 bis Herbst 2015 von den EU-Strukturfonds gefördert. Sie umfasste die Anpassung von zwei stark zerstörten, aber sehr wertvollen historischen Wirtschaftsbauten des ehemaligen Klosters — einer Brauerei und einem Wirtschaftshof. So ist ein einzigartiger Arbeitsplatz entstanden, dessen Programm die Präsentations- und Bildungsfunktionen des Museums mit erlebnisorientierten Aktivitäten für die breite Öffentlichkeit verbindet. Hier wurde ein Bildungs- und Freizeitbereich geschaffen, der thematisch ausgerichtete Museumsausstellungen mit historischen Werkstätten des traditionellen Bauhandwerks verbindet, die neben der Präsentation ihrer Ausstattung auch die Möglichkeit bieten, bestimmte handwerkliche Fertigkeiten auszuprobieren.

Das Nationale Technische Museum (NTM) ist der Öffentlichkeit wahrscheinlich hauptsächlich durch die Ausstellungen im Hauptgebäude in Prag Letná bekannt. Neben den technischen Sammlungen befasst sich das NTM seit seinen Anfängen aber auch mit Architektur und Baukunst. Bereits 1910 wurde auf dem Hradschin im Schwarzenberg-Palast die erste NTM-Ausstellung über Architektur und Baukunst eröffnet. Sie bestand dort bis zum Zweiten Weltkrieg. Später wurden die Sammlungen in das Haus Invalidovna verlegt, wo sie 2002 von einem großen Hochwasser weggespült wurden. Nach der Restaurierung der überfluteten Objekte wurde 2011 im Hauptgebäude

auf der Letná eine neue Ausstellung über Architektur und Baukunst eröffnet. Die Ausstellung konzentriert sich hauptsächlich auf die Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts, wobei das Thema Architektur aus Raumgründen eher am Rande behandelt wird.

Als PhDr. Martin Ebel, Ph.D. als Leiter der Abteilung Architektur und Bauwesen, 2005 zum NTM kam, wurde die Idee einer umfassenderen Präsentation der Architektursammlung in einer eigenen Museumsaußenstelle entwickelt. Dafür gab es mehrere Gründe und inspirierende Anregungen. Der Hauptgrund war die Tatsache, dass das NTM im Laufe eines Jahrhunderts der Sammlungstätigkeit Bauelemente, Modelle und andere Bauartefakte in beträchtlichem Umfang angesammelt hatte, der größte Teil der Sammlung jedoch unter unzureichenden Bedingungen in verschiedenen Depots außerhalb Prags gelagert war und es keine Möglichkeit für ihre Präsentation und sinnvolle Nutzung gab.

Ein weiterer Anstoß für die Idee des Zentrums für das architektonische Erbe war die Nachfrage von Fachleuten, insbesondere von Universitätslehrern. Zum Beispiel an der Fakultät für Architektur der Tschechischen Technischen Universität in Prag, hat doc. Ing. Dr. Michael Rykl, Ph.D. eine eigene Sammlung von Bauelementen und Konstruktionen angelegt, die er bei seinem Unterricht verwendete. Er setzte damit die Aktivitäten seiner älteren Kollegen fort, aber auch aus anderen Fachkreisen wurde die Anfrage nach einer umfassenden Sammlungsdokumentation laut. Anregend waren auch die Aktivitäten privater „Aktivisten“, die versuchten, Elemente aus zerstörten oder umfangreich wieder aufgebauten Gebäuden in historischen Stadtzentren zu retten. An dieser Stelle ist insbesondere das Engagement von Vladimír Dlesek aus Karlsbad zu erwähnen, der eine Reihe wertvoller historischer Elemente, vor allem Fenster und Türen, aber auch andere bauliche Artefakte gesammelt hat. Dass die museale Präsentation von Gebäudedetails für die Öffentlichkeit möglich ist, wurde durch die Erfahrung meines Kollegen Mgr. Jiří Bloch, der 2006 in seinem Haus in Český Krumlov ein regionales Museum für Baugeschichte und Handwerk eröffnete.

Wir begannen, uns nach ähnlichen Projekten im Ausland umzusehen. Die wichtigsten Projekte, die uns bei der Ausarbeitung unseres Plans vorantrieben und mit denen wir anschließend Kontakt aufnahmen, waren hauptsächlich in Deutschland, Österreich und Belgien zu finden. Das Bauarchiv in Thierhaupten in Bayern ist, wie der Name schon sagt, auf die Sammlung von Bauelementen ausgerichtet. Diese Sammlungen werden für den Unterricht über Baumaterialien, aber auch für die Restaurierungsausbildung usw. verwendet.

Das österreichische Zentrum „Kartause Mauerbach“ konzentriert sich auch auf den Bereich der Restaurierungsausbildung und Denkmalpflege. In Belgien gibt es im ehemaligen Zisterzienserkloster La Paix-Dieu in Amay ein Zentrum, das in erster Linie auf die Ausbildung der Jugendliche und Schüler zielt, aber auch Restauratoren und Fachleute werden hier ausgebildet. Auch diese Einrichtung sammelt eine sogenannte „Materialthek“, eine Sammlung von Bauelementen und Bauwerken. Es ist bemerkenswert, dass alle oben genannten Zentren in den Gebäuden aufgelöster Klöster untergebracht sind.

Land	Ort	Projekt
Belgien	Amay (Liège)	Abbay de la Paix-Dieu
Frankreich	Treigny	Chantier Médiéval de Guédelon
Frankreich	Auxerre	Centre d'études médiévales Saint-Germain
Deutschland	Thierhaupten	Bayerisches Landesat für denkmalpflege Bauarchiv Thierhaupten
Deutschland	Bad Windsheim	Fränkischen Freilandmuseums
Niederlande	Heerlen — North	Theo Evers
Österreich	Mauerbach	Restaurierwerkstätten Beuendekmalpflege Kartouse Mauerbach
Rumänien	Bontida / Bonchida	Built Heritage Conservation Training Center B8nffz Castle Bontida
Slowakei	Bánská Štiavnica	Spolok Banskej Štiavnice 91 (dnes Obnova s.r.o. — Centrálka)
Slowakei	Bratislava	SNM — Archeologické múzeum — projekt Laterarius
Schweden	Mariestad	Institut Dacapo
Großbritannien	London	English Heritage Architectural Study Collection

Ein Überblick über inspirierende Projekte aus dem Jahr 2008

Unsere Idee für das Zentrum für das architektonische Erbe sollte darauf fokussieren, diese Impulse und Ansätze in einer neuen musealen Kulturerbe-Einrichtung zu bündeln, die sich vor allem auf die Erhaltung und Präsentation historischer Bausubstanz und Materialien sowie traditioneller Technologien des Bauhandwerks konzentriert. Das Konzept basierte auf drei Hauptpunkten:

- Aufbau einer Referenzsammlung von Baukonstruktionen und Materialien (die wir später Materialtheke nannten) und deren Präsentation in Form einer Ausstellung und eines Studiendepots.
- Schaffung eines Raums für die Vermittlung handwerklicher Erfahrungen, der sowohl für praktische Workshops als auch für die breite Öffentlichkeit, d.h. für Vorführungen der einzelnen Handwerke, dienen soll (Bauhandwerkshof).
- Nutzung der neuen Einrichtung für die weitere Dokumentation, Forschung, Präsentation und Ausbildung im Bereich der traditionellen Bautechnologien und des traditionellen Bauens.

Das Projekt sollte sich von Anfang an nicht nur an Fachleute — Experten, Denkmalpfleger, Studenten — richten, sondern die Schönheit des Themas sollte auch die breite Öffentlichkeit ansprechen und das Interesse an diesem Thema wecken.

Kloster Plasy

Als wir ein Gebäude für die Umsetzung dieses Projekts suchten, bestätigte die Erfahrung im Ausland, dass ehemalige Klöster für diesen Zweck besonders geeignet sind. In der Regel handelt es sich dabei um große Räumlichkeiten, die derzeit schwer zu nutzen sind, aber dennoch über den für das Projekt erforderlichen Platz verfügen. Wir fanden das ideale Gebäude in Plasy, Westböhmen, etwa 100 km von Prag entfernt, in einem ehemaligen Zisterzienserkloster. Es gab mehrere Gründe, hierher zu gehen. Zunächst einmal handelt es sich um ein Gelände, dessen bauliche Entwicklung in der romanischen Zeit beginnt, d. h. seit den Anfängen der Bebauung unseres Gebietes. Dank der Darstellung von architektonischen Elementen aus verschiedenen Stilen kann die Anlage als Lehrbuch der Baukultur von der Romanik bis zum 19. Jahrhundert genutzt werden. Gleichzeitig handelt es sich um einen „gestoppten“ Bau: Die Anlage wurde in der Barockphase nicht vollständig fertiggestellt, so dass einige der Bauwerke freigelegt sind und die Technik dieser Zeit sichtbar ist. Und dann gab es hier noch eine Reihe ungenutzter, denkmalwürdiger Gebäude, die jedoch größtenteils stark verwüstet wurden.

Das Kloster in Plasy war im Mittelalter einer der führenden Klosterkomplexe des Königreichs Böhmen, doch leider wurde es während der Hussitenkriege zerstört. Seine weitere Entwicklung erfolgte nach dem Dreißigjährigen Krieg, als es in Anwesenheit der Architekten J. B. Mathey und

J. B. Santini-Aichel spektakulär gebaut wurde. Die vollständige Verwirklichung des monumentalen Bauprogramms wurde jedoch nicht abgeschlossen, da das Kloster 1785 im Zuge der josephinischen Reformen aufgelöst wurde. Im Jahr 1826 kaufte der österreichische Kanzler Fürst Metternich das Gelände und machte es zu einer der wirtschaftlichen Grundlagen seiner Familie. Das ehemalige Kloster blieb bis 1945 im Besitz der Familie Metternich, als es nach dem Zweiten Weltkrieg vom Staat beschlagnahmt wurde. Vor allem die wirtschaftlichen Einrichtungen sind nachfolgend über die ganze Zeit verfallen. Erst mit dem Projekt des Zentrums für das architektonische Erbe wurde eine sinnvolle moderne Verwendung für sie gefunden. Dank den Fördermitteln aus Fonds der Europäischen Union wurden auch diese Gebäude zwischen 2009 und 2015 instandgesetzt und revitalisiert.

Konkret handelte es sich um eine ehemalige Brauerei mit einer Mühle und einem Wirtschaftshof. In der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts erfuhr das Brauereigebäude eine Reihe von unangemessenen baulichen Veränderungen. Ziel war es, ihm das Aussehen seiner letzten architektonisch wertvollen Bauphase aus dem späten 19. Jahrhundert zurückzugeben. Romanische und gotische architektonische Elemente sind in den Konstruktionen des Hofes erhalten, aber das heutige Aussehen ist das Ergebnis eines barocken Umbaus im 17. und 18. Das gesamte Gelände ist sehr vernachlässigt worden, da es lange Zeit nicht instand gehalten wurde.

Ausstellung der Architektur

Im Sinne des Mottos „Wer über das Wissen verfügt, der zerstört nicht“ versucht die Ausstellung, Bauelemente vorzustellen, die oft aus Unwissenheit zerstört und entfernt werden, obwohl sie einen Wert haben, oft weiter dienen können und es sinnvoll ist, sich mit ihnen zu beschäftigen. Die Ausstellung ist in einer ehemaligen Brauerei und Mälzerei untergebracht und erstreckt sich über fünf Etagen. Sie beginnt mit einer Präsentation von Baumaterialien, die dem Besucher zeigen soll, dass beim traditionellen Bauen die Rohstoffe für den Bau aus der Natur stammen und die natürliche Umgebung bzw. die Verfügbarkeit dieser Materialien in gewissem Maße auch die Form des Gebäudes bestimmt. Das Thema Rohbau wird dann in dem Abschnitt behandelt, der den verschiedenen Arten von Bauwerken wie Säulen, Mauern, Bögen usw. gewidmet ist. Dieser Teil der Ausstellung befindet sich in Räumen, die selbst eine Art „Exponat“ mit erhaltenen Spuren der baulichen Entwicklung darstellen. Ein beliebtes Thema im Rahmen der Museumspädagogik ist das Modell einer Barockbaustelle, das am Beispiel des nahe gelegenen Prälaturgebäudes zeigt, wie früher gebaut worden sein könnte. Das Thema Heizung wird nicht nur durch verschiedene historische Heizelemente, sondern vor allem durch die Präsentation der Modelle und der dazugehörigen Animationen dargestellt. Sie zeigen die großen Veränderungen in diesem Bereich in der Vergangenheit: von der Rauchkammer über die indirekte Heizung bis hin zu Öfen und

Zugheizungen und schließlich zu Zentralheizungen. Danach folgt das Thema Wasser in Häusern - Armaturen, Sanitäreinrichtungen, Zu- und Ableitungen usw. Weitere Teile der Ausstellung sind z. B. Wandverkleidungen, Decken und Fußböden (wiederum mit Modellen, die deren Aufbau und Konstruktion zeigen), Verputzarbeiten (einschließlich einer Präsentation von Bauverfahren), Elektroinstallationsmaterial, Fenster und Türen gewidmet, und die Ausstellung schließt mit Dachstühlen und Bedachungen ab.

In der Ausstellung gibt es auch einen sogenannten Bauspielplatz, der Raum für die eigene Kreativität bietet, und die kürzlich eröffnete Statik-Ausstellung, die auf interaktive und spielerische Weise in das recht komplizierte Thema „warum Häuser nicht einstürzen“ einführt. Einige Räume werden für eine Dauerausstellung genutzt, die dem Architekten Jan Kaplicky gewidmet ist; insbesondere werden Modelle seiner Gebäude präsentiert. Die Räume in der ehemaligen Mühle und im alten Kesselhaus der Brauerei sind für Wechselausstellungen vorgesehen. Im vergangenen Jahr wurden hier Themen der Bautischlerei und der Parkettlegearbeiten sowie eine Ausstellung von Bauschlossern mit Schwerpunkt Fenster- und Türbeschläge behandelt. Ein weiterer Ausstellungsraum ist Ausstellungen mit technischen Themen gewidmet, die nichts mit dem Bau zu tun haben: historische Fahrräder, Motorräder, usw. Der Innenhof der Brauerei wird für Ausstellungen im Freien genutzt, die sich hauptsächlich auf preisgekrönte architektonische Leistungen konzentrieren.

Die anschließende Materialthek als Studiendepot für Bauelemente, Konstruktionen und Materialien wird in mehreren anderen Räumen im Nebengebäude der ehemaligen Brauereikeller errichtet. Um sie zufriedenstellend aufzubewahren und der Öffentlichkeit zugänglich zu machen, muss jedoch die bauliche Anpassung dieser Räumlichkeiten abgeschlossen werden. Dies ist das Thema des Projekts, das derzeit vorbereitet wird. Eine Auswahl der Sammlung wird jedoch bereits in Form der oben beschriebenen Bauwesen-Ausstellung präsentiert.

Hof des Bauhandwerks

Während sich die Ausstellungen in der ehemaligen Brauerei mehr auf die Materialien konzentrieren, sind die Aktivitäten auf dem angrenzenden Bauernhof hauptsächlich auf die Präsentation von Technologien ausgerichtet. Hier entsteht ein Bauhandwerkerhof mit einer Reihe von Ausstellungswerkstätten. Der Komplex umfasst eine funktionstüchtige Gießerei zum Gießen von Nichteisenmetallen sowie eine einzigartige Klempnerei, die Betriebsanlagen hauptsächlich aus dem ersten Drittel des 20. Jahrhunderts enthält. Die Schmiede im Freien wird hauptsächlich für pädagogische Aktivitäten genutzt. Im vergangenen Jahr wurde eine neue Schlosserwerkstatt eingerichtet, und nach der bereits erwähnten Ausstellung von Bautischlerarbeiten ist nun die

Einrichtung einer Tischlerwerkstatt im Gange. Die gesamte Fläche wird für die Präsentation von Bauhandwerk genutzt. Der Tischlermeister Petr Růžička hat beispielsweise eine Nachbildung einer mittelalterlichen Rammbocks angefertigt, die auf mehreren Ausstellungen zu sehen war, oder einen funktionstüchtigen Kran, der bei der Rekonstruktion des Jakobínka-Turms auf Schloss Rožmberk zum Einsatz kam.

Ein eigenes Kapitel ist die einzigartige Ausstellung zur bauhistorischen Forschung. Sie führt durch die ältesten Teile des Objektes und soll zeigen, was eine bauhistorische Forschung ist und wofür sie verwendet wird.

Teil der Präsentation der Baugeschichte ist auch das größte Exponat des Architekturmuseums, ein barocker Dachstuhl, der vom Wirtschaftshof im nahen Dorf Podmokly u Úněšova übertragen wurde. Dieses authentische Bauwerk aus dem 18. Jahrhundert wurde zusammen mit dem gesamten abgerissenen Gelände zum Abriss verurteilt. Im letzten Moment konnte es jedoch gerettet und nach Plasy in einen der Trakte unseres Geländes gebracht werden, der in der Vergangenheit von einem Brand betroffen war und nur als Ruine ohne Dach überlebt hat. Bemerkenswert ist, dass die Abmessungen des liquidierten Dachstuhls aus Podmokly, der sich von der baulichen Seite in einem tadellosen Zustand befand, genau mit den Abmessungen des Trakts auf dem Plasy-Gelände übereinstimmten.

Das Nationale Technische Museum ist bestrebt, das Gelände für die Öffentlichkeit so zugänglich wie möglich zu machen, weshalb sich in Zusammenarbeit mit der Stadt Plasy die Stadtbibliothek im Hof befindet. Sie umfasst auch die thematische Bibliotheksammlung des NTM, die sich auf Bauliteratur konzentriert. Zu den Räumlichkeiten gehören auch Vortrags- und Konferenzräume. Sie werden laufend genutzt, insbesondere für verschiedene Workshops, und sind auch Veranstaltungsort für die große jährliche Fachkonferenz zur Baugeschichte.

Bildungsprogramme

Im Rahmen der Museumspädagogik werden Programme für Schulen aller Stufen — vom Kindergarten bis zur Universität — durchgeführt. Sie konzentrieren sich sowohl auf die Bauausstellung als auch auf die Präsentation des Hofes des Bauhandwerks; ein sehr beliebtes Programm ist der Statik gewidmet. Es besteht auch die Möglichkeit, verschiedene Technologien in der Praxis auszuprobieren. Diese handwerklichen Workshops werden in den Räumlichkeiten des Hofes durchgeführt. Beliebte Themen sind die Herstellung von Keramikmosaiken, das Programm über Sgraffitos ist lehrreich und anschaulich, und in den letzten Jahren haben wir uns auf Holzarbeiten konzentriert. Eine Zeit lang wurde ein Programm zur Herstellung von Mörtelkellen angeboten.

Die Teilnehmer gingen den gesamten Bauhandwerkerhof durch, in dem der Trainer die einzelnen Werkstätten in Betrieb nahm und die notwendigen Werkzeuge einsetzte. Als Ergebnis nahmen die Besucher eine neue Mörtelkelle mit, an deren Herstellung sie selbst mitgewirkt hatten.

Im Rahmen des Start-in-Projekts wurde ein relativ umfassendes Programm für die Vorstellung des Bauwesens erstellt. Höhepunkt des mehrstündigen Programms, das sich an die 2. und 3. Schulstufe richtet, ist der Bau einer Blockhütte — ein Baukasten aus mehreren Metern langen Balken, der auch mit einer Dachkonstruktion versehen werden kann.

Im Rahmen der Workshops versuchen wir beispielsweise, traditionelle Kalktechnologien vorzustellen, sowohl im Hinblick auf die Kalkherstellung (Brennen, Löschen, Aufbringen) als auch im Hinblick auf die Mörtelzubereitung und -anwendung (z. B. wurden in Zusammenarbeit mit dem Nationaldenkmalinstitut für mehrere Kurse mit Schwerpunkt auf Putztechnologien abgehalten). Für die breite Öffentlichkeit werden Tage des Bauhandwerks vorbereitet, die die Möglichkeit bieten, das Maximum dieses Handwerks in Form von belebten Werkstätten zu sehen.

Lagerkeller

In Verbindung mit dem Brauereigelände und dem Wirtschaftshof ist die NTM auch für die ehemalige „Eiswirtschaft“ der Brauerei — die Lagerkeller — zuständig. In einem Teil der Räumlichkeiten dieses Gebäudes wurde die Brauerei erneuert, wodurch die Bierherstellung in die Region zurückkehrte und ein weiteres interessantes Ausflugsziel sowie eine entspannende Basis für die Besucher des Museums und der gesamten Klosteranlage geschaffen wurde.

Ein weiterer Teil des Gebäudes wird als Depot genutzt, und es wird derzeit ein Projekt vorbereitet, um es für die öffentlich zugängliche Materialtheke zu adaptieren, wie oben erwähnt.

Der beeindruckendste, 14 Meter hohe Raum des ehemaligen Eiskellers wird in der ersten Jahreshälfte 2022 im Rahmen einer völlig neuen Ausstellung über mittelalterliche Baumaschinen eröffnet werden. Zu sehen sind die Nachbildung eines mittelalterlichen Krans, der nach einer Illumination in der Wenzel IV-Bibel gebaut wurde, und die Nachbildung eines Rammbocks, der zum Rammen von Pfählen verwendet wurde, inspiriert von einem Manuskript aus dem 15. Der Autor der beiden Geräte ist der Tischlermeister Petr Růžička. Zwischen 2006 und 2014 arbeitete der monumentale Kran auf einigen Baustellen, insbesondere bei den Instandsetzungsarbeiten an

Schlössern, und der zehn Meter lange Rammbock wurde auf mehreren Ausstellungen gezeigt. An diese Installation schließt sich eine Ausstellung über mittelalterliches Bauhandwerk mit einer Präsentation zeitgenössischer technischer Verfahren an.

Schlussfolgerung

Das gesamte Gelände des Klosters in Plasy diente ursprünglich als ein Komplex, der sich auf die Bildung und Erziehung der weiteren Umgebung konzentrierte. Jeder Raum hatte seine eigene Bedeutung, die nach der Auflösung des Klosters in gewissem Maße verschwand. In Zusammenarbeit mit dem Nationaldenkmalinstitut, das einen großen Teil des Komplexes verwaltet, der Pfarrgemeinde Plasy, die Eigentümerin der Kirche ist, und der Stadt Plasy möchten wir diesem Ort nicht nur den Charakter eines restaurierten historischen Denkmals sondern auch der Bildungseinrichtung zurückgeben. Dank umfangreicher finanzieller Unterstützung konnte das Nationale Technische Museum die Reparatur der am stärksten zerstörten Teile sicherstellen und so hoffentlich die Hoffnung auf eine sinnvolle Nutzung dieses immensen monumentalen Komplexes wiederherstellen. Im Jahr 2021 wurde die vollständige Erneuerung der Kirche abgeschlossen, die Denkmalerneuerung der Prälatur, der ehemaligen Abtei, ist im Gange, und die Sanierung der übrigen Gebäude dieses nationalen Kulturdenkmals ist in Vorbereitung. Wir können uns darauf freuen, dass das gesamte Gelände in den nächsten Jahren wieder in Ordnung ist und dass Plasy wieder zu einem breit angelegten Bildungszentrum wird, wie es das in der Vergangenheit war.

Wenn Sie sich das Museum für Architektur näher ansehen möchten, können Sie dies auf der Website des Museums in Form eines virtuellen Rundgangs mit sphärischen Fotos tun (<https://www.muzeum-plasy.cz/>). Eine traditionelle Form der Einführung in das Museum und seine Sammlungen bietet ein gedruckter Führer, der sowohl in tschechischer als auch in englischer Sprache erhältlich ist (<https://eshop.ntm.cz/>); Kataloge der oben erwähnten Ausstellungen über Bautischlerei und Parkett- und Bauschlosserei können auch im E-Shop des Museums erworben werden.

Michal Hrčka

/CZ/

Vystudoval obor restaurování a konzervace kamenných, omítkových a štukových prvků v Banské Štiavnici. Je externím doktorandem na Stavební fakultě Slovenské technické univerzity v Bratislavě. Specializuje se na konzervaci, restaurování a rekonstrukci památek a historických staveb. Za zmínku stojí také specializace na památkovou péči o hrady a torzální architekturu. Organizuje a spolupořádá různé semináře a kurzy v oblasti tradičních řemesel a materiálů a obnovy památek a vydává publikace.

/AT/

Er absolvierte ein Studium der Restaurierung und Konservierung von Stein-, Putz- und Stuckelementen in Banská Štiavnica. Er ist externer Doktorand an der Fakultät für Bauingenieurwesen der Slowakischen Technischen Universität in Bratislava. Seine Spezialisierung ist Konservierung, Restaurierung und Rekonstruktion von Denkmälern und historischen Gebäuden. Erwähnenswert ist auch die Spezialisierung auf die Erhaltung von Schlössern und Torsal-Architektur. Er ist Organisator und Mitgestalteter verschiedener Seminare und Kurse im Bereich des traditionellen Handwerks und Materialien und Restaurierung von Denkmälern, sowie Herausgeber von Publikationen.

Centrálna Banská Štiavnica — výukové centrum tradičných stavebných materiálov a remesiel

Michal Hrčka

Úvodom by som rád poznamenal, že ma samotného živí fyzická obnova pamiatok a cítim sa byť profesionálom v oblasti pamiatkovej obnovy. Centrum, ktoré sa snažíme v Banskej Štiavnici budovať je iniciatívou súkromnej spoločnosti Obnova s.r.o., keďže sa v poslednej dobe podobné aktivity zo strany štátu nerealizovali. Fakt, že aj nám na Slovensku chýbajú remeselníci spočíva v tom, že tradičná obnova pamiatkových objektov už nie je bežnou stavebnou činnosťou, čo zodpovedá trendu v stavebníctve v celej Európe. V súčasnosti na stavbách totiž pracujú aj vyučení kuchári, čašníci a podobné profesie — lebo jednoducho nemáme dostatok remeselníkov par excellence.

V rokoch 2000–2001 sme spustili internetový magazín Obnova.sk, ktorý sa prioritne venoval hmotnému kultúrnemu dedičstvu a dosiaľ prešiel celkom štyrmi formami. V roku 2000 to bola jediná komplexnejšia iniciatíva, ktorá na vtedajšom slovenskom internete fungovala. Veľmi podstatné v druhej verzii webu boli práve diskusné fóra, keď to ešte nebolo tak samozrejmé ako to je dnes na sociálnych sieťach. Vďaka odpovediam na základné otázky na fórach sa podarilo zachrániť niekoľko objektov a pomôcť ich majiteľom. Venujeme sa aj vydávaniu publikácií, zástupca za všetky je „Ochrana zručností v kultúrnej krajine, manuál pre občianske združenia a samosprávy“, ktoré sa venujú zručnostiam hradov na Slovensku. Táto publikácia bola vydaná v roku 2004 a nasledovali ju ďalšie.

Spolupracujeme aj s inými centrami tradičných remesiel v Európe a rôznymi inštitúciami. Veľkou inšpiráciou bola pre nás návšteva v Plasoch (Centrum stavebného kultúrneho dedičtví Plasy v Českej republike), kde sme boli na prvom workshope o vápnoch a oboznámili sme sa s koncepciou tohto centra. Už v minulosti sme spolupracovali s kolegami z Banskej Štiavnice aj s ďalšími obdobnými centrami, napríklad so stavebným archívom v nemeckom Thierhaupten.

V roku 2002 začal náš spolok ako nezisková spoločnosť organizovať v Banskej Štiavnici prvé kurzy pre remeselníkov a prizvali sme k tomu odborníkov pre konzerváciu a obnovu okien práve z Thierhauptenu. V rokoch 2002, 2003 a 2005 sme mali rovnako možnosť spolupracovať s podobným centrom v Mauerbachu (Kartause Mauerbach, Rakúsko) — v téme vápenných technológií nás školil Hannes Weissenbach. Pri získavaní skúseností sme tiež využili dotované možnosti zúčastniť sa kurzov v Anglicku v nadácii Princ Charles Foundation, kam vycestoval kolega Pavel Fabian s ďalším kolegom architektom.

Výukové centrum Centrálka

Všetky tieto aktivity nás motivovali v roku 2015 k snahe založiť v Banskej Štiavnici informačné a výukové centrum tradičných stavebných materiálov a remesiel. Pre jeho realizáciu sme si vybrali objekt známy ako „Centrálka“, v strede mestskej pamiatkovej rezervácie na vrchu Trojičného námestia, ktorý bol druhou budovou evanjelického lýcea a okrem vhodnej polohy, zázemia a dvora mal aj dostatočne veľké priestory na vytvorenie kurzovej dielne a depozitáru.

V posledných rokoch sa nám úspešne darí tento objekt revitalizovať ako zvonku tak aj zvnútra. Je to však postupný proces a ešte máme pred sebou množstvo práce. Na rozdiel od vyššie spomenutých zahraničných príkladov, objekt Centrálky nie je centrom stavebného dedičstva, zastrešený múzeom alebo neziskovou organizáciou. Tento objekt slúži zároveň na komerčné účely, aby pridružené neziskové aktivity bolo možné finančne podporiť. Komerčné využitie a vybavenie našej spoločnosti, potrebné pre workshopy a kurzy, nám umožnilo ich výrazne rýchlejšie rozbehnutie. Podarilo sa nám tu vybudovať tiež ateliéry a kancelárie.

Záujem o remeselnú prácu

Aj prostredníctvom nášho internetového portálu Obnova.sk sledujeme počas ostatných 20 rokov vzrastajúci záujem o tradičné stavebné remeslá a materiály. V začiatkoch boli poznatky minimálne, absentovali odborné publikácie aj kurzy, ktorých by sa mohli záujemci zúčastniť. V súčasnej dobe je situácia iná a zažívame akúsi „renesanciu“ remesiel, na čo sme reagovali sériou krátkych dokumentárnych filmov zameraných na laickú verejnosť s veľmi zjednodušenými vysvetleniami

problematiky. Ale z pohľadu profesionála v oblasti pamiatkovej obnovy môžem povedať, že jedna vec je, keď nadšenci, ktorí sa chcú venovať tradičným remeslám, kúpia starý dom a svojpomocne ho opravia, a druhá vec je, keď ide o skutočné remeslo.

V našej firme Obnova s.r.o. máme tiež skúsenosti s typmi ľudí napríklad zo sféry IT alebo poisťovníctva, ktorí k nám prichádzajú na pracovný pohovor s tým, že svojej doterajšej práce majú „plné zuby“ a chcú sa preorientovať na remeselnú prácu. Majú predstavu, že sa dokážu rýchlo (do mesiaca) naučiť akékoľvek remeslo.

Snažíme sa im vždy vysvetliť, že zrelý remeselník má za sebou spravidla minimálne 10 rokov intenzívnej driny, aby dokázal pracovať efektívne a dosiahol potrebnú rutinu. Musia pochopiť, že práca, o ktorej majú často zidealizovanú predstavu, zahŕňa 90 % klasickej „stavariny“ — bežné murárske práce, omietanie a práca na autentických pamiatkach, kedy sa človek dostane k „pekným veciam“ dosahuje možno iba 10 % celkového objemu práce. Narovinu povedané — stavebné práce na pamiatkach zahŕňajú v prvom rade bežnú stavebnú činnosť a tá nadstavba, kedy pracujeme s autentickými elementami alebo stavbami predstavuje iba zlomok.

Títo ľudia často po krátkom čase na vlastnej koži zistia, že pracovať v chladnom počasí, v montérkach, permanentne špinavý nie je presne to, čo si po dvadsiatich rokoch kancelárskej práce predstavovali. Iba pár jedincov toto naozaj vydrží, nehovoriac o finančnom ohodnotení, ktoré tiež nie je najlepšie. Uvedomujeme si, že aby sme si udržali remeselníkov, ktorých sme si vychovali, je potrebné im systematicky zvyšovať mzdy, nakoľko je pre nich často výhodnejšie pracovať v klasickej stavebnej sfére, kde je práca menej namáhavá a pohodlnejšia, nepracuje sa ručne, ale strojmi, atď. Dôsledkom tohto vývoja je potreba zvyšovania cien aj za prácu poskytovanú našou firmou, nakoľko sa stále nepohybujeme v zodpovedajúcej cenovej hladine vo vzťahu ku klasickým stavebným prácam. Prítom častokrát realizujeme tak atypické práce, že vlastne robíme prototypy a jednorazové riešenia na mieru pre konkrétny prípad vyplývajúce z požiadaviek architekta, našich skúseností a zbierok. V porovnaní s klasickým stavebníctvom, kedy sa opakujú výrobné postupy a procesy — napríklad osadenie okna rovnako realizovaného na ďalších x stavbách — je náš prístup, často predstavujúci fúziu viacerých vstupov (napríklad výroba okien na Hrade Uhrovec, viz. príspevok architekta Martina Vargu v rámci Metodiky obnovy COL) mnohonásobne náročnejší. Výroba prototypu sa z hľadiska finančnej náročnosti nemôže rovnať sériovej výrobe (napríklad výrobe Eurookien).

Legislatívne postavenie remesiel

Na problematiku ekonomiky tradičného spracovania materiálu však nahliadame vždy v celkovom kontexte obnovy pamiatky. Pokiaľ vstupujeme do autenticky zachovanej pamiatky, dbáme na to, aby sme spracovaním povrchov nenarušili celkový dojem návštevníka. No pri komplexnej rekonštrukcii bežne pristupujeme aj k tomu, že v tradičnom materiáli, napríklad pílenom dreve, vytvoríme vonkajšiu konštrukciu, ktorá pôsobí autenticky, ale vo vnútri zachováme pôvodnú väzbu. Podobne, ako sa v prípade tesárskeho remesla vraví, že neexistuje zlý materiál, iba jeho zlé použitie, v prípade vitráží nie je nevyhnutne nutné využiť povedzme fúkané sklo — pokiaľ samozrejme nepracujeme s autentickými pamiatkami vysokého významu. Aj v prípade omietok je často nevyhnutné z ekonomického hľadiska pristúpiť ku kompromisom, ktoré v konečnom dôsledku umožnia nájsť remeselníkov, ktorí sú na danú prácu vhodní. Musíme si uvedomiť, že nie všetky pamiatky patria k tým najhodnotnejším stavbám. Na Slovensku boli do jednej kategórie zjednotené národné kultúrne pamiatky a kultúrne pamiatky, čo v konečnom dôsledku znamená, že informačná tabuľa o druhej svetovej vojne je postavená zarovno s gotickou katedrálou. Podľa zákona by sme k nim teda mali pristupovať rovnako, to však nie je racionálne.

Podobne negatívne vnímame aj tlaky dostať pamiatky pod správu a supervíziu reštaurátora. Navzdory lobbingu sa podarilo dosiahnuť úpravu kategorizácie obnovy pamiatok tak, aby nebolo jedinou kategóriou reštaurovanie. Fakulty architektúry sa snažia dosiahnuť, aby obnova pamiatok spadala pod architekta so širším uhlom pohľadu. Existuje slovensko-rakúsky projekt, ktorý má za cieľ definovať pozíciu „manažéra pamiatky“, kontraktora, skrátka vytvoriť certifikovanú pozíciu, ktorá dokáže sledovať a koordinovať viaceré profesie v procesoch pamiatkovej obnovy. Z nášho pohľadu bolo veľmi podstatné dostať do legislatívy pojem „umelecké remeslo“, čo sa podarilo prostredníctvom zákona o ústredí umeleckej výroby z 50. rokov. Bolo to paradoxne jednoduchšie, ako nanovo koncipovať novelu zákona. K certifikácii remeselníkov sme sa na Slovensku dosiaľ nedopracovali, zatiaľ účastníkom našich kurzov vydávame aspoň naše vlastné certifikáty.

V súčasnosti vznikla v spolupráci pamiatkového úradu a ministerstva kultúry databáza remeselníkov a firiem, pracujúcich na Slovensku na pamiatkových objektoch. Tento zoznam by mal byť zverejnený aj na stránkach ministerstva a je prvým krokom k tomu, aby sa tento postup dostal do zákona a praxe. O vytvorenie podobnej databázy sme sa v minulosti s Obnova.sk tiež pokúšali, no nepodarilo sa ju administratívne dotiahnuť. Podobnú databázu stavia aj český portál ProPamátky.

Ekonomická udržateľnosť

Veľmi podstatným faktorom je pre nás tiež ekonomická udržateľnosť našich činností zameraných na organizovanie remeselných kurzov pre verejnosť. Na samom začiatku, keď sme začali s prvým kurzom a seminárom o vápne, sme mali myšlienku, že vždy vyskúšame jeden kurz za rok a zistíme, ako sa dá realizovať, koľko to bude stáť, aké sú výstupy a ako to celé finančne nastaviť tak, aby sme ho potom dokázali v ďalších rokoch realizovať znovu a dosiahli jeho ekonomickú udržateľnosť. Nakoniec sa nám to samofinancovaním nevydarilo a všetky kurzy, ktoré robíme, prebiehajú za podpory ministerstva alebo rôznych nadácií, ktoré žiadame o malé granty. V prípade kurzu „Ochutnávka remesiel“, máme napríklad záujem kurz rozšíriť a orientovať ho na širokú verejnosť, lebo tento formát má potenciál byť úspešnejší z dôvodu jeho nižšej náročnosti v porovnaní s plnohodnotnými dvojtypnými kurzami zameranými na jedno remeslo.

V poslednom období je preto našou snahou najmä posilniť ekonomickú udržateľnosť týchto kurzov, keďže osobne som po 20 rokoch altruistickej činnosti pre portál Obnova.sk dospel k názoru, že určitú ekonomickú udržateľnosť musí mať aj neziskový projekt či iniciatíva, pretože inak stojí vždy iba na nejakých lídroch a keď sa oni unavia, unaví sa s nimi aj celý projekt.

www.obnova.eu

/CZ/

Centrálna Banská Štiavnica — Bildungszentrum für traditionelle Baumaterialien und Handwerk

Michal Hrčka

Zunächst möchte ich erklären, dass ich von der physischen Restaurierung von Denkmälern beruflich lebe und mich als Profi auf dem Gebiet der Denkmalrestaurierung fühle. Das Zentrum, das wir in Banská Štiavnica aufbauen wollen, ist eine Initiative des Privatunternehmens Obnova s.r.o., da der Staat in letzter Zeit keine ähnlichen Aktivitäten durchgeführt hat. Dass es auch bei uns in der Slowakei an Handwerkern mangelt, liegt daran, dass die traditionelle Restaurierung von Denkmälern keine übliche Bautätigkeit mehr ist, was dem Trend in der Bauwirtschaft in ganz Europa entspricht. Selbst ausgebildete Köche, Kellner und ähnliche Berufe arbeiten heute auf Baustellen — weil wir einfach nicht genug Handwerker par excellence haben.

In den Jahren 2000–2001 haben wir das Online-Magazin Obnova.sk ins Leben gerufen, das sich in erster Linie dem materiellen Kulturerbe widmet und bisher vier Formen angenommen hat. Im Jahr 2000 war es die einzige umfassendere Initiative, die zu diesem Zeitpunkt im slowakischen Internet lief. Diskussionsforen waren in der zweiten Version der Website sehr wichtig, als sie noch nicht so weit verbreitet waren wie heute in sozialen Netzwerken. Dank der Beantwortung grundlegender Fragen in den Foren war es möglich, mehrere Objekte zu retten und ihren Besitzern und Besitzerinnen zu helfen. Wir beteiligen uns auch an der Herausgabe von Publikationen,

stellvertretend für alle sei „Schutz von Ruinen in der Kulturlandschaft, ein Handbuch für Bürgervereine und Gemeinden“ genannt, die sich mit den Burgruinen in der Slowakei befassen. Diese Publikation wurde 2004 veröffentlicht und es folgten weitere.

Wir arbeiten auch mit anderen Zentren des traditionellen Handwerks in Europa und verschiedenen Institutionen zusammen. Eine große Inspiration für uns war ein Besuch in Plasy (Zentrum für baukulturelles Erbe Plasy in der Tschechischen Republik), wo wir am ersten Workshop zum Thema Kalk teilnahmen und uns mit dem Konzept dieses Zentrums vertraut machten. In der Vergangenheit haben wir mit unseren Kollegen aus Banská Štiavnica und mit anderen ähnlichen Zentren zusammengearbeitet, zum Beispiel mit dem Bauarchiv in Thierhaupten, Deutschland.

Im Jahr 2002 begann unser Verein als gemeinnützige Gesellschaft, die ersten Kurse für Handwerker in Banská Štiavnica zu organisieren, und wir luden Experten für die Konservierung und Restaurierung von Fenstern aus Thierhaupten ein. In den Jahren 2002, 2003 und 2005 hatten wir auch die Möglichkeit, mit einem ähnlichen Zentrum in Mauerbach (Kartause Mauerbach, Österreich) zusammenzuarbeiten — Hannes Weissenbach schulte uns in der Kalktechniken. Um Erfahrungen zu sammeln, nutzten wir auch geförderte Möglichkeiten zur Teilnahme an Kursen in England bei der Prince Charles Foundation, wohin mein Kollege Pavel Fabian mit einem anderen Architektenkollegen reiste.

Ausbildungszentrum Centrálka

All diese Aktivitäten haben uns 2015 dazu bewogen, in Banská Štiavnica ein Informations- und Bildungszentrum für traditionelle Baumaterialien und Handwerk zu errichten. Für die Realisierung wählten wir das als „Centrálka“ bekannte Gebäude inmitten des städtischen Denkmalschutzgebiets am oberen Ende des Trojičné-Platzes, das das zweite Gebäude des Evangelischen Lyzeums war und neben einer geeigneten Lage, einem Servicebereich und einem Innenhof auch ausreichend Platz für die Einrichtung einer Kurswerkstatt und eines Depots bot.

In den letzten Jahren ist es uns gelungen, dieses Gebäude sowohl von außen als auch von innen zu revitalisieren. Dies ist jedoch ein schrittweiser Prozess, und wir haben noch viel Arbeit vor uns. Im Gegensatz zu den oben genannten ausländischen Beispielen handelt es sich bei Centrálka nicht um ein baukulturelles Zentrum, das von einem Museum oder einer gemeinnützigen Organisation betreut wird. Das Gebäude wird auch für kommerzielle Zwecke genutzt, so dass die damit verbundenen gemeinnützigen Aktivitäten finanziell unterstützt werden können. Die

kommerzielle Nutzung und die für Workshops und Kurse benötigte Ausrüstung, über welche unser Unternehmen verfügt, ermöglichten es uns, die Kurse viel schneller in Gang zu bringen. Es ist ebenfalls gelungen hier auch Ateliers und Büros bauen.

Interesse an handwerklichen Tätigkeiten

Auch über unsere Website Obnova.sk haben wir in den letzten 20 Jahren ein wachsendes Interesse an traditionellem Bauhandwerk und Materialien festgestellt. In den Anfängen war das Wissen gering, es gab keine Fachpublikationen und keine Kurse, welche die Interessenten besuchen konnten. Heute ist die Situation anders und wir erleben eine Art „Renaissance“ des Handwerks, auf die wir mit einer Reihe von kurzen Dokumentarfilmen reagiert haben, die sich an die breite Öffentlichkeit richten und die Themen sehr vereinfacht darstellen. Aber aus der Sicht eines Fachmanns auf dem Gebiet der Restaurierung von Baudenkmalern kann ich sagen, dass es eine Sache ist, wenn Enthusiasten, die ein traditionelles Handwerk ausüben wollen, ein altes Haus kaufen und es auf eigene Faust reparieren, und eine andere, wenn es sich um ein echtes Handwerk handelt.

In unserem Unternehmen Obnova s.r.o. haben wir auch Erfahrung mit Menschen, die z.B. aus der IT- oder Versicherungsbranche zu uns zum Vorstellungsgespräch kommen und sagen, dass sie von ihrer derzeitigen Tätigkeit „die Nase voll“ haben und ins Handwerk wechseln wollen. Sie haben die Vorstellung, dass sie schnell (innerhalb eines Monats) jeden Beruf erlernen können.

Wir versuchen ihnen immer zu erklären, dass ein gestandener Handwerker in der Regel mindestens 10 Jahre intensiver Schufferei hinter sich hat, um effizient arbeiten zu können und die notwendige Routine zu erreichen. Sie müssen verstehen, dass die Arbeit, von der sie oft eine idealisierte Vorstellung haben, 90 % der klassischen Bauarbeiten umfasst — die üblichen Maurer-, Verputzarbeiten. Arbeiten an authentischen Denkmälern, bei denen man zu den „schönen Dingen“ kommt, machen vielleicht nur 10 % des gesamten Arbeitspensums aus. Um es ganz klar zu sagen: Bei Bauarbeiten an Denkmälern handelt es sich in erster Linie um normale Bautätigkeiten, und die zusätzlichen Arbeiten, bei denen wir mit authentischen Elementen oder Gebäuden arbeiten, sind nur ein Bruchteil davon.

Diese Menschen stellen oft schon nach kurzer Zeit fest, dass die Arbeit bei kaltem Wetter, in Latzhosen und im Dauerschmutz nicht das ist, was sie sich nach zwanzig Jahren Büroarbeit vorgestellt haben. Nur wenige Menschen halten das tatsächlich durch, abgesehen von der finanziellen Entschädigung, die auch nicht die beste ist. Wir sind uns darüber im Klaren, dass wir, um die von uns ausgebildeten Handwerker halten zu können, ihre Löhne systematisch

erhöhen müssen, da es für sie oft rentabler ist, im klassischen Bausektor zu arbeiten, wo die Arbeit weniger anstrengend und bequemer ist, wo sie nicht von Hand, sondern mit Maschinen arbeiten usw. Die Konsequenz aus dieser Entwicklung ist die Notwendigkeit, die Preise auch für die von uns erbrachten Leistungen zu erhöhen, da wir in der Relation zu den klassischen Bauleistungen noch nicht auf einem angemessenen Preisniveau sind. Dabei führen wir oft so atypische Arbeiten aus, dass wir tatsächlich Prototypen und Einzellösungen anfertigen, die auf einen bestimmten Fall zugeschnitten sind und sich aus den Anforderungen des Architekten, unserer Erfahrung und unseren Sammlungen ergeben. Im Vergleich zur klassischen Bauweise, bei der sich Herstellungsverfahren und -prozesse wiederholen — z. B. der Einbau eines Fensters, das bereits in sich anderen Gebäuden identisch eingesetzt wurde — stellt unser Ansatz oft eine Verschmelzung mehrerer Inputs dar (z. B. die Herstellung von Fenstern auf Schloss Uhrovec, vgl. den Beitrag des Architekten Martin Varga in der COL Methodik der Erneuerung) ist um ein Vielfaches anspruchsvoller. Die Herstellung eines Prototyps kann in Bezug auf die finanzielle Intensität nicht mit der Massenproduktion (z. B. der Produktion von Euro-Fenstern) gleichgesetzt werden.

Rechtlicher Status des Handwerks

Die Frage der Wirtschaftlichkeit der traditionellen Materialbearbeitung versuchen wir immer im Gesamtkontext der Restaurierung eines Denkmals zu betrachten. Wenn wir ein authentisch erhaltenes Denkmal angehen, achten wir darauf, den Gesamteindruck des Besuchers nicht durch die Gestaltung der Oberflächen zu stören. Bei einer komplexen Restaurierung verwenden wir jedoch auch häufig ein traditionelles Material, wie z. B. Schnittholz, um eine Außenstruktur zu schaffen, die authentisch aussieht, aber im Inneren die ursprüngliche Verbindung beibehält. So wie es in der Schreinerei kein schlechtes Material gibt, sondern nur seine schlechte Verwendung, so ist es auch bei Vitragen nicht unbedingt notwendig, beispielsweise geblasenes Glas zu verwenden — es sei denn, es handelt sich um authentische Denkmäler von großer Bedeutung. Auch bei Verputzen ist es oft wirtschaftlich notwendig, Kompromisse einzugehen, die es letztlich ermöglichen, geeignete Handwerker einfacher zu finden. Wir müssen uns bewusst sein, dass nicht alle Denkmäler zu den wertvollsten Gebäuden gehören. In der Slowakei wurden National-Kulturdenkmäler und Kulturdenkmäler in eine Kategorie gesetzt, was letztendlich bedeutet, dass die Informationstafel zum Zweiten Weltkrieg einer gotischen Kathedrale gleichgestellt ist. Per Gesetz müssten wir sie also gleich behandeln, was aber nicht rational ist.

Ähnlich negativ sehen wir den Drang, Denkmäler unter die Leitung und Aufsicht eines Restaurators zu stellen. Trotz Lobbyarbeit konnte erreicht werden, dass die Kategorisierung der Erneuerung von Denkmälern so geändert wurde, dass die Restaurierung nicht die einzig mögliche Kategorie ist. Die Architekturfakultäten versuchen, die Restaurierung von Denkmälern in die Hände eines

Architekten zu legen, der eine breitere Perspektive hat. Es gibt ein slowakisch-österreichisches Projekt, das darauf abzielt, die Position des „Denkmalmanagers“, eines Kontraktors, zu definieren, kurz gesagt, eine zertifizierte Position zu schaffen, die mehrere Berufe in den Prozessen der Denkmalrestaurierung überwachen und koordinieren kann. Aus unserer Sicht war es sehr wichtig, den Begriff „Kunsth Handwerk“ in die Gesetzgebung aufzunehmen, was durch das Gesetz über die Kunstproduktionsstätten von den 1950er Jahren erreicht wurde. Paradoxe Weise war dies einfacher, als die Änderung des Gesetzes neu zu formulieren. Wir haben die Zertifizierung von Handwerkern in der Slowakei noch nicht erreicht; momentan stellen wir den Teilnehmern und Teilnehmerinnen unserer Kurse zumindest unsere eigenen Zertifikate aus.

Derzeit wird in Zusammenarbeit zwischen dem Denkmalamt und dem Kulturministerium eine Datenbank von Handwerkern und Unternehmen erstellt, die in der Slowakei an Denkmälern arbeiten. Diese Liste sollte auch auf der Website des Ministeriums veröffentlicht werden und ist der erste Schritt, um dies in Recht und Praxis umzusetzen. Wir haben in der Vergangenheit auch versucht, eine ähnliche Datenbank mit Obnova.sk zu erstellen, aber wir waren nicht in der Lage, sie administrativ zu vervollständigen. Das tschechische Portal ProPamátky baut eine ähnliche Datenbank auf.

Wirtschaftliche Nachhaltigkeit

Die wirtschaftliche Nachhaltigkeit unserer Aktivitäten, die darauf abzielen, Handwerkskurse für die Öffentlichkeit zu veranstalten, ist für uns ebenfalls ein sehr wichtiger Faktor. Ganz am Anfang, als wir mit dem ersten Kurs und Seminar über Kalk begannen, hatten wir eine Zugangsweise, dass wir immer einen Kurs pro Jahr ausprobieren würden. Wir wollten sehen, wie er durchgeführt werden könnte, wie viel er kosten würde, was die Ergebnisse wären und wie wir das Ganze finanziell auf die Beine stellen könnten, damit wir in der Lage wären, ihn in den folgenden Jahren erneut durchzuführen und ihn wirtschaftlich nachhaltig zu gestalten. Letztendlich hat sich die Eigenfinanzierung nicht bewährt, und alle Kurse, die wir durchführen, werden vom Ministerium oder von verschiedenen Stiftungen, bei denen wir kleine Zuschüsse beantragen, unterstützt. Beispielsweise im Falle des Kurses „Verkostung von traditionellem Handwerk“ sind wir daran

interessiert, den Kurs zu erweitern und ihn auf die breite Öffentlichkeit auszurichten, da dieses Format aufgrund seiner geringeren Intensität im Vergleich zu vollen zweiwöchigen Kursen, die sich auf ein Handwerk konzentrieren, erfolgreicher sein könnte.

In letzter Zeit haben wir uns daher vor allem bemüht, die wirtschaftliche Nachhaltigkeit dieser Kurse zu stärken, denn ich persönlich bin nach 20 Jahren altruistischer Arbeit für das Portal Obnova.sk zu dem Schluss gekommen, dass ein gemeinnütziges Projekt oder eine Initiative auch eine gewisse wirtschaftliche Nachhaltigkeit haben muss, weil es sonst immer nur auf irgendwelchen Leitern steht, und wenn diese müde werden, wird auch das ganze Projekt müde.

/AT/

Pavel Fabian

/CZ/

Studoval na Slovenské technické univerzitě v Bratislavě, obor Architektura v památkovém prostředí. Poté zde působil jako doktorand a následně vedl pracoviště Památkového úřadu v Banské Štiavnici. Absolvoval mezinárodní kurz Conservation of Architectural Surfaces v ICCROM — Mezinárodním centru pro studium konzervace a restaurování kulturních statků v Římě v Itálii. V současné době působí jako učitel na střední škole. Ve firmě Obnova s.r.o. externě spolupracuje na stabilizaci torzní architektury a dalších atypických akcích. Za zmínku stojí také dlouhodobá spolupráce na vzdělávacích a školících projektech.

/AT/

Er studierte an der Slowakischen Technischen Universität in Bratislava mit dem Schwerpunkt Architektur in der denkmalwürdigen Umwelt. Im Anschluss wirkte er hier als Doktorand und leitete anschließend die Arbeitsstelle des Denkmalamtes in Banská Štiavnica. Er absolvierte einen internationalen Kurs über die Konservierung von architektonischen Oberflächen am ICCROM — Internationales Zentrum für die Erforschung der Konservierung und Restaurierung von Kulturgütern in Rom, Italien. Derzeit arbeitet er als Mittelschullehrer. In der Gesellschaft Obnova s.r.o. arbeitet er extern an der Stabilisierung von Torsalarchitektur und anderen atypischen Aufträgen. Erwähnenswert ist auch die langfristige Zusammenarbeit bei Bildungs- und Ausbildungsprojekten.

BAUMGARTNEROV DOM

Mesto Kamenec nad Hornou Oravou

Príloha k projektu obnovy pamiatkového areálu

Príloha k projektu obnovy pamiatkového areálu

Príloha k projektu obnovy pamiatkového areálu

Príloha k projektu obnovy pamiatkového areálu

Príloha k projektu obnovy pamiatkového areálu

Príloha k projektu obnovy pamiatkového areálu

Centrálna Banská Štiavnica — remeselné kurzy pre verejnosť

Pavel Fabian

Keď v roku 2002 začal náš Spolok Banskej Štiavnice '91, ako nezisková organizácia pripravovať prvé kurzy pre remeselníkov, prizval si odborníkov z Bavorského štátneho úradu pre ochranu historických pamiatok a Archívu budov v Thierhaupten. V rokoch 2002, 2003 a 2005 sme mali rovnako možnosť spolupracovať s podobným centrom Kartause Mauerbach v Rakúsku. Pri získavaní skúseností sme tiež využili dotované možnosti sa roku 2017 zúčastniť 20 dňového kurzu „Prince's Foundation Summer School“ v Anglicku, kam som vycestoval s ďalším kolegom architektom.

Skúsenosti z anglického prostredia nám umožňujú aj porovnať tamojšie mentálne nastavenie so slovenským / stredoeurópskym. Spomínaná Letná škola princa z Walesu bola napríklad rozdelená na dve skupiny účastníkov — jednu akademickú, ktorej školenie trvalo tri týždne a druhú viac orientovanú na remeselnú prax, ktorej kurzy po absolvovaní akademickej časti trvali ďalších niekoľko mesiacov praktickou časťou v zámku na juhu Škótska. Po jej absolvovaní nasledovala ešte prax u zabehnutých firiem, špecializujúcich sa na remeselnú obnovu pamiatok. V Anglicku toto majú ako podmienku — pokiaľ chcú remeselníci kvalifikačne postupovať a získať oprávnenie pre remeselnú prácu na pamiatkach, musia absolvovať takéto kurzy. Tie sú však veľmi podporované (princ Charles ich osobne podporoval a odovzdával aj záverečné certifikáty) a prinášajú aj reálne výsledky.

Účastníci týchto kurzov boli všetci dospelí dvadsiatnici až päťdesiatnici. Mnohí z nich sa rozhodli, že po 10–15 rokoch kancelárskej práce sa preorientujú na remeselnú prácu, kde za sebouvidia hmatateľné výsledky. Jeden z účastníkov kurzu, syn ukrajinských imigrantov, je kamenár a po absolvovaní kurzu sa dostal ako jeden z najlepších k špičkovým stavbám ako je britský parlament alebo Westminsterská katedrála.

Moje prvé intenzívnejšie stretnutie s týmto typom vzdelávania a vzdelávacích zariadení prebehlo v roku 1996, kedy som sa v Kartause Mauerbach mal možnosť zúčastniť sa dvojmesačného kurzu zameraného na obnovu architektonických povrchov. Postupne sme nadväzovali kontakty aj s ďalšími takýmito centrami, ako napríklad so spomínaným centrom v bavorskom Thierhaupten. V spolupráci s oboma týmito centrami sme začali organizovať kurzy pre remeselníkov pod hlavičkou občianskeho združenia Spolok Banskej Štiavnice '91. Prvý z nich bol zameraný všeobecnejšie na viacero druhov stavebných remesiel — vápenné technológie, konzervácia ruinálneho muriva a obnova okien a dverí. Neskôr sme kurzy špecializovali na vápenné technológie pri obnove fasád, opravu okien, dverí, brán a stavbu na sucho kladených drevených múrikov. Snažili sme sa reagovať na aktuálne témy, ktoré v Banskej Štiavnici a okolí rezonovali a ktoré sa nám javili ako problematické z hľadiska odbornosti prístupu k týmto prácam.

Po vzniku Centrálky, keď naša firma Obnova s.r.o. získala objekt do dlhodobého prenájmu, sme začali organizovať takéto podujatia práve tu. Prvá skupina týchto kurzov niesla názov „Ochutnávka tradičných remesiel“ a počas piatich dní poskytla základy piatich remesiel. Tento model sa opierať aj o skúsenosti z anglickej Nadácie stavebného dedičstva princa z Walesu.

Ochutnávky tradičných remesiel

Cieľovou skupinou účastníkov našich kurzov boli učitelia základných škôl, ktorí vyučovali predmety výtvarná výchova, technické práce, kariérne poradenstvo a učitelia základných umeleckých škôl, ktorí do veľkej miery ovplyvňujú ďalšie smerovanie žiakov z hľadiska vzdelávania a prostredníctvom nich vplývajú aj na ich rodičov. Zhruba pred desiatimi až pätnástimi rokmi sme začali pociťovať výrazný prepád záujmu o stredoškolské štúdium tradičných remesiel, či už na školách s maturitou alebo na učňovských školách, a následne aj nedostatok kvalifikovaných odborníkov v praxi. Našimi aktivitami sme sa snažili prispieť k zaplneniu tejto medzery. Verili sme, že ľudia ktorí majú určitý vplyv na rozhodovanie o výbere povolania mladých ľudí by mali mať osobnú skúsenosť s čarom remeselných prác a spoznať možnosti uplatnenia, ktoré potom budú vedieť odovzdať ďalej.

Tieto „Ochutnávky tradičných remesiel“ sme doteraz zorganizovali tri. Bolo to v rokoch 2017, 2018 a 2019. Účastníci kurzov sa mohli zoznámiť napríklad so základmi štukárskej práce, základmi nástennej maľby, základmi kováčstva s dôrazom na stavebné kováčstvo. Mladším účastníkom, žiakom miestnej strednej školy, sme umožnili hosťovsky sa zúčastniť kurzov so zameraním na tradičné remeslá pri stavebnej obnove pamiatok. Ďalej sme sa venovali základom kameňosochárstva, kovotepectva a stavebného stolárstva.

Letné školy remesiel

Ďalšiu skupinu kurzov tvoria tzv. „Letné školy remesiel“, ktoré sú tematicky organizované, vždy sa zameriavajú na jedno z remesiel. Cieľovou skupinou sú remeselníci, ktorí už v tejto oblasti pracujú a majú záujem rozšíriť svoju kvalifikáciu a zoznámiť sa s tradičnými remeslami a možnosťami uplatnenia pri obnove pamiatok, prípadne aj pri tzv. „organických“ novostavbách. Súčasťou kurzov sú vždy aj teoretické informácie, prezentácie konkrétnych príkladov z praxe, demonštrované na historických stavbách v teréne a ukážky technických problémov, ktoré je potrebné sanovať a nemusí to riešiť vysokoškolsky vzdelaný reštaurátor. Tieto kurzy sa organizujú jeden krát ročne, každý rok s inou témou.

Prvý kurz roku 2015 bol sústredený na vápenné technológie pri konzervácii historických omietok, čo dlhodobo pociťujeme ako veľmi vážnu tému, ktorá stále nie je pokrytá dostatočne a trh v tomto zmysle nie je nasýtený. Účastníci mali napríklad možnosť si vyskúšať konzerváciu neskorogotickkej fasádnej omietky v narušenom stave, ktorá bola oddelená od povrchu muríva.

Kurz, ktorý sa konal v roku 2016 bol znovu venovaný vápenným technológiám. Behom exkurzie v Banskej Štiavnici mali účastníci možnosť vidieť autentické historické príklady povrchových úprav z rôznych období, zhotovené rôznymi technikami. Učili sa ich rozoznávať a následne ich skúšali reprodukovat' vo svojich praktických cvičeniach. Postupovali sme úplne od základov. Od hasenia páleného vápna vodou po aplikáciu mált pri opravách a dopĺňanie historických fasád. Teoretický úvod vždy dopĺňalo aj praktické cvičenie. Vyskúšali sme si aj technológiu prípravy tzv. horúcej malty, ktorú do Banskej Štiavnice, a prakticky na Slovensko, priviedol rakúsky reštaurátor Hannes Weissenbach. Odvtedy sa veľmi úspešne prijala a môžeme ju identifikovať na niekoľkých historických stavbách na Slovensku.

Témou nasledujúceho roku 2017 bolo tradičné tesárstvo, ktoré sa dá uplatniť pri obnove pamiatok. Mali sme tu domáce aj zahraničné lektorky, napríklad tesárskeho majstra Petra Růžičku z Českej republiky. Kurz pozostával nielen z praktickej skúsenosti, ale taktiež z teoretického úvodu so zreteľom na porozumenie toho „čo robím, prečo a ako“, ktoré je samozrejme veľmi dôležité.

Ďalší z kurzov v roku 2019 bol zameraný na obnovu okien a dverí. Jedná sa o prvky, ktoré sú na historických stavbách veľmi zraniteľné: veľmi ľahko sa z nich strácajú a častokrát sa ľahkovážne nahrádzajú replikami, aj novotvarmi. Fakt, že dlhé roky prevažuje tento prístup, znamená, že už sme obrovské množstvo historických originálov stratili a bolo by načase tento trend zmeniť. Na kurze

sa pracovalo na konkrétnych historických prvkoch z mesta alebo blízkeho okolia, ktoré potom našli aj svoje praktické využitie na pôvodných historických budovách. Neoddeliteľnou súčasťou tohto kurzu bol štandardný úvod a vysvetlenie používania materiálov, náradia, nástrojov a pomôcok.

Posledný kurz sa konal už v covidových podmienkach v roku 2020. Zameriaval sa na údržbu a obnovu vitráží, čo je téma ktorej sa systematicky na Slovensku nikto nevenuje. Vďaka tomu, že Obnova s.r.o. na viacerých projektoch potrebovala spolupracovať s vitrážistami, nadviazala kontakty s Českými odborníkmi, ktorí potom v Centrálke aj realizovali takto zameraný kurz. Veríme, že vďaka nemu by sa mohol na Slovensku začať zvyšovať záujem o danú problematiku. Pri práci boli recyklované historicky možno nie až tak hodnotné vitráže zo 60. rokov, ktoré vznikli už ako repliky originálnych historických vitráží. S použitím ich materiálu boli vytvorené nové vitrážne panely, ktoré sú osadené priamo na budove Centrálky. Účastníci kurzu si vyskúšali aj príbuzné techniky ako maľba na skle vypaľovacími farbami.

Edukačné, komerčné a publikačné aktivity

Posledná skupina našich aktivít je zameraná na širšiu verejnosť. Teda na pritiahnutie záujmu miestnych ľudí, ale aj návštevníkov mesta či chalupárov, ktorých tu máme skutočne veľa. Sú to podujatia, ktoré zvykneme organizovať v rámci mesiaca Európskeho kultúrneho dedičstva v septembri.

Je to komentované premietanie historických fotografií Banskej Štiavnice, vždy s určitým tematickým zameraním. Výklad k fotkám podávajú pamätníci, odborníci alebo zberatelia. Takýmto spôsobom približujú na obrázkoch minulosť mesta širokej verejnosti. Aj vďaka tomu sa tá verejnosť má možnosť dostať do priestorov Centrálky a zoznámiť sa s týmito priestormi a v budúcnosti snáď aj padnú zábrany, ktoré by mohli existovať. V minulom roku, v období covidových opatrení, sme vyšli s týmto programom do exteriéru, a premietali sme prezentáciu a fotky o histórii jedinej zachovanej mestskej brány v Banskej Štiavnici, ktorej exteriér firma Obnova s.r.o. čerstvo dokončila. Premietalo sa vonku, priamo na túto budovu.

Firma Obnova s.r.o. v budove Centrálky prevádzkuje aj obchod, ktorý prevažne funguje ako e-shop zameraný na predaj materiálov pre povrchovú úpravu a konzerváciu dreva. Tieto materiály sú založené na prírodných surovinách, hlavne na ľanovom oleji, ale aj ďalších. Je možné si tu vyskúšať prácu s nimi a následne aj zakúpiť materiál pre vlastnú prácu.

Popri tejto činnosti sa do istej miery venujeme aj publikačnej činnosti. Z kurzov, ktoré sa konali v rokoch 2002–2010 máme spracované publikácie. Z roku 2005 je publikácia „Vápenné technológie pri obnove pamiatok“. Ďalšia s názvom „Oprava oken a dverí pri obnove pamiatok“ vznikla v roku 2006 a akousi prílohou bola publikácia „Mapovanie historických oken a dverí v meste Banská Štiavnica“. Z posledného kurz z roku 2010, ktorý bol zameraný na stavbu kamenného muriva na sucho tiež vzišla publikácia. Keďže sme mali zahraničných lektorov, všetky tieto publikácie sú dvojjazyčné. Posledné dve publikácie sú teda anglicko-slovenské a prvé dve zase nemecko-slovenské.

Z kurzov, ktoré sa uskutočnili už v rámci Centrálky, teda od roku 2016, sme už tlačené publikácie nerobili. Vznikli z nich videá, ktoré sú dostupné na YouTube pod kanálmi „Oživené pamiatky“ a „Obnova s.r.o.“

[www.youtube.com / oživené pamiatky](http://www.youtube.com/oživené_pamiatky)

/AT/

/CZ/

Dvaja kolegovia vznikajúceho Centra stavebného dedičstva — Centrálka sa mohli na základe sponzoringu sprostredkovaného prezidentom SR cez Nadáciu Pontis zúčastniť 20 dňového kurzu „Prince's Foundation Summer School“ (Foto: Pavel Fabian)

/AT/

Zwei Mitarbeiter des im Entstehen begriffenen Zentrums für Baudenkmalpflege — Centrálka konnten aufgrund einer vom Präsidenten der Slowakischen Republik über die Pontis-Stiftung vermittelten Förderung an dem 20-tägigen Kurs „Prince's Foundation Summer School“ teilnehmen (Foto: Pavel Fabian)

/CZ/

Centrum stavebného dedičstva — Centrálka
— 2015 Zriadenie prvej dielne: oprava historických okien a dverí (Foto: Pavel Fabian)

/AT/

Zentrum für Baukultur — Centrálka —
2015 Einrichtung der ersten Werkstatt: Reparatur von historischen Fenstern und Türen (Foto: Pavel Fabian)

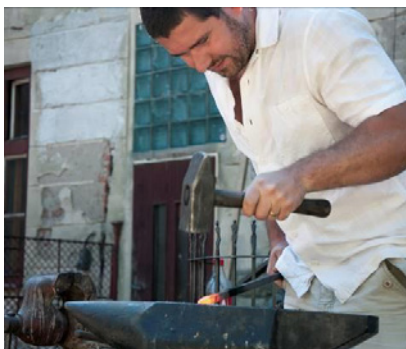

/CZ/

2018 — Organizácia podujatia
Letná škola — Ochutnávka remesiel
2. ročník (Foto: Pavel Fabian)

/AT/

2018 — Organisation der Veranstaltung
Summer School — Tasting of Crafts
2. Jahr (Foto: Pavel Fabian)

/CZ/

**Jedno z medzinárodných stretnutí a remeselný kurz
PRO-Heritage** — zúčastnili sa zástupcovia organizácií:
Asociación Española de Gestores de Patrimonio Cultural, Spain
/ CulturaTrust and Europa Nostra, UK / Cullen Conservation and
NT, UK / Secretaria Geral da Presidência da República, Portugal
/ The National Trust of Slovakia, Slovakia/ Burghauptmannschaft
Österreich, Austria / UBW Unternehmensberatung
Wagenhofer GmbH, Austria (Foto: Pavel Fabian)

/AT/

**Eines der internationalen Treffen und der Handwerkskurs
PRO-Heritage** — an dem Vertreter der Organisationen
Asociación Española de Gestores de Patrimonio Cultural, Spanien
/ CulturaTrust und Europa Nostra, UK / Cullen Conservation und
NT, UK / Secretaria Geral da Presidência da República, Portugal /
The National Trust of Slovakia, Slowakei / Burghauptmannschaft
Österreich, Österreich / UBW Unternehmensberatung
Wagenhofer GmbH, Österreich teilnahmen (Foto: Pavel Fabian)

Centrálna Banská Štiavnica — Handwerkskurse für die Öffentlichkeit

Pavel Fabian

Als unser Verein Banská Štiavnica '91 im Jahr 2002 als gemeinnütziger Verein begann, lud er Experten des Bayerischen Landesamtes für Denkmalpflege und des Bauarchivs in Thierhaupten zu. In den Jahren 2002, 2003 und 2005 hatten wir auch die Gelegenheit, mit einem ähnlichen Zentrum in der Kartause Mauerbach in Österreich zusammenzuarbeiten. Beim Sammeln der Erfahrungen nutzten wir auch die geförderte Möglichkeit, 2017 an der 20-tägigen „Prince's Foundation Summer School“ in England teilzunehmen, wohin ich mit einem weiteren Kollegen Architekten reiste.

Die Erfahrungen aus dem englischen Milieu erlauben es uns auch, die dortige mentale Einstellung mit der slowakischen/mitteleuropäischen zu vergleichen. Beispielsweise, die bereits erwähnte Prince of Wales Summer School war in zwei Teilnehmergruppen unterteilt — eine akademische, deren Ausbildung drei Wochen dauerte, und eine eher handwerklich orientierte, deren Kurse nach dem akademischen Teil noch einige Monate mit einem praktischen Teil in einem Schloss in Südschottland andauerten. Für die Handwerkergruppe folgten weitere Praktika bei etablierten Unternehmen, die sich auf das Handwerk der Denkmalpflege spezialisiert haben. In England ist dies eine Voraussetzung — wenn sich Handwerker qualifizieren und eine Lizenz für Arbeiten an Denkmälern erhalten wollen, müssen sie solche Kurse absolvieren. Diese werden jedoch sehr gefördert (Prinz Charles hat sie persönlich unterstützt und die Abschlusszertifikate überreicht) und führen auch zu realen Ergebnissen.

Die Teilnehmer an diesen Kursen waren allesamt Erwachsene zwischen zwanzig und fünfzig Jahren. Viele von ihnen hatten beschlossen, nach 10 bis 15 Jahren Büroarbeit ins Handwerk zu wechseln, wo sie greifbare Ergebnisse hinter sich sehen würden. Einer der Kursteilnehmer, der

Sohn ukrainischer Einwanderer, ist Steinmetz und gehört nach Abschluss des Kurses zu den Besten, die an Top-Gebäuden wie zum Beispiel dem britischen Parlament und der Westminster Abbey arbeiten.

Meine erste intensive Begegnung mit dieser Art von Aus- und Weiterbildungseinrichtungen war 1996, als ich die Gelegenheit hatte, einen zweimonatigen Kurs in der Kartause Mauerbach zu besuchen, welcher sich mit der Restaurierung von architektonischen Oberflächen befasste. Nach und nach knüpften wir Kontakte zu anderen derartigen Zentren, wie dem bereits erwähnten Zentrum in Thierhaupten in Bayern. In Zusammenarbeit mit diesen beiden Zentren haben wir begonnen, unter dem Dach des Bürgervereins Spolok Banská Štiavnica ,91 Kurse für Handwerker zu veranstalten. Der erste war allgemeiner auf verschiedene Arten von Bauhandwerk ausgerichtet — Kalktechniken, Erhaltung von ruinösem Mauerwerk und Restaurierung von Fenstern und Türen. Später spezialisierten wir die Kurse in Kalktechnik auf die Restaurierung von Fassaden, die Reparatur von Fenstern, Türen, Toren und den Bau von Trockenbauwänden aus Holz. Wir haben versucht, auf aktuelle Themen zu reagieren, die in Banská Štiavnica und Umgebung mitschwingen und die uns im Hinblick auf den professionellen Umgang mit diesen Arbeiten problematisch erschienen.

Nach der Gründung von Centrálka, als unsere Gesellschaft Obnova s.r.o. das Gebäude in einem langfristigen Mietvertrag erwarb, haben wir begonnen, hier solche Veranstaltungen zu organisieren. Die erste Gruppe dieser Kurse trug den Titel „Verkostung von traditionellem Handwerk“ und vermittelte an fünf Tagen die Grundlagen von fünf Handwerken. Dieses Modell stützt sich auch auf die Erfahrungen der Prince of Wales Building Heritage Foundation in England.

Verkostung von traditionellem Handwerk

Die Zielgruppe der Teilnehmer an unseren Kursen waren Grundschullehrer, die die Fächer Kunsterziehung, technisches Werken und Berufsberatung unterrichten, sowie Grundschullehrer für Kunst, die einen großen Einfluss auf die künftige Bildungsrichtung der Schüler haben und über sie auch auf deren Eltern einwirken. Vor etwa zehn bis fünfzehn Jahren begann ein deutlicher Rückgang des Interesses an der Sekundarusbildung in den traditionellen Handwerksberufen, sei es in den Abiturschulen oder in den Lehrlingsausbildungsstätten, und folglich ein Mangel an qualifizierten Fachkräften in der Praxis. Mit unseren Aktivitäten wollten wir dazu beitragen, diese Lücke zu schließen. Wir waren der Meinung, dass Personen, die einen gewissen Einfluss auf die Berufswahl junger Menschen haben, die Magie des Handwerks selbst erleben und die Beschäftigungsmöglichkeiten kennen lernen sollten, die sie dann weitergeben können.

Bislang haben wir drei dieser „Verkostungen traditioneller Handwerke“ organisiert. In den Jahren 2017, 2018 und 2019 konnten die Teilnehmerinnen und Teilnehmer der Kurse z.B. die Grundlagen der Stuckateurarbeit, die Grundlagen der Wandmalerei, die Grundlagen des Schmiedens mit dem Schwerpunkt Bauschmieden kennenlernen. Jüngere Teilnehmer, Schüler des örtlichen Gymnasiums, erhielten die Möglichkeit, Gastkurse zu besuchen, die sich auf traditionelle Handwerksberufe in der Bauwerksrestaurierung konzentrierten. Wir haben uns auch den Grundlagen der Steinmetz-, Metall- und Bautischlerei gewidmet.

Sommerschule für Handwerk

Eine weitere Gruppe von Kursen sind die so genannten „Sommerschulen des Handwerks“, die thematisch organisiert sind und sich immer auf eines der Handwerke konzentrieren. Zielgruppe sind Handwerker, die bereits in diesem Bereich tätig sind und daran interessiert sind, ihre Qualifikationen zu erweitern und sich mit dem traditionellen Handwerk und den Möglichkeiten seiner Anwendung bei der Restaurierung von Denkmälern oder sogar bei so genannten „organischen“ Neubauten vertraut zu machen. Die Kurse beinhalten immer theoretische Informationen, Präsentationen von konkreten Beispielen aus der Praxis, die an historischen Gebäuden vor Ort demonstriert werden, und Demonstrationen von technischen Problemen, die saniert werden müssen und nicht von einem akademisch ausgebildeten Restaurator gelöst werden müssen. Diese Kurse werden einmal im Jahr organisiert, wobei jedes Jahr ein anderes Thema behandelt wird.

Der erste Kurs im Jahr 2015 konzentrierte sich auf die Kalktechniken in der Konservierung historischer Putze, die seit langem als ein sehr ernstes Thema empfunden wird, das immer noch nicht ausreichend abgedeckt ist, und der Markt ist in diesem Sinne nicht gesättigt. So hatten die Teilnehmer die Gelegenheit, die Konservierung eines spätgotischen Fassadenputzes in gestörtem Zustand zu erleben, der sich von der Mauerwerksoberfläche gelöst hatte.

Der Kurs im Jahr 2016 war erneut den Kalktechniken gewidmet. Während der Exkursion in Banská Štiavnica hatten die Teilnehmer die Möglichkeit, authentische historische Beispiele von Oberflächenveredelungen aus verschiedenen Epochen zu sehen, die mit unterschiedlichen Techniken hergestellt wurden. Sie lernten, sie zu erkennen und versuchten dann, sie in ihren praktischen Übungen zu reproduzieren. Wir haben ganz von den Grundlagen begonnen. Vom Löschen von Branntkalk mit Wasser über das Auftragen von Mörteln bei Reparaturen bis hin zur Fertigstellung historischer Fassaden. Die theoretische Einführung wurde stets durch eine praktische Übung ergänzt. Wir haben auch die Technik der Zubereitung des so genannten heißen

Mörtels ausprobiert, die der österreichische Restaurator Hannes Weissenbach nach Banská Štiavnica und praktisch in die Slowakei gebracht hat. Seitdem hat es sich sehr erfolgreich durchgesetzt und ist an mehreren historischen Gebäuden in der Slowakei zu finden.

Das Thema des darauffolgenden Jahres, 2017, war das traditionelle Zimmererhandwerk, das bei der Restaurierung von Denkmälern angewendet werden kann. Wir hatten sowohl einheimische als auch ausländische Lektoren, wie den Tischlermeister Petr Růžička aus der Tschechischen Republik. Der Kurs bestand nicht nur aus praktischer Erfahrung, sondern auch aus einer theoretischen Einführung, um zu verstehen, „was ich mache, warum und wie“, was natürlich sehr wichtig ist.

Ein weiterer Kurs im Jahr 2019 befasste sich mit der Restaurierung von Fenstern und Türen. Dies sind Elemente, die an historischen Gebäuden sehr anfällig sind: Sie sind sehr leicht zu verlieren und werden oft ohne nachdenken durch Nachbildungen ersetzt, auch durch neue Formen. Die Tatsache, dass sich dieser Ansatz seit vielen Jahren durchgesetzt hat, bedeutet, dass wir bereits eine große Anzahl historischer Originale verloren haben, und es wäre an der Zeit, diesen Trend umzukehren. Der Kurs beschäftigte sich mit spezifischen historischen Elementen aus der Stadt oder dem Umland, die dann an den historischen Originalgebäuden ihre praktische Anwendung fanden. Ein integraler Bestandteil dieses Kurses war eine Standardeinführung und Erklärung der Verwendung von Materialien, Werkzeugen, Instrumenten und Ausrüstung.

Der letzte Kurs fand 2020 unter COVID-Bedingungen statt. Er konzentrierte sich auf die Instandhaltung und Restaurierung von Vitragen, ein Thema, das in der Slowakei nicht systematisch behandelt wird. Da Obnova s.r.o. bei mehreren Projekten mit Vitragen- und Glasmalereiexperten zusammenarbeitete, knüpfte sie Kontakte zu tschechischen Fachleuten, die dann einen solchen Schwerpunktkurs in Centrálka durchführten. Wir glauben, dass dank dieses Kurses das Interesse an diesem Thema in der Slowakei wachsen könnte. Im Zuge der Arbeiten wurden historisch vielleicht nicht so wertvolle Glasfenster aus den 1960er Jahren recycelt, die bereits als Replikate der originalen historischen Glasfenster erstellt wurden. Aus ihrem Material wurden neue Buntglasscheiben hergestellt, die direkt am Gebäude von Centrálka eingebaut sind. Die Teilnehmer probierten auch verwandte Techniken wie das Malen auf Glas mit Brennfarben aus.

Bildungs-, Handels- und Verlagsaktivitäten

Die letzte Gruppe unserer Aktivitäten richtet sich an die breite Öffentlichkeit. Das heißt, das Interesse der Einheimischen, aber auch der Besucher der Stadt oder der Landbewohner, die es viele gibt, soll geweckt werden. Dies sind die Veranstaltungen, die wir während des Europäischen Kulturerbe-Monats im September zu organisieren pflegen.

Es handelt sich um eine kommentierte Vorführung historischer Fotografien von Banská Štiavnica, immer mit einem bestimmten thematischen Schwerpunkt. Die Interpretation der Fotos erfolgt durch Denkmalpfleger, Experten oder Sammler. Auf diese Weise bringen die Bilder die Vergangenheit der Stadt der breiten Öffentlichkeit näher. Dadurch hat auch die Öffentlichkeit die Möglichkeit, die Räumlichkeiten von Centrálka zu betreten und kennenzulernen, und vielleicht gewisse bestehende Barrieren fallen zu lassen. Letztes Jahr, während der Zeit der COVID-Maßnahmen, haben wir dieses Programm unter den freien Himmel verlegt und eine Präsentation und Fotos über die Geschichte des einzigen erhaltenen Stadtttores in Banská Štiavnica gezeigt, dessen Fassade von der Firma Obnova s.r.o. neu gestaltet wurde. Die Projektion erfolgte draußen, direkt auf dieses Gebäude.

Die Gesellschaft Obnova s.r.o. betreibt im Gebäude Centrálka auch ein Geschäft, das vor allem als E-Shop fungiert und sich auf den Verkauf von Materialien für die Oberflächenbehandlung und Konservierung von Holz konzentriert. Diese Materialien basieren auf natürlichen Rohstoffen, hauptsächlich Leinöl, aber auch auf anderen. Hier ist es möglich, die Arbeit mit den Materialien auszuprobieren und es anschließend auch für eigene Zwecke zu kaufen.

Neben dieser Tätigkeit sind wir auch in gewissem Umfang im Verlagswesen tätig. Wir brachten Publikationen aus den Kursen, die zwischen 2002 und 2010 stattfanden, heraus. Seit 2005 gibt es eine Publikation „Kalksteintechniken in der Restaurierung von Denkmälern“. Eine weitere Publikation mit dem Titel „Reparatur von Fenstern und Türen bei der Restaurierung von Denkmälern“ wurde 2006 verfasst und die Publikation „Kartierung historischer Fenster und Türen in Banská Štiavnica“ war eine Art Ergänzung. Der letzte Kurs im Jahr 2010, der sich mit dem Bau von Trockenmauerwerk befasste, führte ebenfalls zu einer Veröffentlichung.

Da wir bei Veranstaltungen ausländische Lektoren hatten, sind alle diese Veröffentlichungen zweisprachig. Die letzten beiden Veröffentlichungen sind englisch-slowakisch und die ersten beiden deutsch-slowakisch.

Von den Kursen, die bereits im Rahmen von Centrálka stattgefunden haben, d.h. seit 2016, haben wir keine gedruckten Publikationen mehr gemacht. Sie wurden zu Videos verarbeitet, die auf YouTube unter den Kanälen „Oživené pamiatky“ (zum Leben gebrachte Denkmäler) und „Obnova s.r.o.“ verfügbar sind.

[www.youtube.com / oživené pamiatky](http://www.youtube.com/oživené_pamiatky)

Miroslav Navrátil

/CZ/

Specialista na historické krovky, vyučený tesař a truhlář. V současnosti působí na Ústavu nauky o dřevě Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně. V rámci vlastní projekční kanceláře Versatil se věnuje se projektování sanací historických krovů. Podílel se obnovách mnoha významných památek.

/AT/

Spezialist für historische Dachstühle, gelernter Zimmerer und Tischler. Derzeit arbeitet er am Institut für Holzkunde an der Fakultät für Forstwirtschaft und Holztechnologie der Mendel-Universität in Brunn. In seinem eigenen Konstruktionsbüro Versatil beschäftigt er sich mit der Sanierung von historischen Dachstühlen. Er war an der Restaurierung vieler bedeutender Denkmäler beteiligt.

Historické krovy a střechy a jejich obnova

Miroslav Navrátil

Co jsou konstrukce historických krovů a proč jim věnovat pozornost? Krov je samostatná součást stavby, dendrochronologicky nebo typologicky datovatelná konstrukce, mnohdy zcela nezávislá na objektu, často v intaktním stavu, případně s poměrně dobře definovatelným vývojem v čase. Krovy jsou konstrukce, které nesou čitelné informace o stavebních technologiích, o opracování materiálu a jeho kvalitě. Při znalosti regionálních specifik mohou upřesnit informace o stavebnictví na určitém území. Mohou přímo obsahovat jména a datace, která lze dát do souvislosti s objektem nebo událostmi. Jsou technickými památkami, mají edukativní a prezentační potenciál, Jsou naším odkazem dalším generacím.

Ve svém příspěvku bych rád představil několik poznámek ke změně, kterou prošel náš odborný přístup k historickým krovům a k jejich obnově v posledních desetiletích. Začneme ale v polovině 19. století, kdy v roce 1859 došlo v česko-německém prostředí ke zrušení cechovních společenstev, čímž se uvolnila společenská poptávka po jednoduchosti konstrukcí a došlo k výrazné změně našeho nahlížení na konstrukční systémy tesařského provedení střech. Ve snaze zlevnit konstrukce se prosadila „inženýrská snaha“ o šetření materiálu, tím že padla cechovní omezení, která znamenala „mistrovskou práci“ prosazovanou pouze v nějakém omezeném prostředí pomocí určitého typu konstrukcí (Obrázek 1).

Od poloviny 19. století tedy všechny náhledy na nové krovy, a zpětně vnímáno i náhledy na sanace starších krovů, vycházejí z této změny, která postupně úplně přetvořila prostředí tesařských konstrukcí, i naše nahlížení na to, jak s nimi pracujeme. Teprve v posledních asi 20 letech znovu objevujeme tyto konstrukce, jakoby „postaru“, a znovu zjišťujeme jejich zásadní vlastnosti a možnosti změn v těchto konstrukcích. Dodnes je ale lidí, kteří pracují tímto způsobem, jako

šafránu a jedná se řekněme spíše o „experimentální konstrukce“, kdy se snažíme zpětně vracet starým krovům jejich původní podobu a to, jak byly prováděny v předchozích staletích, před tou polovinou 19. století.

Když přeskočíme do dnešní doby a podíváme se na dobovou dokumentaci sanace krovu z 90. let na příkladu kostela zvěstování Panny Marie v Tuřanech u Brna (Obrázek 2), tak zjistíme, že zde v roce 1995 proběhlo velmi neurčité zaměření s velmi neurčitým vyznačením sanačních zásahů. Zdá se že na výkrese jsou vyznačeny pouze prvky určené k výměně a prvky určené asi jen k chemickému ošetření. Dokumentace si tehdy vystačila s málem, jedním výkresem krovu a zprávou popisující spíše působení hmyzu a hnilob, než aby se zabývala sanací krovu jako takového. Tento plánovaný zásah zde nejspíš tehdy neproběhl, nebo byl realizován jen z části. Veškerý výsledek objektu potřebných tesařských prací tak bylo obití trámů napadených tesaříkem (napadení je tam stále přítomné a aktivní) deskami, čímž ze tří stran vytvořili takovou jednoduchou příložku, která jakoby maskuje skutečný stav vazného trámu pod ní.

Zde je tedy vidět průběh té změny v přístupu, kterou procházíme za posledních 20–30 let. Začínali jsme téměř na nule, řekl bych až na naprosté neznalosti, a teprve nyní postupně znovu objevujeme všechny detaily, kterým je třeba se na starých krovech věnovat.

Abychom to ale nesváděli jen na dobu minulou, tak tento typ chyb se bohužel objevuje pořád — což je vidět i na příkladu realizace z roku 2015 (Obrázek 3), kde došlo k dramatické situaci při výměně střešní krytiny, během které zde byl i pokus o výměnu některých poškozených prvků krovu. Provedení ale proběhlo takovým způsobem, že vlastně téměř okamžitě došlo znovu k havárii střechy. Tato havárie byla stabilizována přeříznutím několika vazných trámů, což svědčí spíše až o tupé neřemeslné práci, než o tom, že by to udělal nějaký tesař. Zde si investor počkal 5 let, než vypršela záruční lhůta, aby neměl spory s realizátorem opravy střechy a pak to teprve začal znovu řešit. Neboli, tato situace chybného fungování v našem oboru stále trvá a my bychom se měli stále více snažit prezentovat základní vědomosti o konstrukcích, což vnímám i jako svůj osobní dluh oboru. Základní znalosti bychom měli „vtloukat do hlav“ nejenom laické a odborné veřejnosti, ale i lidem, kteří mají nějaký dosah, a mají na starosti například kontrolu provádění těchto prací. Myslím si že je to záležitost, která nám hodně chybí a na kterou bychom se proto měli o to víc soustředit.

Proč se věnovat obnově starých střech?

Je naprosto jednoznačné, že historické krovy a střechy jsou součástí staveb od nepaměti a často jsou to „vývojové boxy“ ve kterých je zastavená nějaká vývojová linie — zatímco ve spodní části stavby proběhne několik etap a vývojových fází, tak krovy většinou zůstávají netknuty. Už jen proto, že pokud do střech neteče, tak většinou není žádný důvod je nějak měnit. Takže vypovídají poměrně hodně o dobových konstrukcích, a pokud víte na co se dívat, tak jsou velmi jednoduše čitelné.

To, co začínáme na starých krovech čím dále přesněji a podrobněji popisovat jsou detaily spojů, zdobení, tesařských značek a dalších věcí, které se nějakým způsobem zpětně promítají do našeho pochopení konstrukce, a které ve finále hodně rozhodují o tom, jakým způsobem se navrhne a následně provede potřebná sanace a jaký bude její výsledek. Pokud nepoznáte tyto detaily, tak nejste schopni ani navrhnout sanaci, která by měla hodnotu pro budoucnost — nejenom funkční, ale i řemeslnou, nejste schopni navrhnout práci, která bude kvalitativní.

Úplným základem je získat kvalitní dokumentaci stávajícího stavu, tedy především kvalitní zaměření tesařských konstrukcí (Obrázek 4). Rozdíly v kvalitě vykreslení mohou ve finále ovlivnit úplně všechno. Od největšího problému, kterým je pochopení statiky krovu, kde špatné zaměření a pochopení funkce spojů a špatné pochopení skládání prvků může výrazně ovlivnit to, jakým způsobem potom statistik navrhne sanační opatření na základě výpočtů. Při špatném zaměření dochází k nepochopení průběhu sil v konstrukci, a často pak pro konkrétní prvky krovu vycházejí jiná zatížení, než jaká je realita.

Ve starých krovech před polovinou 19. století se tedy velmi cíleně snažíme zaměřovat právě na spoje a na jejich únosnost, to je zásadní rozdíl oproti vyšetřování dnešních prutových soustav a posuzování konstrukčních celků, protože u starších krovů takzvaných krokevních konstrukcí se ukazuje, že daleko důležitější roli hraje únosnost spojů oproti dnes běžně vyšetřovanému průřezu prvků.

Ke kvalitní dokumentaci stávajícího stavu samozřejmě patří i nějaké rozumné provedení stavebně technického průzkumu (Obrázek 5), který popíše poškození, zatřídí ho do různých kategorií a je schopen pracovat s jeho vývojem v čase. K tomu je důležité si stanovit kritéria poškození podle škály, která je do budoucna znovu kontrolovatelná. Pro případ, že by nakonec nedošlo k sanačnímu zásahu, je vhodné, aby po čase bylo možné podle nastavené metodiky znovu opakovat průzkum a sledovat tak změnu poškození konstrukce v čase. Bez znalosti kontinuity vývoje poškození se složitěji vypracovává návrh sanace. V rámci stavebně technického průzkumu potřeba pak

potřeba kvalitní identifikace působení hnilob, působení hmyzu, poruch konstrukční stability, případně míst zatékání. Je také dobré zpětně určit i místa starších poruch, kde se například před opravou vyskytovala dřevokazná houba, která se sice nyní nešíří, ale při další poruše se může se může velmi rychle znovu aktivovat. Aby tento výzkum měl nějakou kvalitu, tak by měl být znovu opakovatelný podle shodného schématu.

Teprve na základě kvalitně provedených stavebně technických průzkumu se dají řešit návrhové stavy, které by měly mít dostatek definovaných detailů, aby se podle projektové dokumentace dalo zpětně zkontrolovat reálné provedení. Tímto postupem se lze vyvarovat chybám, které mohou nastat při nesprávném postupu nedostatečně zkušeného řemeslníka. Pokud přesto k chybě v provedení dojde, správné detaily dokumentace zajistí, že lze snáze dohledat konkrétní odpovědnosti osob. Zde tedy opět platí apel na znalosti dozorujících osob, které by se měly zvyšovat. Jsem velmi rád za každou příležitost, za každou řemeslnou dílnu, kterou absoluuje člověk, který následně má něco společného s řemeslem, je to nejlepší cesta, jak si osahat ten materiál a pak vědět o co v samotné práci na stavbě vlastně jde.

Na dalším příkladu (Obrázek 6), můžete vidět docela složitý prvek — pětiboký práh krovu, který je kompletně opracovaný, jsou na něm provedeny všechny spoje a je kompletně zabudovaný do stavby — i s ponechanou středovou hnilobou. To je zásadní chyba neznalosti materiálu, kdy někdo už na pile pustil do výroby materiál, který by na stavbu vůbec neměl přijít, na trámu následně na něm tesaři dále pracovali až vynesli hotový trám do třetího patra zabudovali ho do krovu. Teprve tehdy zafungovala kontrola, která trám nechala zase vyndat a nahradit, protože něco takového na se do konstrukce zabudovat nesmí. Příklad ukazuje, že z neznalosti bylo několik desítek hodin práce zbytečných. Při správné kontrole provádění by k takovým problémům vůbec nemělo docházet.

Co bych zde chtěl ještě vyzdvihnout jsou různé přístupy, které se v současné době v péči o krovy uplatňují. Pokud už dojde cílené rekonstrukci nebo sanaci, tak existuje několik kritérií, podle kterých se postupuje. Tím úplně nejběžnějším a v dnešní době nejprosazovanějším jsou:

Protézování a cílené výměny prvků

Tam, kde stavebně technický průzkum vyhodnotí části prvků jako poškozené, se navrhnu jejich výměny tak, aby byla zachována celková konstrukce včetně původních detailů a spojů, tak aby i nová konstrukce znovu do krovu zapadala a byla schopna znovu přenášet zatížení, na která byla původně konstruována.

Přístup k cílené sanaci lze provádět několika způsoby. Mohou to být prvky protézované kovovými svorníky (Obrázek 7), což je běžná funkční záležitost vycházejících z inženýrských konstrukcí. Taková modernější, nebo spíš módní vlna je apel na používání celodřevěných spojů. Ty jsou v některých případech lepší, v některých mají své opodstatnění, ale v některých případech je potřeba si dávat velmi dobrý pozor na to, kde jsou navrženy (Obrázek 8). Jejich metodika není úplně jednoduchá a je potřeba se v ní umět nějakým způsobem orientovat, aby bylo možné tyto spoje aplikovat správně a na správných místech.

Protézy mohou mít samozřejmě spoustu úrovní provedení podle zručnosti tesaře, ať už ve variantě celodřevěné, nebo ve variantě se svorníky. Domnívám se, že se to dokáže naučit každý tesař, když má nějaké rozumné vedení a chce. Rychlost zpracování nemusí být ani u jedné z těchto variant složitá, je to spíš o praxi řemeslníka. Myslím si, že bychom měli cíleně trvat na tom, že v rámci výběrových řízení bude podmínkou doložení vzorového spoje, na kterém tesař prokáže svou schopnost opracovat materiál podle požadované metodiky, nebo vzoru, aby pak měl ten konečný výstup nějakou kvalitu (Obrázek 9).

Posilování konstrukcí a komplexní výměna krovu

Druhá metoda je v případě cenných konstrukcí, a zde již hodně záleží na šikovnosti a znalostech projektanta, navrhnout do původní konstrukce posilující prvky, které by v případě výrazného poškození původních prvků převzaly jejich funkci, tak aby měl výsledek zároveň rozumnou estetickou hodnotu. Pokud jsou ale prvky už za hranou své životnosti, pak nezbývá nic jiného než navrhnou komplexní výměnu krovu.

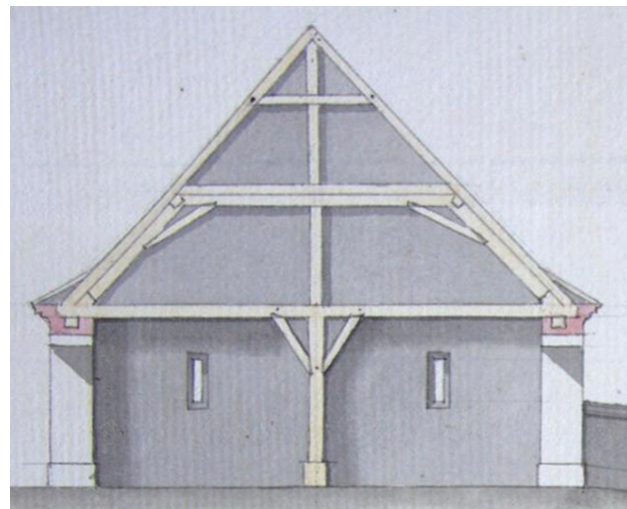
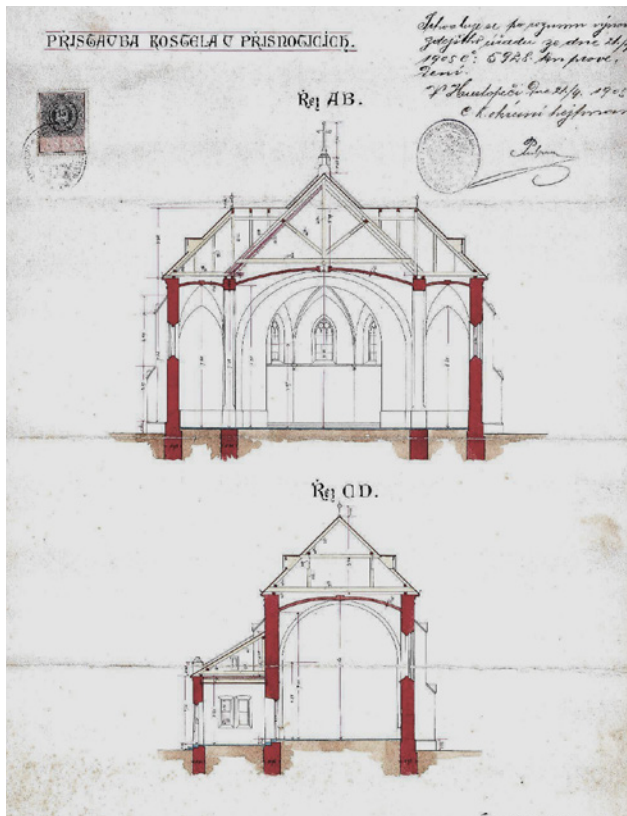
Jako příklad uvedu krov v obci Javorek, kde byla mansardová střecha z roku 1811 (Obrázek 10), která byla natolik rozsáhle poškozená červotočem, že docházelo k lámání hambáleků a nezbylo nic jiného než přistoupit k celkové obnově krovy výměnou. Navrhovali jsme tedy repliku podle původního provedení, kde se obnovovaly i veškeré detaily, se kterými se v původní konstrukci pracovalo — čepované spoje, vše zajištěno dřevěnými hřeby a obnovily se i tesané mansardové římsy. Při velkém množství detailů výsledek záleží na kvalitě tesaře, který je schopen se s konstrukcí popasovat tak, aby měla nějakou řemeslnou kvalitu.

Zároveň ale třeba si říct, že podobný postup, kdy je nutná kompletní kopie nás čeká na stále větším množství krovů, protože u spousty střech končí podoba jejich původního užívání, třeba jako skladiště sena a jsme v období, kdy končí nějaká etapa. Je třeba si říct, že objem rozsáhlých

obnov se pravděpodobně bude zvětšovat, protože spousta střech za posledních 30 let bez oprav došla to situace, že už není možná jejich náprava. Když už konstrukce nemá kvalitu provedení, neplní původní účel, nebo ztrácí statickou únosnost, tak prostě končí doba použití této střechy.

V této souvislosti se objevil ještě jeden příklad z Moravské nové vsi (Obrázek 11). Je to střecha bývalé fary, nyní radnice, která byla v červnu 2021 poškozena tornádem. Velmi zajímavé je, že v jejím krovu byly někdy v 90 letech zřízeny asi tři byty a teprve poté, co tornádo ze střechy strhlo tašky a izolace, tak se ukázalo, že se uvnitř nachází starý barokní krov, na což si nikdo po těch cca 25 letech nepamatoval. Zde se obec rozhodla, že se krov pokusí rekonstruovat a zřídit zde zasedací místnost a zpřístupnit tak krov veřejnosti, protože doba udržitelnosti bytů, které zde byly vybudovány už skončila a bytové kapacity byly nahrazeny jinými. Takže i když může být poškození krovů velké, tak v některých případech jsou tyto konstrukce natolik stabilní, že stojí za to uvažovat o jejich obnově a o návratu krovů do života. V tomto případě si myslím, že je skoro jedno, jestli se bude krov cíleně protézovat, nebo jestli se sáhne po kompletních výměnách, pokud to bude nutné. Ve všech případech bychom se ale měli zaměřit právě na detaily historické konstrukce, a na to, jestli jsme schopni tu práci udělat v takové kvalitě, aby byla prezentovatelná..

Cílem, který bychom měli v přístupu k obnově historických konstrukcí sledovat, jsou zásahy, které tu s námi zůstávají po další desetiletí a staletí — výsledek by tedy měl být takový, abychom se za něj nemuseli stydět.

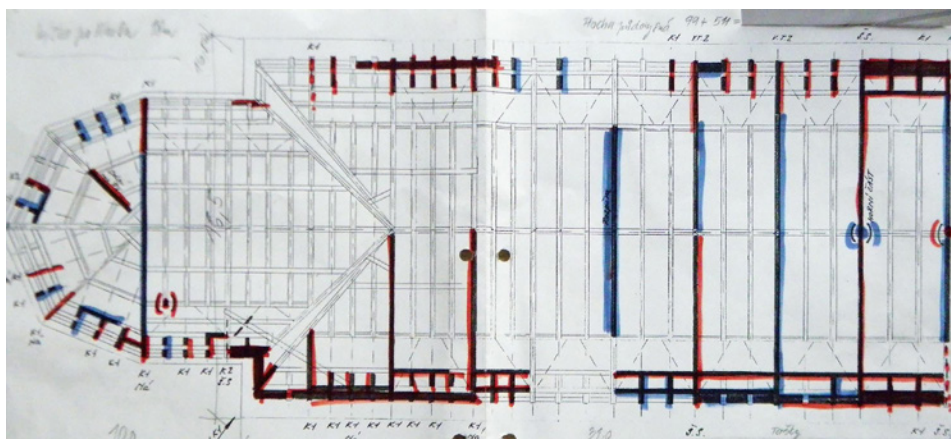

/CZ/

Obrázek 1: Dobová výkresová dokumentace krovů — 1859 — zrušení cechů, změna konstrukčních systémů z krokevních na vaznicové (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 1: Zeitgenössische Zeichnungsdokumentation von Dachstühlen — 1859 — Abschaffung der Zünfte, Umstellung der Bauweise system von Sparren auf Pfetten (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 2: Dobová dokumentace sanačních zásahů v krovu kostela zvěstování panny Marie v Tuřanech u Brna z 90. let (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 2: Zeitgenössische Dokumentation von Sanierungseingriffen in den Dachstuhl der Mariä Himmelfahrtskirche in Turas/Tuřany bei Brünn aus den 1990er Jahren (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 3: Příklad havárie konstrukce vlivem neodborného zásahu.
(Foto: Miroslav Navrátil, 2015)

/AT/

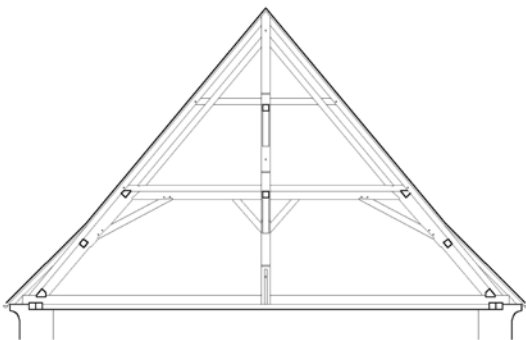
Abbildung 3: Beispiel einer durch einen unfachmännischen Eingriff kaputt gegangenen Konstruktion (Foto: Miroslav Navrátil, 2015)

/CZ/

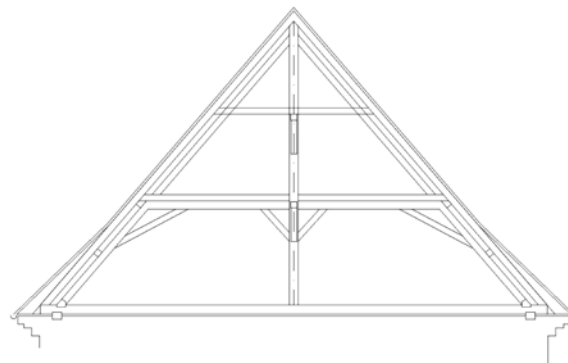
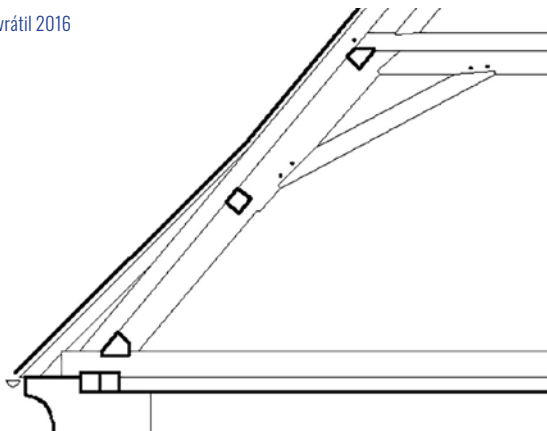
Obrázek 4: Srovnání podrobného zaměření s důrazem na detaily spojů a průřezy prvků historického krovu s běžným geodetickým zaměřením (Foto: Miroslav Navrátil, 2015)

/AT/

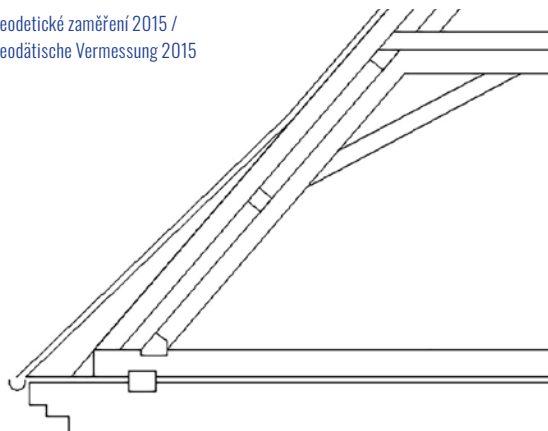
Abbildung 4: Vergleich einer detaillierten Vermessung mit Augenmerk auf Verbindungsdetails und Durchtrennungen von Teilen eines historischen Dachstuhl mit einer herkömmlichen geodätischen Vermessung (Foto: Miroslav Navrátil, 2015)

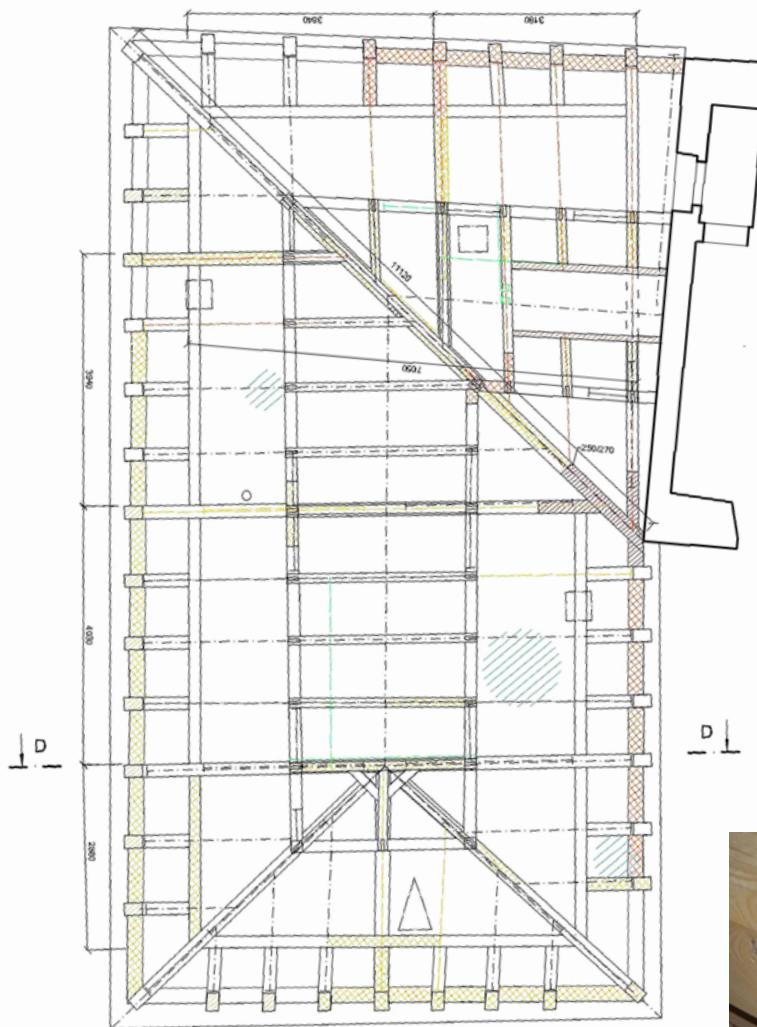

Navrátil 2016

Geodetické zaměření 2015 /
Geodätische Vermessung 2015

- Nepřístupné části / Unzugänglicher Bereich
- Vyměněný prvek / Ausgetauschtes Element
- Zatékání / Undicht
- Chyba ve statice / Statikfehler
- Hniloba fáze 2 / Fäulnis der Stufe 2
- Hniloba fáze 3 / Fäulnis der Stufe 3
- Hniloba fáze 4 / Fäulnis der Stufe 4
- Hniloba fáze 5 / Fäulnis der Stufe 5
- Napadení hmyzem fáze 2 / Schadinsektenbefall der Stufe 2
- Napadení hmyzem fáze 3 / Schadinsektenbefall der Stufe 3
- Napadení hmyzem fáze 4 / Schadinsektenbefall der Stufe 4
- Napadení hmyzem fáze 5 / Schadinsektenbefall der Stufe 5
- Chyba ve statice / Statikfehler
- Hniloba fáze 2–3 / Fäulnis der Stufe 2–3
- Hniloba fáze 4 /
- Napadení hmyzem fáze 2–3 / Schadinsektenbefall der Stufe 2–3
- Napadení hmyzem fáze 4 / Schadinsektenbefall der Stufe 4

/CZ/

Obrázek 5: Příklad dokumentace stavebně technického průzkumu krovy (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 5: Beispiel der Dokumentation einer an einem Dachstuhl vorgenommenen bautechnischen Forschung (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 6: Špatný výběr materiálu — vnitřní hniloba nově osazeného prvku — Při správné kontrole provádění by k takovým problémům vůbec nemělo docházet (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 6: Schlecht ausgewähltes Material — innere Fäulnis bei einem neu eingesetzten Element — bei korrekter Ausführungskontrolle sollte ein derartiges Problem gar nicht erst entstehen können (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 7: krov zámku v Hrušovanech nad Jevišovkou — prvky historického krovu protézované pomocí kovových svorníků (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 7: Dachboden des Schlosses Grusbach/Hrušovany nad Jevišovkou — Elemente des historischen Dachstuhls — Prothesenbefestigung mit Metallklammern (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 8: Kontrola prací — sice celodřevěný, ale chybně provedený spoj — sešikmená část protézy by měla být obráceně, takto provedený spoj se bude při zatížení rozevírat (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 8: Kontrolle der Arbeiten — die Verbindungen sind zwar ganz aus Holz, aber fehlerhaft, ausgeführt — der schräge Teil der Prothese sollte umgekehrt montiert sein, die ausgeführte Verbindung wird bei Belastung aufklaffen (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 9: Kompletní ztráta pozednic a poškození vazných trámů (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 9: Kompletterverlust der Mauerbank und Beschädigung der Binder (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 10: Poškozené části se zcela odstraňují a nahrazují se novými prvky zkopírovanými podle původního provedení, včetně všech detailů zdobení a spojů (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 10: Die beschädigten Teile wurden zur Gänze entfernt und durch neue Elemente, deren Maße, Verbindungen und Gestaltungsdetails denen der alten Teile entsprechen, ersetzt (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 12: Krov Radnice (Bývalé Fary) v Moravské Nové Vsi, Poškozeno Tornádem 2021 (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 12: vom Tornado 2021 beschädigter Dachboden eines Rathaus (das zuvor auch als Pfarrhof), in Mährisch Neudorf / Moravská Nová Ves (Foto: Miroslav Navrátil)

/CZ/

Obrázek 11: Bývalá rychta v obci Javorek (krov 1811) — kvůli rozsáhlému poškození červotočem a hnilobami, byla nutná kompletní výměna krovu (Foto: Miroslav Navrátil)

/AT/

Abbildung 11: Die einstige Vogtei der Gemeinde Jaworek (der Dachstuhl ist von 1811) — wegen starkem Holzwurm— und Fäulnisbefall musste der ganze Dachstuhl ausgetauscht werden (Foto: Miroslav Navrátil)

Historische Dachstühle und Dächer und ihre Erneuerung

Miroslav Navrátil

Was sind historische Dachstuhlkonstruktionen und warum sollte man sich mit ihnen befassen? Ein Dachstuhl ist ein unabhängiger Teil eines Gebäudes, ein dendrochronologisch oder typologisch datierbares Bauwerk, oft völlig unabhängig vom Gebäude, ein intakter Zustand oder mit einer relativ klar definierten Entwicklung im Laufe der Zeit. Dachstühle sind Konstruktionen, die lesbare Informationen über Bautechnologien, Materialverarbeitung und -qualität enthalten. Bei Kenntnis der regionalen Besonderheiten liefern sie genaue Informationen über die Bauwirtschaft in einem bestimmten Gebiet. Sie können direkt Namen und Daten enthalten, die sich auf Objekte oder Ereignisse beziehen können. Sie sind technische Denkmäler, sie haben pädagogisches und Präsentationspotenzial und sind ein Vermächtnis an künftige Generationen.

In meinem Beitrag möchte ich einige Anmerkungen zu dem Wandel machen, den unser fachlicher Umgang mit historischen Dachstühlen und ihrer Restaurierung in den letzten Jahrzehnten vollzogen hat. Beginnen wir in der Mitte des 19. Jahrhunderts, als 1859 im deutsch- und tschechischsprachigen Gebiet die Zünfte abgeschafft wurden und damit die gesellschaftliche Forderung nach einer einfachen Bauweise aufkam und sich die Sichtweise auf die Dachzimmerei deutlich veränderte. Im Bestreben, das Bauen billiger zu machen, setzte sich ein „Ingenieursdrang“ zur Materialeinsparung durch, indem die Zunftbeschränkungen aufgehoben wurden, die echtes Handwerk voraussetzten, das nur in einem begrenzten Umfeld mit einer bestimmten Bauweise durchgesetzt werden konnte (Abbildung 1).

Ab Mitte des 19. Jahrhunderts basieren also alle Pläne für neue Dachstühle und im Nachhinein betrachtet auch die Pläne zur Sanierung älterer Dachstühle auf dieser Veränderung, die nach und nach das Umfeld der Zimmererarbeiten und unsere Auffassung von der Arbeit mit diesen

Bauten völlig verändert hat. Erst in den letzten zwanzig Jahren haben wir die ursprünglichen Konzepte und einstige Arbeitsweise wiederentdeckt und ihre grundlegenden Merkmale sowie die Möglichkeiten zur Veränderung dieser Strukturen herausgefunden. Aber bis heute sind Leute, die auf diese Weise arbeiten, selten wie Safran, und sie errichten, sagen wir mal, eher „experimentelle Konstruktionen“; Versuche, alte Dachstühle wieder in ihre ursprüngliche Form zu bringen, wie sie bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts gemacht wurden.

Wenn wir in die Gegenwart springen und uns die zeitgenössische Dokumentation der Dachstuhlisanierung aus den 1990er Jahren am Beispiel der Verkündigungskirche in Tuřany bei Brünn ansehen (Abbildung 2), stellen wir fest, dass 1995 eine sehr vage Bestandsaufnahme mit sehr vagen Angaben zu den Sanierungsmaßnahmen durchgeführt wurde. Es scheint, dass nur die zu ersetzenden Elemente und die chemisch zu behandelnden Elemente auf der Zeichnung markiert sind. Die damalige Dokumentation beschränkte sich auf eine Zeichnung des Dachstuhls und einen Bericht, in dem die Auswirkungen von Insekten und Fäulnis beschrieben wurden, anstatt sich mit der Sanierung des Dachstuhls an sich zu befassen. Wahrscheinlich wurde die geplante Maßnahme zu diesem Zeitpunkt nicht oder nur teilweise durchgeführt. Alles, was dabei herauskam, war die Ummantelung der vom Holzbock befallenen Balken (der Befall ist immer noch vorhanden) mit Brettern, wodurch eine Art einfacher Dachstuhl an drei Seiten entstand, der den tatsächlichen Zustand des darunter liegenden Dachstuhls zu verschleiern scheint.

Hier können Sie also die Entwicklung dieses veränderten Ansatzes sehen, den wir in den letzten 20 bis 30 Jahren durchlaufen haben. Wir haben fast bei Null angefangen, ich würde sogar sagen, in völliger Unkenntnis, und erst jetzt entdecken wir allmählich all die Feinheiten wieder, die bei alten Dachstühlen zu beachten sind.

Derlei passierte aber nicht nur früher — solche Fehler passieren immer noch. Das Beispiel einer Umsetzung von 2015 (Abbildung 3) zeigt, dass es bei der Erneuerung der Dacheindeckung zu einer dramatischen Situation kam, bei der auch versucht wurde, einige beschädigte Dachstuhlelemente zu ersetzen. Die Umsetzung erfolgte jedoch so, dass das Dach tatsächlich sofort fast wieder einstürzte. Der Schaden war nämlich unter Durchtrennung mehrerer Balken stabilisiert worden, was darauf hindeutet, dass hier kein gelernter Zimmermann am Werk war. In diesem Fall hat der Investor fünf Jahre lang abgewartet, bis die Garantiezeit auslief, um keine Streitigkeiten mit dem Dachreparaturunternehmen zu haben, und hat sich erst dann wieder an diese Reparatur gemacht. Diese Situation des Nichtfunktionierens in unserem Handwerk besteht immer noch, und wir sollten uns immer noch mehr verstärkt um die Vermittlung der Grundkenntnisse des Bauens bemühen, was ich auch als meine persönliche Schuldigkeit sehe. Wir sollten nicht nur

der Laien- und Fachöffentlichkeit, sondern auch denjenigen, die einen gewissen Einfluss z.B. in der Bauausführungskontrolle haben, das Grundwissen „eintrichtern“. Daran mangelt es und wir sollten uns deshalb wirklich darauf konzentrieren.

Warum soll man sich mit der Erneuerung alter Dächer befassen?

Es ist völlig klar, dass historische Dächer und Dachstühle zu den Gebäuden seit jeher einfach dazugehören und oft „Entwicklungsboxen“ darstellen, in denen ein das Denkmal nicht mehr verändert wurde — während der untere Teil des Gebäudes mehrere Etappen und Entwicklungsphasen durchläuft, bleiben die Dachstühle meist unverändert. Allein schon deshalb, weil es, wenn die Dächer nicht undicht sind, kaum einen Grund gibt, sie in irgendeiner Weise zu verändern. Sie verraten also viel über die Bauzeit, und wenn man weiß, worauf man achten muss, sind sie sehr leicht zu lesen.

Was wir immer genauer und detaillierter bei alten Dachstühlen zu beschreiben begonnen, sind Verbindungs- und Verzierungsdetails, Zimmermannszeichen und andere Dinge, die sich irgendwie auf unser Verständnis der Struktur auswirken und die letztendlich viel darüber aussagen, wie die notwendige Sanierung geplant und dann durchgeführt wird und was ihr Ergebnis ist. Wenn man diese Details nicht erkennt, ist man gar nicht in der Lage, eine zukunftsfähige Sanierung funktional und handwerklich qualitativ zu gestalten.

Die eigentliche Grundlage ist eine gute Dokumentation des bestehenden Zustands, d. h. in erster Linie eine gute Vermessung der Zimmermannsarbeit (Abbildung 4). Unterschiede in der Qualität der Zeichnung können letztlich alles Weitere beeinflussen. Dies beginnt mit dem größten Problem, nämlich dem Verständnis der Dachstuhlstatik, bei dem eine schlechte Aufnahme und ein schlechtes Verständnis der Funktion der Verbindungen und des Zusammenbaus der Elemente einen erheblichen Einfluss darauf haben können, wie der Statiker dann die Sanierungsmaßnahmen berechnet und konzipiert. Bei einer falschen Vermessung werden die Verläufe der Kräfte in der Konstruktion missverstanden, wodurch die Belastungen der Dachstuhlelemente nicht realitätstreu kalkuliert werden.

Wir versuchen also, uns ganz gezielt viel mehr auf die Verbindungen und auf ihre Tragfähigkeit zu konzentrieren als auf die Untersuchung der Balkensysteme und der Beurteilung der Bauteile, denn bei älteren Sparrendachstühlen zeigt sich, dass die Tragfähigkeit der Verbindungen viel wichtiger ist als der Querschnitt der Elemente. Zu einer guten Bestandsdokumentation gehört natürlich auch eine vernünftig ausgeführte bautechnische Forschung (Abbildung 5), die die Schäden beschreibt, sie kategorisiert und imstande ist, ihre Entwicklung im Laufe der Zeit

nachzuvollziehen. Dazu ist es wichtig, Schadenskriterien nach einer Skala festzulegen, die auch später noch überprüfbar ist. Für den Fall, dass z. B. die Sanierung am Ende misslingt, sollte es möglich sein, die Erhebung nach der festgelegten Methodik zu wiederholen und eine allfällige weitere Veränderung im Laufe der Zeit zu beobachten. Dies ist ein ganz entscheidender Punkt, denn ebenso wie man ohne Kenntnis der Entwicklungskontinuität nicht korrekt planen kann, gilt dies auch für bautechnische Untersuchungen, bei denen eine gute Identifizierung von Fäulnis, Insektenbefall, strukturellen Statikmängeln und gegebenenfalls auch Nässeschäden erforderlich ist, um die Sanierung richtig zu planen. So können im Nachhinein die Stellen älterer Schäden ermittelt werden, an denen z.B. vor der Reparatur Fäulnis vorhanden war, die sich aber jetzt nicht mehr ausbreitet. Damit diese Forschung von Qualität ist, sollte sie nach einem bestimmten Schema wiederholbar sein.

Nur auf der Grundlage einer qualitativ hochwertigen Bauuntersuchung kann man den geplanten Zustand festlegen, und selbst dabei sollte man bedenken, dass es möglich sein sollte, die tatsächliche Umsetzung anhand der Entwurfsunterlagen später zu überprüfen und so zu vermeiden, dass einige Details, die im Voraus zu wenig erfasst wurden zu einem Fehler werden — oder, wenn ein Fehler passiert, klarzustellen, dass er nicht der Planung entspricht und von jemand anderem verschuldet wurde. Auch hier ist also ein Appell an gute Fachkenntnisse der Aufsichtsbehörden am Platz. Ich freue mich über jede Gelegenheit, über jede Handwerks-Werkstatt, die ein Mensch besucht, der damit befasst ist, damit er das Material selbst anfassen kann und weiß, worum es geht.

Im nächsten Beispiel (Abbildung 6) sehen Sie ein recht komplexes Element — eine fünfkantige Dachstuhlschwelle, der komplett bearbeitet wurde, bei der alle Verbindungen ausgeführt sind und die vollständig in das Gebäude eingebaut ist — mit Fäulnis im Balkeninneren. Dieser Fehler ist bereits im Sägewerk passiert, denn man hätte solchen Balken überhaupt nicht ausliefern dürfen. Zusätzlich haben dann am Bau die Zimmerleute mit diesem Balken weiter bearbeitet und ihn in den dritten Stock gebracht und ohne weiteres in den Dachstuhl eingebaut. Erst während der Bauaufsichtskontrolle wurde der Fehler bemerkt und der Balken wurde wieder herausgenommen. Das Beispiel zeigt wie das Nichtwissen zig unnötigen Stunden von Arbeit verursacht hat. Bei ordnungsgemäßer Ausführungskontrolle sollten solche Probleme gar nicht erst auftreten.

Was ich hier ebenfalls hervorheben möchte, sind die unterschiedlichen Ansätze, die derzeit bei der Dachstuhlpflege verfolgt werden. Für eine gezielte Rekonstruktion oder Sanierung gibt es mehrere Kriterien, die beachtet werden müssen. Die gängigsten und am weitesten verbreiteten sind heutzutage:

Prothesen und gezielte Auswechslung einzelner Elemente

Wenn die bautechnische Untersuchung ergibt, dass Teile der Elemente beschädigt sind, werden Ersatzmaßnahmen vorgeschlagen, um die Gesamtstruktur, einschließlich der ursprünglichen Details und Verbindungen, zu erhalten, damit die neue Struktur wieder in den Dachstuhl passt und die Lasten tragen kann, für die sie ursprünglich ausgelegt war.

Bei der gezielten Sanierung kann man auf verschiedene Weise vorgehen. Man kann Elemente mit Metallstiften prothetisieren (Abbildung 7), was häufig bei Ingenieurbauwerken gemacht wird. Eine eher moderne oder gar modische Welle ist der Appell, Vollholzverbindungen zu verwenden. In einigen Fällen sind diese besser, in anderen haben sie ihre Berechtigung, aber in einigen Fällen muss man sehr vorsichtig sein, wo man sie einsetzt (Abbildung 8). Ihre Methodik ist nicht ganz einfach, und es ist ein gewisses Wissen und Verständnis erforderlich, um diese Verbindungen richtig und an den richtigen Stellen anzubringen.

Natürlich können Prothesen je nach dem Geschick des Zimmermanns auf vielerlei Art ausgeführt werden, sei es in Vollholz oder mit Metallstiften. Ich glaube, jeder Zimmermann ist in der Lage, das zu lernen, wenn er eine vernünftige Anleitung bekommt und es will. Die Zeit, die man zu dieser Arbeit braucht, muss bei keiner der beiden Varianten ein Problem sein, es kommt eher auf die Praxis des Handwerkers an. Ich denke, wir sollten gezielt darauf bestehen, dass im Rahmen des Ausschreibungsverfahrens eine Musterverbindung verlangt wird, mit der der Zimmermann seine Fähigkeit demonstriert, das Material nach den gewünschten Methode und Mustern zu bearbeiten, so dass das Endergebnis dann eine gewisse Qualität aufweist (Abbildung 9).

Verstärkung der Dachkonstruktion und komplexer Austausch von Dachstühlen

Die zweite Methode betrifft wertvolle Bauwerke, und hier hängt viel vom Geschick und den Kenntnissen des Planers ab, um in die ursprüngliche Struktur Verstärkungselemente einzubauen, die im Falle einer erheblichen Beschädigung der ursprünglichen Elemente deren Funktion übernehmen, so dass das Ergebnis einen angemessenen ästhetischen Wert hat. Wenn die Elemente jedoch ihre Nutzungsdauer überschritten haben, bleibt keine andere Wahl, als einen umfassenden Austausch des Dachstuhls vorzuschlagen.

Im Dorf Jaworek gab es beispielsweise ein Mansarddach aus dem Jahr 1811 (Abbildung 10), das durch den Holzwurm so stark geschädigt war, dass die Pfetten abbrachen und es keine andere Wahl gab als die Dachstühle vollständig zu ersetzen. Wir entwarfen daher eine Replik nach dem ursprünglichen Entwurf, wobei alle Details, die in der Dachkonstruktion verarbeitet worden waren, wiederhergestellt wurden — Schlitz- und Zapfenverbindungen, alles mit Holzstäben

gesichert, und geschnitzte Mansardengesimse wurden angefertigt. Bei einer Menge von Details hängt das Ergebnis von der Fähigkeit des Zimmermanns ab, so zu arbeiten, dass eine gewisse handwerkliche Qualität entsteht.

Aber gleichzeitig muss man davon ausgehen, dass wir dies auf immer mehr Dächern sehen werden, denn viele Dächer werden immer weniger in ihrer Form, die sie z. B. als Heulager hatten, genutzt. Wir befinden uns in einer Zeit, in der eine Etappe zu Ende geht. Man muss also davon ausgehen, dass Anzahl und Umfang der Sanierungen wahrscheinlich zunehmen wird, weil viele Dächer in den letzten 30 Jahren einen Punkt erreicht haben, an dem es ohne weitere Maßnahmen kein Zurück mehr gibt. Es gibt diese Qualität der Verarbeitung nicht mehr, nicht mehr die Funktion des Daches und des Dachstuhls und die statische Tragfähigkeit, so dass die Lebensdauer dieser Dächer in diesem Sinne einfach zu Ende geht.

In diesem Zusammenhang ist ein weiteres Beispiel aus Neudorf in Mähren aufgetaucht (Abbildung 11). Es handelt sich um das Dach des ehemaligen Pfarrhauses, heute ein Rathaus, das durch den Tornado im Juni 2021 über den Ort hinwegfegte, beschädigt wurde. Interessanterweise wurden irgendwann in den 1990er Jahren drei Wohnungen im Dachboden eingerichtet, und erst nachdem der Tornado die Ziegel und die Isolierung vom Dach gerissen hatte, stellte sich heraus, dass sich darunter ein alter barocker Dachstuhl befand, an den sich nach diesen 25 Jahren niemand mehr erinnert hatte. Die Gemeinde beschloss eine Dachsanierung zu versuchen, einen Versammlungsraum einzurichten und das Dach für die Öffentlichkeit zu öffnen, da die eingebauten Wohnungen nicht mehr benötigt wurden. Auch wo es große Schäden an Dachstühlen gibt, ist die Konstruktion oftmals so stabil, dass es sich lohnt, sie zu restaurieren und zu neuem Leben zu erwecken. In diesem Fall ist es meines Erachtens fast egal, ob der Dachstuhl gezielt mit Prothesen saniert werden kann oder doch komplett ersetzt werden wird müssen. In allen Fällen sollten wir uns mit den Details der historischen Konstruktion befassen und prüfen, ob wir die Arbeiten in einer vorzeigbaren Qualität leisten können.

Das Ziel, das wir bei der Restaurierung historischer Bauwerke verfolgen sollten, ist, Eingriffe vorzunehmen, die über Jahrzehnte und Jahrhunderte hinweg Bestand haben und derer wir uns nicht schämen müssen.

Antonín Nekvinda

/CZ/

Marketingový a finanční manažer Sdružení Neratov, z.s. Od roku 2013 pracuje ve spolku a má na starosti jeho výkonné řízení. Za tuto činnost obdržel společně s Mons. Josefem Suchárem ocenění Společensky prospěšný podnikatel roku 2019.

/AT/

Marketing- und Finanzmanager der Neratov Association, z.s. Seit 2013 arbeitet er im Verein und ist für dessen Geschäftsführung verantwortlich. Für diese Tätigkeit erhielt er zusammen mit Mons. Josef Suchár mit der Auszeichnung „Sozialer Unternehmer des Jahres 2019“.

Sdružení Neratov — Příběh obnovy poutního kostela Neratov v sudetském pohraničí Orlických hor

Antonín Někvinda

Obnova poutního kostela Panny Marie Nanebevzaté v Neratově začala v roce 1992. Tehdy se páter Josef Suchár rozhodl obnovit bývalé významné poutní místo, zapojit obec a vytvořit zázemí pro hendikepované lidi. Založil Sdružení Neratov, jehož cílem byla obnova života ve vesnici. V té době nebyly k dispozici evropské dotace, ale existovala velká očekávání a vize, která se v této části Orlických hor již 29 let naplňuje.

Neratov je část vesnice Bartošovice v Orlických horách, která se nachází v Královéhradeckém kraji v okrese Rychnov nad Kněžnou téměř na hranicích s Polskem. Základní vize spolku se soustředila na obnovu poutního místa a života ve vysídlené vesnici se zapojením hendikepovaných lidí. Abychom ji mohli naplňovat, vydělali si na svou činnost, začali jsme se věnovat sociálnímu podnikání. Za tři desítky let jsme se postupně rozrostli, působíme ve dvou krajích, jsme Žamberku, Králíkách, v nedalekých Bartošovicích provozujeme už sedm let speciální školu a dva roky denní stacionář. Nyní zaměstnáváme asi 250 zaměstnanců z toho 180 s nějakým druhem postižení. Čtyři roky máme Pivovar Neratov, kde vaříme vynikající pivo Prorok.

Obnova kostela

Jedním z hlavních úkolů spolku, byla na začátku obnova kostela Nanebevzetí Panny Marie. Od druhé poloviny 17.století byl významným poutním místem. V roce 1945 vyhořel po zásahu střelou sovětského vojáka. V 50 letech se lidé snažili alespoň obnovit střechu, ale nepodařilo se shromáždit dostatek financí. Později bylo rozhodnuto o demolici, ke které nakonec naštěstí nedošlo. V 90 letech se stal kulturní památkou. Začala jeho postupná oprava, vyklízení sutin a odstraňování dlouholetých náletů. Významně jsme využívali zapojení dobrovolníků.

V roce 2007 získal kostel svou pověstnou skleněnou střechu. Z programu Orlické baroko získala farnost Neratov finanční prostředky ve výši téměř 20 milionů, aby se kostel zastřešil a vnitřně opravil. Je to jeden z mezníků, protože do té doby jsme pracovali na bázi dobrovolnosti. Zastřešením a opravou čela kostel získal nový tvar i pohled a začal k sobě lákat víc návštěvníků. Do té doby to byla spíše zřícenina, se střechou se rázem mohly začít pořádat duchovní i kulturní programy neohledně na počasí, více koncertů a pozitivní dopad to mělo i na činnost lidí, kteří v okolí poutního místa žijí. Zároveň se zlepšily možnosti, jak památku opravovat.

Skleněná střecha se stala symbolem tohoto kostela, jde o jedinečnou věc. Celé to navrhl páter Josef a podle jeho přání to pak architekti realizovali. Byl to jeho sen, který se naplnil. Původně jsme chtěli, aby střecha byla jako u původního kostela, ale na to nebyly finance, takže si vymohl, že do ní doplní trochu skla. Při rekonstrukci tam nechal dát více skla, než bylo v plánu, a vznikla tak stavba, kterou obdivují architekti u nás i v zahraničí. Kostel se nikdy nezavírá, je přístupný 24 hodin denně. Navštěvován je poměrně hojně, jak věřícími, tak jinými poutníky, protože mají možnost do těch prostor kdykoliv vstoupit a vnímat duchovní prostor, jak potřebují.

V roce 2018 jsme získali prostředky na rekonstrukci interiéru věží, schodiště a dalším cílem bylo navrátit báně a zvony. Na podzim téhož roku jsme projekt realizovali. Na báních se pracovalo dole před kostelem, návštěvníci tedy viděli postup prací. Klempířská firma za tuto realizaci získala ocenění v cechu klempířů. Navrátily se i zvony, sice ne v původní velikosti, ale v původní tónině. Byl to velký okamžik, když se znovu po 73 letech rozezněly. Oprava památky postupně vrátila život do vesnice. Po odsunu Němců tam zbyli dva trvalí obyvatelé, teď je stálých 60 a k tomu ještě desítky chalupářů.

Sociální podnikání

Další linií, které jsme se věnovali, byla práce s hendikepovanými lidmi. Sdružení Neratov se soustředilo na to, aby mohli tito lidé pracovat, užili se, ale také mohli přispívat k rozvoji vesnice a kulturní památky. Ve většině dotačních programů je nutná spoluúčast, proto se snažíme si vydělat další prostředky. Po roce 2010 a finanční krizi jsme se začali se věnovat sociálnímu podnikání, které má určitá pravidla a pomáhá nám v udržitelnosti celé vize.

Když se v obci začalo žít a začali přicházet poutníci, uplatnily se naše chráněné dílny, kuchyň, jídelna, ubytování i zahradnictví. Část klientů žije v chráněném bydlení. V Neratově navíc provozujeme obchod, který jsme také rekonstruovali. V chráněných dílnách vyrábíme od roku

2007 keramiku, proutěné výrobky, šijeme, máme tkalcovskou dílnu, tiskárnu a dál postupně rozšiřujeme činnosti, aby si od nás poutníci mohli odnášet kvalitní výrobky. V Neratově jsme rekonstruovali také hospodu. Po kostele je druhým nejnavštěvovanějším místem.

Rozšířili jsme se do Žamberka, v Albertinu šest let provozujeme občerstvení a zahradnictví. Zároveň využíváme místní knihovnu, která byla prázdná. Zřídili jsme v ní jednoduchou montážní dílnu, kde zaměstnanci pracují obvykle na zkrácenou pracovní dobu 4–6 hodin. Zaměstnáváme tam kolem 30 lidí a pracují ve dvou směnách. V Králíkách jsme zřídili další dílny, kde provádíme jednoduché montážní práce a zde nyní pracuje kolem 40 zaměstnanců.

Činnost Sdružení Neratov začínaly pěstounské rodiny, děti odrostly a díky shodě okolností jsme společně s obcí mohli zřídit základní školu speciální Neratov pro těžce postižené děti. Máme vynikající výsledky v práci se žáky, zlepšení jejich zdravotních stavů a pozitivní zpětné vazby od rodičů a lékařů. Proto jsme v minulém roce dostavěli novou školu pro 22 žáků a v prvním patře provozujeme i odlehčovací pobyty pro handicapované osoby, zvláště s poruchou autistického spektra. Také jsme rozšířili naše služby o stacionář Lávka, který přes týden nabízí možnost programu až pro 10 uživatelů denně.

Jednou z dalších radostí je minipivovar, kde už čtyři roky vaříme pivo Prorok. Na technologii jsme získali prostředky z evropských fondů a ukazuje se, že pivovar s hospodou budou jedněmi z dobrých zdrojů právě pro financování toho, co chceme dál v oblasti rozvoje, opravy památek, školy či terapeutických dílen dělat. Zásadní je udržitelnost, nechceme spoléhat jen na dotační programy, proto hledáme hlavně svoje vlastní zdroje.

Zahraniční partneři

Neratov leží na hranicích s Polskem, proto jsou nám polští partneři nejbližší. Spolupracujeme s městem Kamieniec, kde je krásný cisterciácký klášter, máme společné aktivity a projekty. V říjnu 2021 byl ukončen velký projektu Česko-polská Hřebenovka (18 partnerů z Česka a Polska), který obnovil a propojil historické pěší turistické hřebenové trasy, vybudoval nová informační centra (jedno z nich je v Neratově) a rozhledny. Vzhledem pandemii se tímto v Orlických horách rozšířila nabídka pro turistiku v místech, která nejsou tak hojně navštěvovaná.

Zároveň se nacházíme v bývalých Sudetech, takže spolupracujeme i s partnery z Německa a s Česko-německým fondem budoucnosti. Tato spolupráce je zaměřena na opravy památek, ekologii i obnovu společenských a duchovních tradic.

V dnešní době energetické krize se můžeme pyšnit i tím, že se nám podařilo rekonstruovat kostel jako energeticky nenáročný. Máme skleněnou střechu a netopíme tam, takže šetříme energie. Někdy se člověk chová udržitelně i přesto, že si chce splnit svoje sny...

Myslím si, že činnost kolem památek se nedá počítat pouze finančními zisky, je to velmi tvrdá práce a přesto je radost ji dělat. Naši předci to uměli podstatně lépe než my a tak máme odkud čerpat a na co navazovat. Pracujeme tady již 29 let, doufáme, že ještě budeme pár desítek let pokračovat a úspěšně předáme naše dílo dalším pokolením.

více informací o sdružení a jeho činnosti najdete na www.neratov.cz

www.neratov.cz

/CZ/

Obnova poutního kostela Panny Marie Nanebevzaté v Neratově začala v roce 1992. Tehdy se pater Josef Suchár rozhodl obnovit bývalé významné poutní místo, zapojit obec a vytvořit zázemí pro hendikepované lidi. Založil Sdružení Neratov, jehož cílem byla obnova života ve vesnici (Foto: Antonín Někvinda)

/AT/

Die Revitalisierung der Mariä Himmelfahrts-Wallfahrtskirche von Bärnwald begann 1992, als sich Pater Josef Suchár entschloss, die einst bedeutende Wallfahrt nach Bärnwald neu zu beleben, die Gemeinde einzubeziehen und die Infrastruktur für behinderte Menschen zu schaffen. Er gründete den Verein Neratov, der sich die Erneuerung des Lebens im Dorf zum Ziel setzt (Foto: Antonín Někvinda)

/CZ/

Sdružení Neratov se soustředilo na práci s hendikepovanými lidmi, aby mohli tyto lidi pracovat, užít si, ale také mohli přispívat k rozvoji vesnice a kulturní památky (Foto: Antonín Někvinda)

/AT/

Der Neratov-Verein konzentrierte sich auf die Arbeit mit behinderten Menschen, damit diese arbeiten, ihren Lebensunterhalt verdienen und auch zur Entwicklung des Dorfes und des kulturellen Erbes beitragen können (Foto: Antonín Někvinda)

Der Verein Neratov — Ablauf der Revitalisierung der Wallfahrtskirche von Bärnwald/Neratov im Adlergebirge nahe der polnischen Grenze

Antonín Nekvinda

Die Revitalisierung der Mariä Himmelfahrts-Wallfahrtskirche von Bärnwald begann 1992, als sich Pater Josef Suchár entschloss, die einst bedeutende Wallfahrt nach Bärnwald neu zu beleben, die Gemeinde einzubeziehen und die Infrastruktur für behinderte Menschen zu schaffen. Er gründete den Verein Neratov, der sich die Erneuerung des Lebens im Dorf zum Ziel setzt. Damals standen noch keine EU-Förderungen zur Verfügung, aber es gab große Erwartungen und eine Vision, die sich in diesem Teil des Adlergebirges nun schon 29 Jahre lang immer wieder erfüllt.

Bärnwald ist ein Teil des Dorfs Batzdorf im Adlergebirge/Bartošovice v Orlických horách in der Region Königgrätz/Hradec Králové im Bezirk Reichenau an der Knieschna/Rychnov nad Kněžnou nahe der Grenze zu Polen. Die leitende Vision des Vereins ist die Erneuerung des Wallfahrtsortes und des Lebens in der entsiedelten Ortschaft unter Einbeziehung behinderter Menschen. Um sie erfüllen zu können, verdienten wir erst einmal das für diese Tätigkeiten nötige Geld und begannen, uns mit sozialer Unternehmenstätigkeit. Fast dreißig Jahre lang sind wir allmählich gewachsen, wirken heute in zwei Regionen, in Senftenberg/Žamberk und Grulich/Králíky, und im nahe gelegenen Batzdorf/Bartošovice betreiben wir seit sieben Jahren eine Sonderschule und seit zwei Jahren eine Tagesheimstätte. Wir beschäftigen heute ca. 250 Personen, 180 von ihnen sind behindert. Seit vier Jahren haben wir eine Brauerei in Bärnwald, die das vorzügliche Prorok-Bier („Prophetenbier“) braut.

Erneuerung der Kirche

Eine der Hauptaufgaben des Vereins war anfangs die Restaurierung der Kirche Mariä Himmelfahrt. Seit der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts war sie ein wichtiger Wallfahrtsort. Im Jahr 1945 brannte sie ab, nachdem sie von der Kugel eines sowjetischen Soldaten getroffen worden war. In den 1950er Jahren versuchte man, zumindest das Dach wieder aufzubauen, konnte aber nicht genügend Mittel aufbringen. Später wurde beschlossen, sie abzureißen, was glücklicherweise nicht geschah. In den 1990er Jahren wurde sie zu einem Kulturdenkmal erklärt. Die schrittweise Instandsetzung, die Beseitigung des Schutts und des seit langem angewachsenen Bewuchses begann. Wir haben in erheblichem Umfang auf Freiwillige zurückgegriffen.

Im Jahr 2007 erhielt die Kirche ihr berühmtes Glasdach. Aus dem Programm Orlické baroque erhielt die Gemeinde Bärnwald Mittel in Höhe von fast 20 Mio. für das Dach der Kirche und die Innenreparaturen. Dies ist einer der Meilensteine, denn bis dahin hatten wir auf freiwilliger Basis gearbeitet. Durch die Überdachung und die Reparatur der Fassade erhielt die Kirche eine neue Form und ein neues Aussehen und begann, mehr Besucher anzuziehen. Bis dahin war sie eher eine Ruine gewesen, aber mit dem Dach konnten plötzlich wetterunabhängig spirituelle und kulturelle Programme organisiert werden, es konnten mehr Konzerte veranstaltet werden und dies wirkte sich positiv auf die Aktivitäten der Menschen aus, die um den Wallfahrtsort herum leben. Gleichzeitig haben sich die Möglichkeiten zur Instandsetzung des Denkmals verbessert.

Das Glasdach ist zu einem Symbol für diese Kirche geworden, es ist einzigartig. Das Ganze wurde von Pater Joseph entworfen und dann von den Architekten nach seinen Wünschen umgesetzt. Es war sein wahr gewordener Traum. Ursprünglich wollten wir, dass das Dach wie das der ursprünglichen Kirche aussieht, aber dafür gab es keine Mittel, also hat er sich dazu durchgerungen, etwas Glas hinzuzufügen. Während des Wiederaufbaus ließ er mehr Glas einbauen als geplant, und das Ergebnis ist ein Gebäude, das von Architekten im In- und Ausland bewundert wird. Die Kirche wird nie abgesperrt und ist 24 Stunden am Tag geöffnet. Sie wird sowohl von den Pilgern als auch von anderen Gläubigen stark frequentiert, da sie die Räumlichkeiten jederzeit betreten und den spirituellen Raum nach Bedarf wahrnehmen können.

Im Jahr 2018 haben wir Mittel für die Innenrenovierung der Türme und des Treppenhauses gesammelt, und ein weiteres Ziel war die neuerliche Ausstattung der Türme mit Glocken. Im Herbst desselben Jahres schlossen wir dieses Projekt ab. Die Arbeiten an den Türmen wurden im Erdgeschoss vor der Kirche durchgeführt, so dass die Besucherinnen und Besucher den Fortschritt der Arbeiten beobachten konnten. Die Spenglerei erhielt für dieses Projekt eine Auszeichnung der Spenglerinnung. Auch das Geläute kehrte zurück, allerdings hatten die Glocken nicht die

ursprüngliche Größe, jedoch läuteten sie in der ursprünglichen Tonart. Es war ein großer Moment, als sie nach 73 Jahren wieder läuteten. Die Instandsetzung des Denkmals brachte allmählich wieder Leben in das Dorf. Nachdem die Deutschen abgezogen waren, gab es nur zwei ständige Einwohner, jetzt sind es 60 und Dutzende von Zweitwohnern.

Die Sozialbetriebe

Der zweite große Schwerpunkt war die Arbeit mit behinderten Menschen. Der Verein Neratov konzentrierte sich darauf, diesen Menschen Arbeitsgelegenheiten, Erwerb und Teilhabe an der Entwicklung des Dorfs und seines Kultuerbes zu geben. Bei den meisten Förderprogrammen ist ein Eigenanteil erforderlich, so dass wir versuchen, zusätzliche Mittel zu erhalten. Nach 2010, also nach der Finanzkrise haben wir begonnen, uns mit sozialem Unternehmertum zu beschäftigen, das bestimmte Regeln hat und uns bei der Nachhaltigkeit der gesamten Vision hilft.

Als das Dorf bewohnbar wurde und die Pilger zu kommen begannen, kamen unsere geschützten Werkstätten, die Küche, die Kantine, die Unterkünfte und die Gartenarbeit ins Spiel. Einige der Kunden leben im betreuten Wohnen. Darüber hinaus betreiben wir ein Geschäft in Neratov, das wir ebenfalls renoviert haben. In den geschützten Werkstätten stellen wir Keramik, Korbwaren und Näharbeiten her, wir haben eine Weberei und eine Druckerei, und wir bauen unsere Aktivitäten schrittweise weiter aus, damit die Pilger Qualitätsprodukte von uns mitnehmen können. Wir haben auch ein Gasthaus in Bärnwald wiedererrichtet. Es ist nach der Kirche der am zweithäufigsten besuchte Ort.

Wir haben nach Senftenberg/Žamberk expandiert und betreiben seit sechs Jahren einen Imbiss und Gartenbaubetrieb in Albertin. Wir nutzen auch die örtliche Bibliothek, die leer stand. Wir haben dort eine einfache Montagewerkstatt eingerichtet, in der die Mitarbeiter in der Regel 4–6 Stunden arbeiten. Wir beschäftigen dort rund 30 Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter, die im Zweischichtbetrieb arbeiten. Wir haben in Grulich/Králíky eine weitere Werkstatt eingerichtet, in der wir einfache Montagearbeiten durchführen und in der inzwischen rund 40 Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter beschäftigt sind.

Die Aktivitäten des Vereins Neratov begannen mit Pflegefamilien, die Kinder wuchsen heran und dank eines Zufalls konnten wir zusammen mit der Gemeinde die Bärnwalder Sonderschule für schwerbehinderte Kinder gründen. Wir haben hervorragende Ergebnisse bei der Arbeit mit den Schülern und bei der Verbesserung ihres Gesundheitszustands und positive Rückmeldungen von Eltern, Ärztinnen und Ärzten. Deshalb haben wir im vergangenen Jahr eine neue Schule für 22 Schülerinnen und Schüler fertiggestellt und bieten im ersten Stock auch eine Kurzzeitbetreuung

für behinderte Menschen, insbesondere für solche mit autistischen Störungen an. Außerdem haben wir unser Angebot um eine stationäre Pflegeeinrichtung namens „Steg“ erweitert, die unter der Woche ein Programm für bis zu 10 Personen pro Tag anbietet.

Eine weitere Freude ist die Kleinbrauerei, in der wir seit vier Jahren das Prorok-Bier brauen. Wir haben europäische Fördermittel für die Technologie erhalten, und es sieht so aus, als ob die Brauerei und die Gaststätte eine der guten Finanzierungsquellen für all das sein werden, was wir als nächstes in Bezug auf Entwicklung, Instandsetzung des kulturellen Erbes, Schulen und therapeutische Werkstätten tun wollen. Nachhaltigkeit ist von entscheidender Bedeutung, wir wollen uns nicht nur auf Subventionsprogramme verlassen, daher suchen wir hauptsächlich nach eigenen Ressourcen.

Partner im Ausland

Bärnwald liegt an der Grenze zu Polen, so dass unsere polnischen Partner am nächsten bei uns sind. Wir arbeiten mit der Stadt Kamenz/Kamieniec zusammen, wo es ein wunderschönes Zisterzienserkloster gibt, und wir haben gemeinsame Aktivitäten und Projekte. Im Oktober 2021 wurde ein großes tschechisch-polnisches Gebirgskammwegprojekt mit 18 Partnern aus der Tschechischen Republik und Polen abgeschlossen, bei dem historische Panoramawege restauriert und miteinander verbunden sowie neue Informationszentren (eines davon in Bärnwald) und Aussichtstürme errichtet wurden. Angesichts der Pandemie hat dies das Angebot an Wanderungen im Adlergebirge an Orten erweitert, die zuvor nicht so häufig besucht wurden.

Gleichzeitig befinden wir uns im ehemaligen Sudetenland, so dass wir auch mit Partnern aus Deutschland und dem tschechisch-deutschen Zukunftsfonds zusammenarbeiten. Diese Zusammenarbeit konzentriert sich auf die Instandsetzung von Denkmälern, die Ökologie und die Wiederherstellung sozialer und spiritueller Traditionen.

In diesen Zeiten der Energiekrise können wir auch stolz darauf sein, dass es uns gelungen ist, die Kirche energieeffizient zu sanieren. Wir haben ein Glasdach und heizen dort nicht, so dass wir Energie sparen. Manchmal muss man nachhaltig sein, auch wenn man nur seine Träume verwirklichen will...

Ich denke, dass die Arbeit rund um die Denkmäler nicht nur an den finanziellen Erträgen gemessen werden kann, es ist eine sehr harte Arbeit und dennoch macht sie Freude. Unsere Vorfahren waren darin viel besser als wir, so dass wir etwas haben, auf das wir zurückgreifen und worauf wir aufbauen können. Wir sind seit 29 Jahren hier tätig und hoffen, dass wir noch einige Jahrzehnte weitermachen und unsere Arbeit erfolgreich an die nächste Generation weitergeben können.

Zusätzliche Information über den Verein und seine Tätigkeiten finden Sie auf www.neratov.cz

www.neratov.cz

Lukáš Kružík

/CZ/

Specialista na stavební obnovu památek, ředitel obecně prospěšné společnosti Život památkám. Věnuje se stavebním průzkumům, přípravou projektové dokumentace, zejména historických a památkově chráněných objektů, včetně předprojektové přípravy. Provádí technický dozor investora a autorský dozor projektanta na stavbách. Zabývá se také inženýrskou činností, poradenstvím a restaurováním dřevěných prvků staveb.

/AT/

Spezialist für die Restaurierung von Baudenkmalern, Direktor der gemeinnützigen Gesellschaft Život památkám. Er befasst sich mit Bauvermessungen, der Erstellung von Projektdokumentationen, insbesondere für historische und denkmalgeschützte Gebäude, einschließlich der Vorbereitung von Projekten. Er übernimmt die technische Aufsicht über den Investor und die Autorenaufsicht über den Projektanten auf den Baustellen. Es befasst sich auch mit der Planung, Beratung und Restaurierung von Holzelementen von Gebäuden.

Obecně prospěšná společnost Život památkám

Lukáš Kružík

Naši společnost jsme s kolegy Vlastimilem Zeleným a Janem Přibylem založili v roce 2013 pod názvem Zámek Brtnice. Naším prvotním cílem byla péče o zámek v Brtnici, který byl (a stále je), v neutěšeném technickém stavu. Jedním z důvodů byly dlouhodobé soudní spory o určení jeho vlastnictví. Před více než 10 lety díky iniciativě představitelů města Brtnice a tehdejších pracovníků územního pracoviště Národního památkového ústavu v Telči, se i bez přičinění vlastníka zámku podařilo zahájit postupnou obnovu střech zámku, která byla nezbytně nutná, část střechy dokonce spadla. to byl pro nás ten prvotní impuls, proč založit společnost, která by se o zámek alespon nějakým elementárním způsobem starala a zároveň se ho pokoušela propagovat, oživit a také připravovat dílčí systematické kroky, které by směřovaly k postupné obnově zámku.

V rámci spolku jsme se kromě obecně prospěšných aktivit pro širokou veřejnost (zpřístupnění památky, pořádání výstav a kulturních akcí), věnovali také technickým a projekčním činnostem (revitalizace zeleně, zpracování architektonických studií, provádění autorských a technických dozorů a restaurování). Tyto naše aktivity skončily v roce 2016, když byly po mnoha letech ukončeny soudní spory o vlastnictví zámku a definitivní vlastník zámku v Brtnici se s námi na pokračování činnosti nedomluvil. Aktivity, které jsme v předešlých letech organizovali chtěl nadále realizovat pod vlastním vedením, nejprve formou nadace a následně spolku, který je dodnes vlastníkem zámku.

V té době jsme již uvědomovali, že abychom dokázali pohnout s přípravou obnovy zámku, a zároveň nás to nestálo velké finanční prostředky, tak že bychom si mohli některé věci připravovat sami, nebo ve spolupráci s odborníky na jednotlivé problematiky.

Po ukončení spolupráce jsme měli krátké mezidobí, kdy jsme přemýšleli jak, respektive jsme se domluvili s městem Brtnice na spolupráci na propagaci a aktivitách pro turisty, včetně letního kina, na zřícenině nedalekého hradu Rokštejn (Obrázek 2). V této době jsme si také zformovali názor, že to, co jsme poznali na zámku v Brtnici bychom mohli v praxi realizovat jako službu, která by nám pomohla generovat příjmy na to, abychom zvládali nadále nést břímě udržitelnosti např. revitalizace zámeckého parku, nebo letního kina, či kamenného kina, které dodnes provozujeme.

Dnes se nám již podařilo propojit projekční činnost, činnost technického dozorování staveb a zároveň máme malou truhlářskou dílnu zaměřenou na repase dřevěných prvků staveb (okna, dveře, okrajově podlahy). Věnujeme se převážně věcem atypickým, které nechťejí běžní řemeslníci dělat, protože pro ně nejsou atraktivní z důvodů časové a odborné náročnosti.

Toto propojení profesí vnímám jako přidanou hodnotu především ve vztahu k památkově chráněným objektům a nejlépe k soukromým investorům. Ve veřejném sektoru je tento přístup problematický, především kvůli mechanismům zadávání veřejných zakázek. Nicméně poznatky, které načerpáváme, ať už z dozorování staveb a práce s dokumentací od jiných projektantů, nebo od zhotovitelů firem v průběhu stavebních obnov. To samé platí pro poznatky z truhlářské dílny. Jsme schopni vykreslit detaily návrhu, nejen truhlářských výrobků, ale snažíme se naslouchat i jiným řemeslům (kováři, pokrývači a podobně).

Zároveň je i v přípravné fázi projektů znát odklon od tradičních řemesel, kdy zkušení řemeslníci ve svém okolí často marně hledají někoho, komu by mohli postupně předávat své léty nabyté zkušenosti. Protože v posledních 15–20 letech soustavně klesá zájem o stavební obory, absolventů je velmi málo a těch, kteří to s řemeslem myslí vážně a chtějí se zdokonalovat je ještě méně. To do budoucna vnímám jako velký problém, kdy kvalifikované řemeslníky budou nahrazovat lidé méně kvalifikovaní. Takže to přinese zvýšený tlak na všechny ostatní účastníky stavebních procesů, ať už projektanty, stavbyvedoucí, stavební dozor, investiční techniky, objednatelé a podobně. Všichni si budou muset více hájit své zájmy, zdůvodňovat navržená řešení a hlídat jejich kvalitní provedení.

Státní zámek Uherčice

Zámek leží nedaleko Znojma u hranic s Rakouskem. Jedná se o rozlehlý zámecký komplex, který vznikl po několik staletí. Ve 20. století měl velmi pohnutý osud, ale naštěstí se dočkal i lepších časů. Od roku 1996 je ve správě NPÚ. V roce 2019 byla díky finanční podpoře Evropské unie zahájena první větší rekonstrukce, která se zaměřila na kompletní obnovu severního křídla zámku. Banketní sál zámku prošel kompletním restaurováním stropů i stěn, repasí oken, podlah, byly postaveny dvě nová kamna, o jejichž vzhledu se vedla dlouhá debata. Proměna sálu je výrazná a věřím, že tento sál bude do budoucna jedním z největších lákadel zámku.

Zde jsem působil jako Technický dozor investora a následně jsme zde v letošním roce s týmem kolegů realizovali ještě stavebně technický průzkum části areálu, jako podklad pro přípravu projektové přípravy další etapy obnovy zámku.

Právě průzkumnou činností naše práce často začíná a přináší různá překvapivá zjištění. Zde například paní kastelánka zmínila, že jim zatéká do horní části věže, jestli bychom se nemohli na střechu podívat. Po prohlídce konstrukce krovu z interiéru bylo vidět, že do střechy zatéká trvale již delší dobu. Dřevěné prvky byly částečně napadené hnilobou a dřevokaznými houbami. Ale teprve při obhlídce z vnějšku věže s pomocí dronu jsme objevili asi 20 otvorů, které byly nejspíš způsobené průstřely z lehkého samopalu. Následně se nám podařilo dokonce najít fotografie z doby, kdy na zámku působila armáda. Vojáci na snímku stojí na protější arkádě a míří právě na horní část věže.

U takovýchto komplexních obnov za pomoci velkých finančních prostředků je největší úskalí především v krátké době realizace, které se pohybuje maximálně v rozmezí 2,5–3 roky. čímž se zvyšuje náročnost na všechny účastníky procesu. Naráželi jsme například na to, že restaurátoři velmi naráželi na termíny v konfliktu s potřebnými technologiemi. Tím že jde o dotační projekty, tak zde probíhala po celou dobu i poměrně důkladná dokumentace průběhu prací včetně 3D modelů částí zámku a podobně. Zámek byl během turistické sezóny v nějakém omezeném režimu stále otevřen. Naopak si myslím, že mnoho návštěvníků přiměje k opakované návštěvě právě to, že vidí, že se se stavbou něco děje a jsou zvědaví na postup prací v čase a také na to, co se skrývá za „zavřenými dveřmi“ prostor které byly po dobu rekonstrukce nepřístupné.

Za správnější a pro památku i zdravější nicméně považují spíše dílčí obnovy, které je možné dělat pomaleji a pečlivěji.

Zámek Miroslav

Na této stavbě jsme působili v roli projektantů. Primárně jsme řešili obnovu krovů a střechy věže původního věžového paláce, která je nejstarší částí zámku. Po roce a půl od dokončení projektu jsme ve fázi předání staveniště a od nového roku se mají rozběhnout stavební práce. Krov byl v poměrně špatném stavu, ve spodních partiích krovu byly poškozené pozednice, vazné trámy, ležaté pětiboké vaznice a navazující ležaté sloupky, to vše bylo rozsáhle poškozeno hnilobou. Na tomto projektu budeme vykonávat i autorský dozor, takže budeme mít možnost zpětně hodnotit i řemeslné provedení opravy a komunikaci s vybraným zhotovitelem.

Stavba pro nás bude také referenčním poznatkem pro další obdobné realizace. Je zde opravdu velké množství protéz, které budou po konzultaci s dozorujícími památkáři provedeny ve většině případů jako celodřevěné, v pohledové kvalitě, protože je možné, že krov bude v budoucnu zpřístupněn veřejnosti.

Život památkám

Na uvedených příkladech jsem se snažil ukázat, že se aktivity našeho spolku snažíme propojovat tak, abychom pomáhali udržení a zachování řemeslných dovedností a postupů. Naší komerční aktivitou zároveň financujeme další obecně prospěšné činnosti, kterým se jako spolek věnujeme.

V době kdy jsme působili na zámku v Brtnici jsme si také vyzkoušeli kolik úsilí obnáší, udělat ze zavřené památky, kolem které lidé bez povšimnutí procházeli otevřený zámek, kde se konají klasické prohlídky i mimořádné akce. Jako nejlepší strategie se nám osvědčilo budování dobrého jména a šíření povědomí o aktivitách památce na základě doporučení mezi lidmi. Přestože velkou část zakázek v současnosti plníme na základě veřejných výběrových řízení, tak se nám doporučování na základě dobré zkušenosti osvědčilo i co se týká našich hospodářských, nebo komerčních aktivit.

Nicméně se snažíme s lidmi komunikovat i prostřednictvím sociálních sítí. Je to ale nekončící proces, kde je veřejnost nastavená tak, že je neustále potřeba dodávat nové informace, i v situaci kdy se zrovna nic neděje

Die gemeinnützige Gesellschaft „Leben für Denkmäler“ (Život památkám)

Lukáš Kružík

Wir haben unsere Gesellschaft mit unseren Kollegen Vlastimil Zelený und Jan Příbyl im Jahr 2013 unter dem Namen „Schloss Pirnitz“ (Zámek Brtnice) gegründet. Unser primäres Ziel war es, das damals wie heute desolate Schloss in Pirnitz zu erhalten. Einer der Gründe für den schlechten Bauzustand waren langjährige gerichtliche Auseinandersetzungen über die Eigentumsverhältnisse. Vor mehr als 10 Jahren gelang es uns auf Initiative der Vertreter der Stadt Pirnitz und der damaligen Mitarbeiter der Regionalarbeitsstelle Teltsch des Nationalen Denkmalinstituts, auch ohne Beteiligung des Schlosseigentümers schrittweise die dringend erforderliche Restaurierung der Dächer des Schlosses in Angriff zu nehmen, nachdem ein Teil des Daches sogar abgestürzt war. Das war die Initialzündung für uns, eine Gesellschaft zu gründen, die sich zumindest in grundlegenden Dingen um das Schloss kümmert und gleichzeitig versucht, es zu fördern, zu beleben und auch systematisch Schritte vorzubereiten, um schrittweise das Schlosses zu erneuern.

Im Rahmen des Vereins haben wir uns neben Aktivitäten, die der Allgemeinheit zugute kommen (Zugänglichmachen des Denkmals, Organisation von Ausstellungen und kulturellen Veranstaltungen), auch mit technischen und gestalterischen Aktivitäten befasst (Revitalisierung von Grünanlagen, architektonische Studien, Autoren- und technische Aufsicht und Restaurierung). Diese Aktivitäten endeten 2016, als nach vielen Jahren die gerichtlichen Auseinandersetzungen über die Eigentumsverhältnisse des Schlosses beendet wurden und der endgültige Eigentümer des Schlosses in Pirnitz nicht damit einverstanden war, dass wir unsere Aktivitäten fortsetzen. Die Aktivitäten, die wir in den vergangenen Jahren organisiert hatten, wollten wir in Eigenregie weiterführen, zunächst in Form einer Stiftung und dann als Verein, der auch heute noch Eigentümer des Schlosses ist.

Schon damals war uns klar, dass wir, um mit den Vorbereitungen für die Restaurierung des Schlosses ohne allzu hohe Kosten voranzukommen, einige Dinge selbst oder in Zusammenarbeit mit Experten bestimmter Fachgebiete vorbereiten können.

Nach dem Ende der Zusammenarbeit gab es eine kurze Übergangszeit, in der wir überlegten, wie wir mit der Stadt Pirnitz bei der Werbung und touristischen Aktivitäten wie z.B. dem Sommerkino auf der nahen Burgruine Ruckstein/Rokštejn zusammenarbeiten könnten (Abbildung 2). Damals meinten wir auch, dass das, was wir auf Schloss Pirnitz gelernt hatten, als Dienstleistung umgesetzt werden könnte, die uns helfen würde, genügend Einnahmen zu generieren, um die Kosten z. B. der Revitalisierung des Schlossparks oder des Sommerkinos oder des Steinkinos, das wir heute noch betreiben, nachhaltig zu tragen.

Heute haben wir es geschafft, Planungstätigkeiten, technische Überwachung von Gebäuden und eine kleine Bautischlerei, die sich auf die Reparatur von Fenstern, Türen, Böden udgl. konzentriert, miteinander zu verbinden. Wir befassen uns hauptsächlich mit untypischen Dingen, die normale Handwerker nicht machen wollen, weil sie für sie aus zeitlichen und fachlichen Gründen nicht attraktiv sind.

Ich sehe in dieser Vernetzung der Berufe einen Mehrwert, insbesondere in Bezug auf denkmalgeschützte Gebäude und vorzugsweise für private Investoren. Im öffentlichen Sektor ist dieser Ansatz problematisch, vor allem wegen der Beschaffungsmechanismen. Wir eignen uns bei der Bauaufsicht und bei der Arbeit mit Unterlagen anderer Planer oder von Bauunternehmern bei der Renovierung von Gebäuden Wissen an. Dasselbe gilt für das Wissen aus der Tischlerei. Wir sind in der Lage, Konstruktionsdetails zu liefern, nicht nur für die Tischlerei, sondern versuchen auch, andere Gewerke (Schmiede, Dachdecker usw.) anzuhören.

Schon in der Vorbereitungsphase von Projekten ist eine Abkehr vom traditionellen Handwerk spürbar, wo erfahrene Handwerker oft vergeblich nach jemandem in der Nachbarschaft suchen, an den sie ihre jahrelange Erfahrung allmählich weitergeben können. Da das Interesse am Baugewerbe in den letzten 15 bis 20 Jahren stetig zurückgegangen ist, gibt es nur sehr wenige Absolventen und noch weniger, die sich ernsthaft mit dem Baugewerbe befassen und ihre Fähigkeiten verbessern wollen. Ich sehe darin ein großes Problem für die Zukunft, wenn qualifizierte Handwerker durch weniger qualifizierte Leute ersetzt werden. Dies erhöht den Druck auf alle anderen am Bauprozess Beteiligten, seien es Planer, Bauleiter, Bauüberwacher, Investitionsingenieure, Bauherren und so weiter. Sie alle werden ihre Interessen, die vorgeschlagenen Lösungen aktiver vertreten und die Ausführungsqualität stärker überwachen müssen.

Das Staatsschloss Ungarschitz/Uherčice

Dieses Schloss liegt unweit von Znaim nahe der österreichischen Grenze. Diese große Burg- bzw. Schlossanlage wurde über mehrere Jahrhunderte hinweg errichtet. Im 20. Jahrhundert hatte sie ein sehr schwieriges Schicksal, aber glücklicherweise hat sie auch bessere Zeiten erlebt. Seit 1996 steht das Schloss unter der Verwaltung des Nationalen Denkmalinstituts. Im Jahr 2019 begann dank einer Förderung der Europäischen Union der erste große Umbau, der sich auf die vollständige Sanierung des Nordflügels konzentrierte. Im Festsaal des Schlosses wurden die Decken und Wände vollständig restauriert, Fenster und Böden erneuert und zwei neue Öfen gebaut, über deren Aussehen lange diskutiert wurde. Die Umgestaltung des Saals ist bedeutend, und ich glaube, dass dieser Saal in Zukunft eine der größten Attraktionen des Schlosses sein wird.

Ich habe hier als technischer Aufseher für den Investor gearbeitet, und in diesem Jahr haben wir zusammen mit einem Team von Kollegen eine bautechnische Untersuchung eines Teils des Geländes als Grundlage für die Vorbereitung der Planung der nächsten Restaurierungsphase durchgeführt.

Unsere Arbeit beginnt oft mit Forschung und bringt verschiedene überraschende Ergebnisse. Hier zum Beispiel meldete der Kastellan ein Leck an der Spitze des Turms und fragte, ob wir uns das Dach ansehen könnten. Nach einer Inspektion des Dachstuhls von innen war offensichtlich, dass das Dach seit geraumer Zeit undicht war. Das Holz war teilweise von Fäulnis und holzerstörenden Pilzen befallen. Aber erst als wir die Außenseite des Turms mit Hilfe einer Drohne untersuchten, entdeckten wir etwa 20 Löcher, die wahrscheinlich von Einschüssen aus leichten Maschinengewehren stammten. Später konnten wir sogar Fotos aus der Zeit finden, als die Armee in der Burg aktiv war. Die Soldaten auf dem Bild stehen auf der gegenüberliegenden Arkade und zielen gerade auf die Spitze des Turms.

Die größte Herausforderung bei solchen komplexen Sanierungen unter Einsatz großer finanzieller Ressourcen ist die kurze Umsetzungszeit von höchstens 2,5 bis 3 Jahren, die die Arbeit für alle Beteiligten um vieles aufwändiger macht. Wir haben zum Beispiel festgestellt, dass die Restauratoren in große Terminprobleme bei einem Konflikt über die erforderlichen Technologien gerieten. Da es sich um ein gefördertes Projekt handelte, wurde der Fortschritt der Arbeiten lückenlos und recht gründlich einschließlich 3D-Modellen von Teilen des Schlosses usw. dokumentiert. Das Schloss war auch während der Tourismussaison in eingeschränktem Maße geöffnet. Andererseits denke ich, dass viele Besucher motiviert sind, wiederzukommen, weil sie sehen, dass etwas mit dem Gebäude geschieht, und neugierig sind, wie die Arbeiten im Laufe der Zeit vorankommen und was sich hinter den „verschlossenen Türen“ der Räumlichkeiten verbirgt, die während des Umbaus nicht zugänglich waren.

Ich halte es jedoch für richtiger und gesünder für das Denkmal, Teilrestaurierungen vorzunehmen, die langsamer und sorgfältiger ablaufen können.

Schloss Mißlitz/Mirowslav

Bei diesem Bauvorhaben waren wir die Planer. In erster Linie ging es um die Restaurierung der Dachstühle und des Turmdaches des ursprünglichen Turmpalastes, des ältesten Teils des Schlosses. Eineinhalb Jahre nach Fertigstellung des Projekts befinden wir uns in der Phase der Übergabe der Baustelle, und die Bauarbeiten sollen 2022 beginnen. Vor allem der untere Teil des Dachstuhls war in ziemlich schlechtem Zustand; Mauerbank, Zugträger, die liegenden fünfeckigen Pfetten und angrenzenden liegenden Pfosten waren durch Fäulnis stark beschädigt. Wir werden auch die Autorenaufsicht bei diesem Projekt übernehmen, so dass wir die handwerkliche Ausführung der Reparaturen und die Kommunikation mit dem ausgewählten Auftragnehmer im Nachhinein bewerten werden können.

Das Bauvorhaben wird für uns auch als Referenz für andere ähnliche Projekte dienen. Es gibt in der Tat eine große Anzahl von Prothesen, die in den meisten Fällen als Vollholz in Sichtqualität in Absprache mit den betreuenden Restauratoren hergestellt werden, da es sein kann, dass der Dachstuhl für die Öffentlichkeit zugänglich gemacht wird.

Leben für Denkmäler

Mit den angeführten Beispielen möchte ich zeigen, dass wir unsere Aktivitäten so verknüpfen wollen, dass sie dazu beitragen, handwerkliche Fähigkeiten und Praktiken zu bewahren. Gleichzeitig finanziert unsere kommerzielle Tätigkeit andere gemeinnützige Aktivitäten, die wir als Verein durchführen.

Während unserer Zeit auf Schloss Pirnitz haben wir auch erlebt, wie viel Mühe es kostet, aus einem geschlossenen Denkmal, an dem die Menschen achtlos vorbeigehen, ein offenes Schloss zu machen, in dem klassische Führungen und besondere Veranstaltungen stattfinden. Die beste Strategie, die wir gefunden haben, ist der Aufbau eines guten Rufs und die Verbreitung des Bewusstseins für die Aktivitäten im Denkmal durch Empfehlungen von Mensch zu Mensch. Obwohl ein großer Teil unserer Aufträge heute auf der Grundlage öffentlicher Ausschreibungen vergeben wird, haben sich Empfehlungen auf der Grundlage guter Erfahrungen auch für unsere wirtschaftlichen oder kommerziellen Aktivitäten bewährt.

Wir versuchen aber auch, über soziale Medien mit den Menschen zu kommunizieren. Aber es ist ein permanenter Prozess, bei dem man ständig neue Informationen liefern muss, auch wenn gerade nichts passiert.

[www.facebook.com / zivotpamatkam](https://www.facebook.com/zivotpamatkam)

František Zoubek

/CZ/

Studoval strojírenství, státní správu, politologii a ekonomii. Do r. 1989 pracoval ve státní správě na úseku místního hospodářství, služeb a bydlení a realizoval řadu významných staveb od bydlení přes významné technologické stavby. Po r. 1989 se věnoval podnikání v obchodu s nemovitostmi a finančnictví. V současnosti se věnuje výstavbě moderních modulových domů, jejichž je autorem a novým formám využití kulturních památek.

/AT/

Studierte Ingenieurwesen, öffentliche Verwaltung, Politikwissenschaft und Wirtschaft. Bis 1989 arbeitete er in der staatlichen Verwaltung im Bereich der lokalen Wirtschaft, der Dienstleistungen und des Wohnungsbaus und führte eine Reihe wichtiger Bauvorhaben durch, vom Wohnungsbau bis hin zu großen technischen Bauwerken. Nach 1989 war er in der Immobilien- und Finanzbranche tätig. Gegenwärtig beschäftigt er sich mit dem Bau von modernen Modulhäusern, deren Autor er ist, und mit neuen Formen der Nutzung von Kulturdenkmälern.

Podnikání v památce — Hrad v Dolních Kounicích

František Zoubek

Na myšlenku koupit hrad v Dolních Kounicích mě přivedl můj bývalý zaměstnanec, který pomáhal tento objekt restituovat. Původní majitel se vyděsil, kolik ho bude oprava hradu stát a protože na to neměl peníze a nechtěl se zadlužit, tak mi nabídl, abych to koupil já. Dali jsme se tedy dohromady s partou podnikatelů a rozhodli se, že ten hrad stojí zato koupit, mimo jiné proto, že vlastnit hrad nebylo do té doby možné. Také to ale byla obrovská stavba, která měla za sebou skoro sedm století historie. Byla ale dobře umístěná kousek od Brna, kousek od dálnice, kousek od Vídně i od Bratislavy. Tak jsme si říkali, že to nemůže být špatná investice. Kromě toho jsme si od mala vždycky hráli na rytíře a na krále a najednou jsme mohli reálně mít svůj vlastní hrad. Pak jsem také zjistil, že naše rodina již dřív nějak participovala, mezi bývalými vlastníky hradu, zkrátka těch důvodů k rozhodnutí koupit hrad bylo tenkrát mnoho.

Postupně jsme tu ale zůstali sami, protože ten hrad s sebou nesl množství starostí, moji společníci z toho postupně vycouvali a zůstalo to na mě. Já jsem vzděláním kromě jiného také ekonom a tak jsem objekt kupoval na firmu, protože jsem si uvědomoval, že když do toho bude investovat firma, bude to pro ni náklad, kterým se sníží daňový základ firmy. Obnova hradu může být pro firmu podnikatelská činnost a pak také, kdybych chtěl v budoucnu přizvat další společníky, tak přes podílové vlastnictví a obchodní společenství je to zajímavější, než když objekt vlastníte jako soukromá osoba. Takže jsem hrad koupil přes firmu kde jsem jediným vlastníkem 100 % jejího obchodního podílu.

Když jsme začínali, tak to vypadalo, že obnova hradu nemá konce. Nebyly tady střechy, ani okna, byla zde sice z dřívějšíka započata příprava na velkou rekonstrukci, ale nic nebylo ještě funkční a v době kdy byl hrad ještě bez majitele a bylo tu takové bezvládí, tak si tu kdo mohl, odnesl co šlo odnést. Tak z hradu zmizela všechna okna, pískovcová obložení, trámy, ze zdí byly vytrhané elektrické dráty a elektrorozvodné skříně, a na nádvořích rostly stromy. Hrad byl tak zarostlý, že mnoho lidí ani nevědělo, že tady nějaký hrad vůbec je. Začali jsme tedy tím, že jsme hrad znovu objevili, vykáceli jsme všechnu náletovou zeleň a pozvali jsme lesníky, kteří rozemleli a odstranili pařezy, takže se mohly plochy kolem hradu opět používat a postupně jsme se začali pouštět to stavebních úprav.

Jako první jsme hledali nějaké místo, nějakou místnost, kde by se mohlo začít něco dít. A tak jsme se spolu s památkáři rozhodli, že začneme hospodářskými budovami hradu, protože ty byly z památkového hlediska nejméně náročné. Poté jsme přešli na střechy, abychom zastavili zatékání do vlastního hradu a pak jsme se soustředili na části hradu, které jsme byli schopni zafinancovat, a šly nejsnadněji využívat k akcím pro veřejnost. I tak mě ale hrad překvapil tím, jak velmi je to finančně náročná záležitost. Když to vezmu v celku tak jsme jenom na opravy dodnes do hradu investovali přes sto milionů korun z vlastního. A když se na ten hrad podíváte, tak je zjevné, že potřebuje ještě mnoho dalších peněz. Proto jsme se rozhodli, že nebudeme opravovat úplně všechno a k renovaci a zprovoznění jsme vyčlenili zhruba 30–40 % celkových ploch hradu, které jsme začali renovovat a využívat, aby se nám začali ty finanční prostředky i nějak vracet. Nezískali jsme žádnou dotaci, vše jsme financovali z vlastních prostředků získaných rozprodejem jiného našeho majetku. Což nám sice zvýšilo náklady, ale umožnilo opravovat a renovovat za podstatně nižší částky a rychleji.

Když jsme s celou věcí začínali, tak jsme samozřejmě hledali cesty, jak zajistit finanční návratnost investovaných prostředků. Já sám jsem objel několik památek v zahraničí, vstoupil do asociace majitelů hradů a zámků a dávali jsme se jak to dělají druzí. Ze začátku jsme tak získali pocit, že je dobré tady dělat slavnosti pro veřejnost — slavnosti pro kohokoliv, kdo by sem chtěl přijet s dětmi a přáteli za zábavou. Tak jsme začali dělat rytířské turnaje a hry pro děti. Lidí jsme zvali pomocí reklamy, která byla poměrně drahá, ale největší ekonomický problém byl, že jsme do posledního okamžiku nevěděli, kolik lidí k nám přijde. Museli jsme dopředu zaplatit rytíře, tanečnice, obsluhu, nakoupit jídlo a pití a vybavit se na velkou návštěvnost, no a když zapršelo, tak lidé nepřišli a všechno to byla čistá ztráta. Když jsme chtěli, aby tu vystupovali například nějakí umělci, tak jsme říkali, „pojdte do toho s námi, jestli jste dobří, tak tu bude narváno a podělíme se o vstupné“, ale nikdo nechtěl vystupovat za podíl na vstupném, každý chtěl zaplatit dopředu

a říkal, že to jestli lidi přijdou, nebo nepřijdou, je náš problém. Tak jsme si řekli, že tohle není dobré podnikání, a že to takhle dělat nebudeme, proto jsme začali hledat cesty, které by nás dostaly do nějakého reálného ekonomického stavu.

Moje dcera, jako naše ekonomická a programová ředitelka vymyslela, že budeme podnikat jenom s těmi, kdo si dopředu objednájí co chtějí, zaplatí nám to a my to pro ně zabezpečíme. Když jsme například chystali svatbu, tak jsme se domluvili, jaké chtějí jídlo, jaké pití a jaký program, my jsme to nacenili, nachystali, přidali si k tomu svou marži a věděli jsme, že na tom nemůžeme prodělat. Začali jsme tedy dělat činnosti na objednávku — svatby, akce pro školy, pro firmy, nebo pro rodiny a soukromníky, kteří tu chtěli uspořádat své akce. Tím jsem si vytvořili takovou ekonomiku provozu, že jsme už nebyli v červených číslech, neohrožovalo nás počasí, měli jsme dopředu zaplacenou část nákladů i zisků, takže to celé začalo fungovat skvěle.

Také jsme si znovu uvědomili, že ten hrad je opravdu velký, má skoro deset hektarů vlastních pozemků kolem hradu, skoro dva hektary zastavěné plochy a dosud se nám ještě nepodařilo během žádné akce využít celou tuto plochu a všechny budovy. Proto jsme, se začali soustředit jen na tu část kapacity areálu, kterou jsme byli schopni opravit a tam jsme náš program soustředili. Na akcích, které jsme dělali pro veřejnost, jsme mívali návštěvnost do 5000 lidí, průměrná návštěvnost byla nejméně 2–2 500 lidí. Kromě toho jsme dělali komentované prohlídky hradu — ty jsme nikdy neomezovali a přinášeli nám také nějakou návštěvnost a příjmy, a pak akce pro soukromníky a pro firmy, ty byly do 300–500 lidí. V průměru jsme měli roční obrát kolem 5 milionů korun. Celkový počet návštěvníků hradu neznám, ale všechny tyto aktivity se nám vyplácely až do doby COVIDu.

Podnikání v době pandemie

Jakmile začaly platit omezení a vládní opatření, tak se veškeré činnosti na hradě zastavily. Nežádali jsme o žádné náhrady ani finanční reparace, ale prostě jsme hrad zavřeli. Museli jsme propustit zaměstnance a samozřejmě se sami uskromnit, od té doby jsme ale začali zase řešit, jak v tom hradě podnikat dál, pro případ, že tato situace vydrží delší dobu, což se nakonec potvrdilo.

Když jsme přemýšleli, jak za podmínek během pandemie COVIDu dál fungovat, všimli jsme si, že prakticky jediný, kdo neomezeně pracuje, jsou online byznysy, tedy e-shopy, streamování a pod. Na akce v online prostředí neměly omezení žádný vliv. Tak jsme se rozhodli, že zde začneme pořádat akce, které by se daly streamovat, daly se vysílat do světa a zaujala nás i myšlenka dělat na hradě aukce. Nejprve elektronické aukce, s tím, že pokud by COVID odezněl, tak bychom pokračovali sálovými aukcemi, podporovanými online systémem obchodování.

Proto jsme museli vytvořit i nové webové stránky, kde bychom náš hrad představili a to nás přivedlo k další novince, která se nám zatím líbí, ale ještě musíme počkat, jaký bude mít reálný ohlas. Rozhodli jsme se totiž změnit celý náš způsob podnikání na hradě. Dříve jsme to měli tak, že jsme sami vymýšleli program, na který jsme pak zvali účinkující. Teď jsme si ale řekli, že to zkusíme naopak, že budeme hrad provozovat tak, jako se provozují obchodní domy — obchodní dům má, stejně jako hrad, množství různých místností a sálů, které nabízí jednotlivcům a firmám. Chceme nabízet pronájem prostor, kde mohou jiní realizovat svou obchodní, kulturní a jinou podnikatelskou činnost — my pro to pouze připravíme podmínky, zprostředkujeme hromadnou reklamu, vytápění, osvětlení, úklid, a nájemci zde mohou „prodávat své zboží“, své služby a zážitky, za které jim budou lidé platit, a oni nám budou platit nájemné. Pokud se ukáže silný zájem o bydlení na hradě, i to zohledníme. Takže v současnosti transformujeme hrad na „nájemní dům“. Rozkreslujeme fotíme a zpracováváme všechny dostupné prostory hradu, které by bylo možné použít. Na rozdíl od předchozího modelu, kde jsme byli schopni využívat maximálně 20–30 % kapacity hradu, chceme nyní nabízet 100 % užitných ploch, což je 100 000 metrů čtverečních. Toto chceme nyní prostřednictvím nové webové stránky hradu: www.svetsdileni.cz nabídnout lidem a chceme, aby lidé sami pomocí poptávky rozhodli, jestli zde chtějí spíše podnikat, nebo jestli zde chtějí například bydlet.

Nedávno se na nás totiž obrátila jedna zahraniční investiční banka a nabídla nám, že nám poskytne finanční prostředky na to, abychom hrad přestavěli na atraktivní bydlení. My bychom zabezpečili realizaci, a oni by to od nás celé odkoupili. Jenže ten ekonomický efekt by byl takový, že na nás by byla celá tíha, odpovědnost a problémy spojené s přestavbou a oni by jen „slízli smetanu“. Proto jsme si řekli, že to zkusíme nejprve formou pronájmu — nabídneme prostory a zjistíme, zda tu bude chtít někdo bydlet — pokud to bude většina, tak se do toho pustíme tím, že sdružíme prostředky — pokud ale zvítězí vůle na hradě podnikat, tak půjdeme touto cestou. Což si ale myslím, že by mohlo být zajímavé, protože COVID nyní zmrazuje obrovské množství podnikatelů, kteří budou muset po odeznění pandemie zase nějak začít. A začít na jednom místě společně s ostatními, kde se dá naráz pozvat hodně lidí je myslím si lepší, než kdyby znovu začínali každý sám za sebe. To je náš poslední byznys model, na který se teď připravujeme.

Obnova památky

Naše vztahy s památkáři jsou tak říkajíc „sňatek z rozumu“ protože před námi tento hrad vlastnili a dobře ho znají a sami se tu do toho angažovali. O památkářích se říká, že majitelům staveb dost znepríjemňují život, ale my jsme si řekli, že s nimi nechceme bojovat, ale spolupracovat, takže když jsme hrad přebírali, tak jsme se s památkáři domluvili, že nám s hradem budou pomáhat a to se nám víceméně daří. Zatím jsme tu neměli žádné větší rozpory, které bychom nedokázali vyřešit, takže já jsem s památkáři spokojen.

Zajistit si na hrad řemeslníky a dodavatele je samozřejmě taky problém, naštěstí ale pořád ještě existují lidé a firmy, které berou opravu kulturní památky jako věc své prestiže. Takže jsme tu měly firmy, které si to vzaly jako referenční stavbu a daly nám dobrou cenu. Já jsem jim vždycky říkal, že na nás nezbohatnou, ale udělají mnoho dobrého pro zachování historie této země. Chceme aby dostaly svou práci zaplacenou, ale taky toho chceme za své peníze co možná nejmíc pořídit. Takže domluva byla, že je budeme doporučovat dál, jako řemeslníky, kteří se stavbou cítí, a opravdu jsme měli štěstí na firmy, které to vzaly jako záležitost cti a hrdinství. Problém byl taky s jednotlivými řemeslníky, ale i zde jsme měli štěstí na lidi, kteří od nás jezdí do zahraničí, do Rakouska kde jsou sice dobře zaplacení, ale znamená to pro ně náklady na cestu a bydlení tam, takže když se tady objevila zajímavá stavba, kde mohli pracovat, tak je to přilákalo. Byli ochotni si nechat zaplatit méně, než by dostali v Rakousku, protože to měli doma.

Po stavební stránce byly pro nás zatím asi nejnáročnější střechy na všech budovách, zejména paláce, protože jsou složité, rozsáhlé a musely se dělat postupně aby do objektu nezatékalo. Výměnou nakonec prošlo 90–95 % všech krovů a krytiny, což bylo obrovské množství materiálu, ale také byl problém, jak se na tu střechu vůbec dostat, přes opevnění a příjezdovou cestu. Nakonec se podařilo asi na šestý pokus najít tzv. pavoučí jeřáb, kterým jsme se nakonec dostali až na vnitřní nádvoří a pomocí něj jsme postavili běžný jeřáb, kterým jsme všechn materiál dostali nahoru a stavěly se střechy. A potom nám i chodili dotazy, jak je možné, že se nám podařilo opravit střechy za 6 měsíců, když jinde to trvá 6 let.

Genius loci — autentický duch místa

Pokud bych měl nějak shrnout, čím nás ten hrad zaujal, a čím je atraktivní i pro návštěvníky, tak je to jeho autentičnost a zachovalá architektura. Na té stavbě je vidět, že ji nikdo nepostavil na zakázku někdy nedávno, ale že má v sobě dlouhou historii. Náš Hrad tu stojí už skoro 700 let a je to na něm poznat. Pamatuji si, že když jsem poprvé přijel do Londýna, tak na tom městě bylo poznat, že patřilo zemi, která kdysi vládla půlce světa. Také si pamatuji, když jsem přijel někam jinam, kde bylo poznat, že sice chtěli být velcí, že chtěli, aby si všichni mysleli, že byli pupkem světa — ale nebyli, a bylo to hned poznat. Na tomto hradě je na první pohled poznat, že jeho historie byla bohatá a pořád zde je.

Ale i to místo kde stojí má neuvěřitelně výhodnou polohu — je to 15 minut cesty od Brna, kde je letiště a mezinárodní veletrhy, do hodiny a půl od Vídně a Bratislavy kde jsou mezinárodní letiště a když je dálnice průjezdná, tak něco přes dvě hodiny od Prahy. Poradci, se kterými jsme to konzultovali, nám říkali: „Víte, 60 % zahraničních návštěvníků do země přilétá letadly, takže když na tom hradě uděláte něco, co ty lidi zaujme, tak i letecké společnosti zlevní letenky a nasměrují je sem, aby měli důvod létat. Jen tu musíte udělat nabídku, která ten svět zaujme.“ A o to se teď právě snažíme tak, že už to nechceme vymýšlet ve třech, ale chceme do toho přemýšlení zatáhnout třeba stovky hlav a ta nabídka by podle toho pak měla vypadat.

Ale nechtěl bych tady z toho dělat nějaké „cukrátko“, ten hrad by měl z většiny zůstat jak je. Proto o tom také pořád mluvíme jako o hradě, i když je to de facto spíš zámek. Protože když jsem sem kdysi pozval své obchodní partnery a řekl jsem jim, že je zvu na zámek, tak přijeli s představou, že je zvu na Hlubokou — čekali parkety a křišťálové lustry, ale on je to opravdu pořád spíš víc ten hrad s kamennými zdmi a obvodovými hradbami, i příjezdová cesta sem pořád vede přes barbakán a příkopy. A my bychom ten dojem hradu chtěli udržet, přestože jsou zde zastoupena všechna období, nejen gotika, ale i baroko a renesance, je tady všechno. Od památkářů jsme tak trochu čekali, že nám pomohou najít tvář toho hradu, ale ono se ukázalo, že je to na nás, že to musíme vymyslet hlavně my.

Já sám si ani nemyslím, že by měly být všechny sály dokonale opravené, vždyť jsou ojediněle zachovalým originálem středověku. Umím si představit, že zde i v budoucnu budou některé sály tak, jak vypadají dnes. Viděl jsem i příklad nějakého hradu, kde se svítilo loučemi a svíčkami, po zemi byla sláma a lidé co tam přijeli se tam cítili dobře, takže nevidím důvod, proč bychom tady měli uměle vytvářet nějakou atmosféru, když tu už přece máme tu původní, autentickou, kterou bychom chtěli zachovat. Je zajímavé, že lidé, kteří k nám jezdí (jak firmy, tak třeba ty svatby) mají mezi svým bydlištěm a naším hradem obrovské množství nádherných zámků, luxusně vybavených — oni je minou a přijedou sem k nám — možná proto, že to tu není umělé...

Když se zeptáte členů mé rodiny, jestli byla koupě hradu dobré, nebo špatné rozhodnutí, tak vám všichni řeknou, že špatné. Protože vám hned spočítají, co všechno jsme si místo toho mohli pořídit, kde všude jsme mohli být a coby všechno bylo jiné. To všechno jsem té rodině „ukradl“ a dal jsem to do tohoto hradu, ale já si myslím i dnes, že to nebylo špatné rozhodnutí. Všechny peníze jsou zde uloženy lépe než v bance, protože jsou zhodnoceny přidanou prací a užíváním. Jde jen o to, kdy se zde vytvoří team, který dokáže využít to vše, co se zde nakumulovalo. Dnešní nejistá doba vytváří mnoho příležitostí, protože je to stále obrovská budova s množstvím pozemků a množstvím možností využití. Starobylé rody dobře věděly, proč se takových nemovitostí po generace drží, mnohdy i za vysokou cenu.

www.svetsdileni.cz

/CZ/

Vnitřní hrad ukrývá mnoho autentických detailů — V průjezdu je původní gotická vstupní brána — v patře se nacházejí renesanční architektonické detaily, včetně unikátních štukové zdobných kleneb (Foto: František Zoubek)

/AT/

Das Innere der Burg verbirgt viele authentische Details — in der Passage befindet sich das ursprüngliche gotische Eingangstor — auf dem Boden befinden sich architektonische Details aus der Renaissance, darunter einzigartige, mit Stuck verzierte Gewölbe (Foto: František Zoubek)

/CZ/

Venkovní plochy kolem hradu slouží pro pořádání velkých akcí pro veřejnost (Foto: František Zoubek)

/AT/

Die Außenanlagen rund um das Schloss werden für große öffentliche Veranstaltungen genutzt (Foto: František Zoubek)

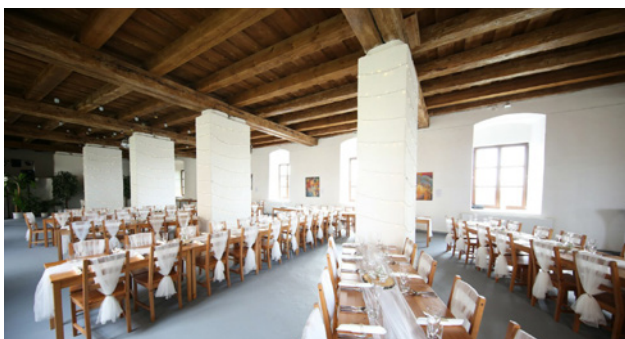

/CZ/

Slavnostní sál v přízemí hradu s renesanční štukovou výzdobou (Foto: František Zoubek)

/AT/

Der Festsaal im Erdgeschoss des Schlosses mit Stuckverzierungen aus der Renaissance (Foto: František Zoubek)

/CZ/

Spodní patro hradní sýpky s výzdobou pro svatební hostinu — Horní patro hradní sýpky ukryvá ocelový strop (Foto: František Zoubek)

/AT/

Die untere Etage des Burgspeichers mit der Dekoration für die Hochzeitsfeier — Im Obergeschoss des Kornspeichers der Burg befindet sich eine Stahldecke (Foto: František Zoubek)

/CZ/

Nové krovy hradu (Foto: František Zoubek)

/AT/

Neue Dachstühle des Schlosses (Foto: František Zoubek)

/CZ/

Kastelánský dům před a po rekonstrukci (Foto: František Zoubek)

/AT/

Das Castellán-Haus vor und nach dem Umbau (Foto: František Zoubek)

Burg Kanitz (Dolní Kounice) — das Führen eines Wirtschaftsbetriebs im Denkmal

František Zoubek

Ein ehemaliger Angestellter von mir, der bei der Restaurierung der Burg Dolní Kounice/Kanitz mitgeholfen hat, hat mich von der Idee überzeugt, dieses Schloss zu kaufen. Der ursprüngliche Besitzer hatte Angst vor den hohen Sanierungskosten, hatte nicht genug Geld und wollte sich nicht verschulden; also bot er mir an, es zu kaufen. Erst habe ich mich mit ein paar Geschäftsleuten zusammengetan und wir haben beschlossen, dass es sich lohnt, die Burg zu kaufen, unter anderem, weil es bis dahin nicht möglich war, so etwas zu besitzen. Es war ein riesiges Gebäude, das fast sieben Jahrhunderte Geschichte hinter sich hatte, aber es war gut gelegen, nicht weit von Brünn und unweit der Autobahn, auch nach Wien und Bratislava war es nicht weit. So dachten wir, dass es keine schlechte Investition sein könnte. Außerdem hatten wir von klein auf immer Ritter und Könige gespielt, und plötzlich konnten wir ganz real unsere eigene Burg haben. Dann habe ich auch erfahren, dass unsere Familie unter den früheren Besitzern der Burg aufschien — es gab viele Gründe für die Entscheidung, die Burg zu kaufen.

Allmählich wurden wir jedoch allein gelassen, denn die Burg brachte eine Menge Sorgen mit sich, meine Mitgesellschafter zogen sich allmählich zurück und alles lastete auf mir. Ich bin unter Anderem auch ausgebildeter Betriebswirt und habe die Immobilie über meine Firma gekauft, weil mir klar war, dass eine Investition in die Immobilie für das Unternehmen eine Ausgabe darstellen würde, die die Steuerbemessungsgrundlage des Unternehmens verringern würde. Die Restaurierung eines Denkmals kann für ein Unternehmen als wirtschaftliche Tätigkeit

angerechnet werden, und wenn ich in der Zukunft weitere Partner einbeziehen würde wollen, wäre das durch den Aktienbesitz und eine Geschäftspartnerschaft leichter möglich als wenn man die Immobilie privat besitzt. Ich habe die Burg also über eine Gesellschaft gekauft, in der ich der einzige Eigentümer von 100 % der Geschäftsanteile bin.

Als wir anfangen, schien die Restaurierung der Burg kein Ende nehmen zu wollen. Es gab keine Dächer, keine Fenster, mit der Reparatur war zwar schon früher einmal begonnen worden, aber noch war nichts funktionstüchtig, und als die Burg eine Zeitlang keinen Eigentümer hatte und herrenlos dastand, nahm sich, wer immer konnte, was er nehmen konnte. So verschwanden alle Fenster, Sandsteinfliesen, Trame, aus den Wänden waren die elektrische Leitungen und Verteilerdosen herausgerissen und in den Höfen wuchsen Bäume. Die Burg war so überwuchert, dass viele Leute nicht einmal wussten, dass es hier eine Burg gab. Also begannen wir mit der Neuentdeckung der Burg, schnitten das gesamte Gestrüpp ab und luden Forstarbeiter ein, die Stümpfe zu zerkleinern und zu entfernen, damit die Flächen um die Burg herum wieder genutzt werden konnten, und begannen nach und nach mit den Bauarbeiten.

Als erstes suchten wir einen Ort, einen Raum, in dem etwas passieren konnte. Gemeinsam mit den Denkmalpflegern beschlossen wir daher, mit den Nebengebäuden zu beginnen, da sie aus konservatorischer Sicht die geringsten Herausforderungen darstellen. Dann gingen wir zu den Dächern über, um das Eindringen des Niederschlagswassers in die eigentliche Burg zu verhindern, und konzentrierten uns auf den Teil der Burg, dessen Sanierung wir finanzieren konnten und der mit weniger Aufwand zur Abhaltung öffentlicher Veranstaltungen adaptiert werden konnte. Dennoch hat mich die Burg mit ihren finanziellen Herausforderungen überrascht. Insgesamt haben wir bis heute über hundert Millionen Kronen unseres eigenen Geldes in die Burg investiert, allein für Reparaturen. Und wenn man sich die Burg ansieht, ist es offensichtlich, dass es viel mehr Geld braucht. Deshalb haben wir beschlossen, nicht alles zu sanieren, sondern haben etwa 30 bis 40 % der Gesamtfläche der Burg dazu bestimmt, vorrangig wieder in Betrieb zu gehen, welche wir dann auch begannen zu sanieren und zu nutzen, damit es allmählich zum Rückfluss der eingesetzten Mittel kommen konnte. Wir erhielten keine Förderung und haben alles selbst durch Erlöse von Verkäufen anderer in unserem Eigentum stehender Güter finanziert. Dies hat zwar unsere Kosten erhöht, gestattete aber, die Sanierung zu einem niedrigeren Gesamtbetrag und rascher vorzunehmen.

Als wir mit all dem anfangen, suchten wir natürlich nach Möglichkeiten, die finanzielle Rentabilität der Investition sicherzustellen. Ich selbst habe mehrere Denkmäler im Ausland besichtigt, bin einer Vereinigung von Schlossbesitzern beigetreten und wir haben uns angeschaut, wie andere es machen. Am Anfang hatten wir das Gefühl, dass es eine gute Idee war, hier öffentliche

Feste zu veranstalten — Feste für alle, die mit ihren Kindern und Freunden hierher kommen wollten, um Spaß zu haben. Also haben wir angefangen, Ritterturniere und Spiele für Kinder zu veranstalten. Wir haben die Leute durch Werbung eingeladen, was ziemlich teuer war, aber das größte wirtschaftliche Problem war, dass wir bis zum letzten Moment nicht wussten, wie viele Leute kommen würden. Wir mussten dann jedesmal Ritter, Tänzerinnen und Tänzer, Betreuerinnen und Betreuer bezahlen, Essen und Getränke kaufen und uns im Voraus auf eine große Besucherzahl einstellen, und wenn es regnete, kamen die Leute nicht, und alles was blieb ein Verlust. Wenn wir zum Beispiel Künstler auftreten lassen wollten, sagten wir: „Kommt rein; wenn ihr gut seid, wird es voll und wir teilen uns den Eintritt“, aber niemand wollte für einen Teil des Eintritts auftreten, alle wollten Vorauszahlung und meinten, es sei unser Problem, ob Leute kommen oder nicht. Also habe ich mir gesagt, dass das kein gutes Geschäft ist und wir es so nicht machen werden, und wir haben nach Möglichkeiten gesucht, uns in eine reelle wirtschaftliche Situation zu bringen.

Meine Tochter hat als unsere Wirtschaftsexpertin und Programmdirektorin herausgefunden, dass wir nur mit denjenigen Geschäfte machen, die im Voraus bestellen, was sie wollen, uns bezahlen und wir es ihnen liefern. Als wir zum Beispiel eine Hochzeit planten, einigten wir uns auf das gewünschte Essen, die gewünschten Getränke und das Programm, setzten den Preis fest, richteten es ein, fügten unsere Gewinnspanne hinzu und wussten, dass wir kein Geld verlieren konnten. So begannen wir, maßgeschneiderte Aktivitäten durchzuführen — Hochzeiten, Veranstaltungen für Schulen, Unternehmen, Familien und Privatpersonen, die ihre Veranstaltungen hier abhalten wollten. Dies führte zu einer wirtschaftlichen Arbeitsweise, so dass wir nicht in den roten Zahlen steckten, nicht vom Wetter bedroht waren und einen Teil unserer Kosten und Gewinne im Voraus bezahlt bekamen, so dass alles sehr gut lief.

Wir haben auch wieder festgestellt, dass die Burg wirklich groß ist. Zu ihm gehören fast zehn Hektar Land um die Burg herum und es hat fast zwei Hektar bebaute Fläche, und wir haben es bis heute noch bei keiner Veranstaltung geschafft, all diese Flächen und Gebäude zu nutzen. Deshalb haben wir begonnen, uns nur auf den Teil der Kapazität des Standorts zu konzentrieren, den wir reparieren konnten, und darauf haben wir unser Programm ausgerichtet. Bei den Veranstaltungen, die wir für die Öffentlichkeit durchführten, kamen regelmäßig bis zu 5 000 Personen, und die durchschnittliche Teilnehmerzahl lag bei mindestens 2–2 500 Personen. Außerdem haben wir Burgführungen gemacht — die haben wir nie eingeschränkt und die haben uns auch einige Besucher und Einkünfte gebracht — und dann Veranstaltungen für Privatpersonen und für Unternehmen,

das waren bis zu 300–500 Personen. Im Durchschnitt erzielten wir einen Jahresumsatz von rund 5 Millionen Kronen. Ich kenne die Gesamtzahl der Besucher der Burg nicht, aber alle diese Aktivitäten haben sich bis zur COVID-Zeit ausgezahlt.

Wirtschaftliche Tätigkeiten während der Pandemie

Sobald die Einschränkungen und staatlichen Maßnahmen in Kraft traten, wurden alle Aktivitäten auf der Burg eingestellt. Wir haben keine Entschädigung oder finanzielle Wiedergutmachung verlangt, sondern einfach zugesperrt. Wir mussten Mitarbeiter entlassen und natürlich auch bei uns selbst Abstriche machen, aber von da an begannen wir zu überlegen, wie wir die Geschäfte in der Burg weiterführen könnten, falls diese Situation längere Zeit andauern würde, was ja dann schließlich auch zutraf.

Als wir darüber nachdachten, wie wir unter den Bedingungen der COVID-Pandemie weiterarbeiten könnten, stellten wir fest, dass praktisch nur die Online-Geschäfte, d. h. E-Shops, Streaming usw., ohne Einschränkungen arbeiteten. Also beschlossen wir, hier Veranstaltungen zu veranstalten, die gestreamt und in die ganze Welt übertragen werden können, und wir waren von der Idee fasziniert, in der Burg Auktionen abzuhalten. Erstens elektronische Auktionen, mit der Überlegung, nach dem Abklingen der Pandemie Präsenzauktionen unterstützt durch ein Onlinevermarktungssystem abzuhalten.

Daher mussten wir auch eine neue Website erstellen, um unsere Burg zu präsentieren, und dies führte uns zu einer weiteren Innovation, die uns bisher gut gefällt, aber wir müssen noch abwarten, wie die tatsächliche Resonanz sein wird. Wir haben beschlossen, unsere gesamte Arbeitsweise in der Burg zu ändern. Früher war es so, dass wir uns selbst ein Programm ausgedacht haben und dann die Künstler eingeladen haben aufzutreten. Aber jetzt dachten wir, dass wir es andersherum versuchen, dass wir die Burg so führen, wie Einkaufszentren geführt werden — in einem Einkaufszentrum, wie in einem Schloss, gibt es eine Reihe von Räumen und Sälen, die Unternehmen angeboten werden. Wir wollen Mieträume anbieten, in denen Andere ihre kulturellen und geschäftlichen Aktivitäten umsetzen können — wir schaffen die Voraussetzungen dafür, sorgen für Massenwerbung, Heizung, Beleuchtung, Reinigung, und die Mieter können „ihre Waren“, ihre Dienstleistungen und Erfahrungen verkaufen, wofür sie von den Leuten bezahlt werden, und sie zahlen uns Miete. Sollte sich starkes Interesse an Wohnungen in der Burg zeigen, werden wir auch das berücksichtigen. Wir sind also dabei, die Burg in ein „Mietshaus“ umzuwandeln. Wir zeichnen, fotografieren und bearbeiten alle nutzbaren Räume. Im Gegensatz zum Vorgängermodell, bei dem wir maximal 20–30 % der Kapazität der Burg nutzen konnten, wollen wir jetzt 100 %

der Nutzfläche, also 100 000 Quadratmeter, über eine neue Burgwebsite www.svetsdileni.cz anbieten, und wir wollen, dass die Menschen selbst anfragen und dann selbst entscheiden, ob sie hier z.B. Geschäfte machen wollen oder ob sie hier zum Beispiel wohnen wollen.

Kürzlich trat eine ausländische Investmentbank an uns heran und bot uns an, Mittel für den Umbau der Burg in attraktiven Wohnraum zur Verfügung zu stellen. Wir würden die Umsetzung übernehmen, und sie würden das Ganze von uns kaufen. Aber der wirtschaftliche Effekt wäre gewesen, dass wir die ganze Last, die Verantwortung und die Probleme, die mit der Sanierung verbunden sind, getragen hätten, und sie hätten nur abgesahnt. Deshalb dachten wir, wir versuchen es zunächst in Form eines Mietvertrags — wir bieten den Raum an und sehen, ob jemand dort wohnen will — wenn es genug Nachfrage gibt, stecken wir unsere indem wir unsere Ressourcen in dieser Richtung hinein; wenn aber der Wille, die Burg geschäftlich zu nutzen, überwiegt, gehen wir diesen Weg. Ich denke, das könnte interessant sein, denn COVID friert jetzt eine große Anzahl von Unternehmern ein, die nach dem Ende der Pandemie irgendwie neu anfangen müssen. Und gemeinsam mit anderen an einem Ort anzufangen, wo man viele Leute auf einmal einladen kann, halte ich für besser, als wenn jeder wieder für sich anfängt. Das ist unser letztes Geschäftsmodell, auf das wir uns jetzt vorbereiten.

Die Erneuerung des Denkmals

Unsere Beziehung zu den Denkmalschützern ist sozusagen eine „Vernunftthe“, denn ihnen gehörte diese Burg schon vor uns, sie kennen es gut und haben sich selbst hier engagiert. Man sagt, dass die Denkmalschützer den Bauherren das Leben sehr schwer machen, aber wir haben uns gesagt, dass wir nicht mit ihnen streiten, sondern mit ihnen zusammenarbeiten wollen, und als wir die Burg übernommen haben, haben wir mit den Denkmalschützern vereinbart, dass sie uns bei der Erhaltung der Burg helfen, und das ist uns mehr oder weniger gelungen. Bisher gab es keine größeren Meinungsverschiedenheiten, die wir nicht lösen konnten, daher bin ich mit den Denkmalschützern zufrieden.

Handwerker und Bauunternehmer für die Burg zu finden, ist natürlich auch ein Problem, aber zum Glück gibt es immer noch Menschen und Unternehmen, die die Sanierung einer Burg als Prestigesache betrachten. Wir hatten also Unternehmen, die es als Referenzgebäude übernommen haben und uns einen guten Preis geboten haben. Ich habe ihnen immer gesagt, dass sie von uns nicht reich werden, aber viel Gutes für die Bewahrung der Geschichte unseres Landes tun können. Wir wollen, dass sie für ihre Arbeit bezahlt werden, aber wir wollen auch so viel wie möglich für unser Geld bekommen. Die Abmachung lautete also, dass wir sie als Handwerker, die sich mit dem Bauwesen auskennen, weiterempfehlen würden, und wir hatten wirklich Glück

mit Unternehmen, die diese Aufgabe als Ehre und heldenhaft übernommen haben. Es gab auch ein Problem mit einzelnen Handwerkern, aber auch hier hatten wir das Glück mit Leuten, die von uns aus ins Ausland zur Arbeit führen, nach Österreich, wo sie zwar gut bezahlt wurden, aber das bedeutete auch hohe Reise- und Lebenshaltungskosten, und wenn es hier an einem interessanten Gebäude Arbeit gab, zog sie das an. Sie waren bereit, weniger Geld als in Österreich zu bekommen, weil sie es zu Hause hatten.

Strukturell waren wahrscheinlich die größte Herausforderung für uns die Dächer aller Gebäude der Anlage und insbesondere am Schlossgebäude, denn sie sind komplex, großflächig und mussten in mehreren Etappen saniert werden, damit das Gebäude nicht undicht wurde. Am Ende mussten wir 90–95 % aller Dachstühle und Dacheindeckungen ersetzen, was eine riesige Menge an Material bedeutete, aber es gab auch das Problem, wie man durch die Befestigungen und die Zufahrt überhaupt auf das Dach gelangen konnte. Beim sechsten Versuch gelang es uns schließlich, einen so genannten Spinnenkran zu finden, mit dem wir in den Innenhof hinaufklettern und einen normalen Kran bauen konnten, um das gesamte Material nach oben zu bringen und die Dächer zu bauen. Und danach wurden wir sogar gefragt, wie wir es schaffen konnten, die Dach in sechs Monaten zu erneuern, während es anderswo sechs Jahre dauert.

Genius loci — die authentische Ausstrahlung des Orts

Wenn ich zusammenfassen soll, was uns an der Burg gereizt hat und was sie für Besucher attraktiv macht, dann ist es ihre Authentizität und ihre gut erhaltene Architektur. Man sieht ihr an, dass sie nicht erst vor kurzem gebaut wurde, sondern eine lange Geschichte hat. Die Burg steht schon seit fast 700 Jahren und das sieht man ihr an. Ich erinnere mich, dass man, als ich das erste Mal nach London kam, sehen konnte, dass von hier aus einst die halbe Welt beherrscht worden war. Ich erinnere mich auch daran, dass man an anderen Orten erkennen konnte, dass sie groß und wichtig wirken wollten wie der Nabel der Welt, dass sie es aber nicht waren und man das sofort merkte. In dieser Burg erkennt man auf den ersten Blick, dass hier Geschichte wechsellvoll war und noch immer präsent ist.

Der Standort der Burg ist unglaublich günstig gelegen: 15 Minuten von Brünn, wo es einen Flughafen und internationale Messen gibt, anderthalb Stunden von Wien und Bratislava, wo es internationale Flughäfen gibt, und — wenn die Autobahn befahrbar ist — etwas mehr als zwei Stunden nach Prag. Die Berater, die wir konsultierten, sagten uns: „Wissen Sie, 60 % der ausländischen Besucher kommen mit dem Flugzeug ins Land, wenn Sie also in der Burg etwas tun, das diese Leute anzieht, dann werden die Fluggesellschaften ihre Tickets verbilligen und sie hierher leiten, damit sie einen Grund haben, zu fliegen. Man muss hier ein Angebot machen, das

die Welt interessiert“. Und das versuchen wir gerade, damit wir nicht länger nur drei Leute sind, die sich etwas ausdenken, sondern wir wollen vielleicht Hunderte Köpfe in diese Überlegungen einbeziehen, und an unserem Angebot soll das dann auch erkennbar sein.

Aber ich möchte aus der Burg keine Konditorware machen, sie sollte im Wesentlichen bleiben, wie sie ist. Deshalb nennen wir sie auch weiterhin eine Burg, obwohl sie de facto eher ein Schloss ist. Denn als ich einmal meine Geschäftspartner hierher einlud und ihnen sagte, dass ich sie ins Schloss einlade, kamen sie mit der Vorstellung, dass ich sie nach Hluboká einlade — sie erwarteten Parkettböden und Kristalllüster, aber in Wirklichkeit ist es immer noch eher eine Burg mit Steinmauern und einer Umfassungsmauer, sogar die Einfahrt führt noch durch einen Barbakan und einen Graben. Und wir möchten diesen Eindruck beibehalten, auch wenn hier alle Epochen von der Gotik bis zu Barock und Renaissance vertreten sind. Wir hatten eigentlich erwartet, dass die Denkmalschützer uns bei der Suche nach dem Gesicht der Burg helfen würden, aber es stellte sich heraus, dass es an uns lag, dass wir es uns selbst ausdenken mussten.

Ich selbst bin nicht einmal der Meinung, dass alle Säle perfekt instand gesetzt werden sollten, stellen sie doch ein einzigartiges mittelalterliches Original dar. Ich kann mir vorstellen, dass einige der Säle in Zukunft so aussehen werden wie heute. Ich habe ein Beispiel für eine Burg gesehen, in dem es Fackeln und Kerzen und Stroh auf dem Boden gab, und die Menschen, die dorthin kamen, fühlten sich wohl. Ich sehe also nicht ein, warum wir hier künstlich eine Atmosphäre schaffen sollten, wenn wir bereits die ursprüngliche, authentische Atmosphäre haben, die wir erhalten wollen. Es ist interessant, dass die Leute, die hierher kommen (sowohl Firmen als auch Hochzeiten, zum Beispiel), eine große Anzahl von schönen, luxuriös eingerichteten Schlössern zwischen ihrem Wohnort und unserer Burg haben — sie gehen an ihnen vorbei und kommen hierher zu uns — vielleicht weil es nicht künstlich ist...

Wenn Sie Mitglieder meiner Familie fragen, ob der Kauf der Burg eine gute oder schlechte Entscheidung war, werden sie Ihnen alle sagen, dass sie schlecht war. Denn sie werden sofort berechnen, was wir stattdessen hätten kaufen können, wo wir hätten sein können und was jetzt alles anders wäre. Ich habe alles von dieser Familie „gestohlen“ und wir haben alles in diese Burg gesteckt, aber ich glaube bis heute nicht, dass es eine schlechte Entscheidung war. Das ganze Geld ist hier besser als auf der Bank angelegt, weil es durch die Einbringung von

Arbeit und durch die Nutzung aufgewertet wird. Es geht nur darum, bis wann sich hier ein Team herausbildet, das all das, was sich hier akkumuliert hat, nutzen kann. Die heutige unsichere Zeit schafft viele Gelegenheiten, weil das hier ist immer noch ein riesiges Gebäude mit einer Menge von Grundstücken und Nutzungsmöglichkeiten. Die Adelsgeschlechter von damals wussten sehr gut, warum sie sich diese Liegenschaften viele Generationen lang behielten, wenn der Preis dafür auch oft ein hoher war.

www.svetsdileni.cz

/CZ/

Průběh konference

Poslední konference projektu COL se konala na samém konci projektu v prosinci 2021. Vzhledem k pandemické situaci se tato konference nakonec musela konat online z domova, ačkoli obě budovy zrekonstruované v rámci projektu již byly dokončeny.

Během tří zimních večerů zazněly přednášky českých, rakouských a dokonce i slovenských odborníků a velmi užitečné diskuse shrnující téma praktické obnovy kulturního dědictví. Diskutovalo se o alarmující situaci úpadku tradičních řemesel, o mechanismech obnovy památek a v neposlední řadě také o možnostech jak současnou situaci zlepšit.

V průběhu projektu COL se ukázalo, že problémy v této oblasti jsou všude prakticky stejné, bez ohledu na hranice — v moderním, zprůměrněném stavebnictví jsou znalosti a dovednosti potřebné pro obnovu památek rychle vytlačovány moderními řešeními a je stále obtížnější najít kvalifikované řemeslníky, kteří jsou schopni pochopit a naplnit podstatu památkové péče. Mnozí odborníci a instituce si to však již uvědomují a hledají způsoby, jak zachovat tradiční stavební řemeslo, a tím i historické kulturní dědictví pro budoucnost.

/AT/

Verlauf der Konferenz

Die letzte Konferenz des COL-Projekts fand ganz zum Schluss des Projekts im Dezember 2021 statt. Aufgrund der Pandemie-Situation musste diese Konferenz schließlich online von zu Hause aus abgehalten werden, obwohl die beiden, im Rahmen des Projekts renovierten Gebäude, bereits fertiggestellt waren.

An den drei Winterabenden gab es Vorträge von tschechischen, österreichischen und sogar slowakischen Experten sowie sehr nützliche Diskussionen, die das Thema der praktischen Restaurierung von Kulturerbe zusammenfassten. Diskutiert wurden die alarmierende Situation des Niedergangs des traditionellen Handwerks, die Mechanismen, mit denen Denkmäler restauriert werden, und nicht zuletzt die Möglichkeiten zur Verbesserung der aktuellen Situation.

Im Laufe des COL-Projekts wurde sehr deutlich, dass die Probleme in diesem Bereich praktisch überall gleich sind, unabhängig von den Grenzen — im modernen, industrialisierten Bauwesen werden das Wissen und die Fertigkeiten, die für die Restaurierung des kulturellen Erbes erforderlich sind, rasch durch generische Lösungen verdrängt, und es wird immer schwieriger, qualifizierte Handwerker zu finden, die in der Lage sind, das Wesen der Denkmalpflege zu verstehen und zu erfüllen. Viele Fachleute und Institutionen haben dies jedoch bereits erkannt und suchen nach Möglichkeiten, das traditionelle Bauhandwerk und damit das historische Kulturerbe für die Zukunft zu erhalten.

/CZ/

Tato publikace je vydaná v rámci projektu **ATCZ 171 (COL — Centrum pro obnovu společného kulturního dědictví)**, který je financovaný z Evropského programu **INTERREG V-A Rakousko — Česká republika 2014–2020**.

/AT/

Diese Publikation wird im Rahmen des Projekts **ATCZ 171 (COL — Zentrum für Erneuerung des gemeinsamen Kulturerbes)** veröffentlicht, das durch das europäische Programm **INTERREG V-A Österreich — Tschechische Republik 2014–2020** finanziert wird.

Redakce / Redaktion:

Ing. arch. Vratislav Zíka / doc. Ing. arch. Karel Havlíš / Univ.-Prof. Dipl. Arch. ETH Dr. Christian Hanus / DI Dr. Bernhard Schneider / Darya Haroshka, MSc. / Ing. arch. Peter Morgenstein, PhD.

Tisková příprava / Druckvorbereitung:

Ing. arch. Vratislav Zíka

Překlady / Übersetzung:

Mgr. Martina Komendová / DI Dr. Bernhard Schneider

Zpracování publikace a tisk / Grafische Gestaltung der Publikation und Druck:

Tiskárna Didot, spol. s r.o.

Kniha byla vydána v nákladu / Das Buch wurde aufgelegt in:

150 kusů / Stück

1. vydání / 1. Auflage

© 2021 — Univerzita pro další vzdělávání Krems, Centrum stavebně-kulturního dědictví / Universität für Weiterbildung Krems, Zentrum für Baukulturelles Erbe

ISBN 978-3-903150-90-4

DOI 10.48341/zegk-duk6

/CZ/

Centrum obnovy společného kulturního dědictví se systematicky zabývá udržitelnou obnovou historických památek, lokalit a sídel a rozvíjí přeshraniční spolupráci při obnově a propagaci společného kulturního dědictví.

Hlavním výstupem projektu jsou dvě příkladně obnovené památky na obou stranách hranice, které budou sloužit jak odborné, tak široké veřejnosti.

ZNOJMO – Stará škola Louckého kláštera / RETZ – Barokní staroměstská sýpka

/AT/

Das Zentrum für Erneuerung des gemeinsamen Kulturerbes arbeitet systematisch an der nachhaltigen Restaurierung historischer Denkmäler, Stätten und Siedlungen und entwickelt die grenzüberschreitende Zusammenarbeit bei der Restaurierung und Förderung des gemeinsamen Kulturerbes.

Das Hauptergebnis des Projekts sind zwei beispielhaft restaurierte Denkmäler auf beiden Seiten der Grenze, die sowohl der Fachwelt als auch der breiten Öffentlichkeit dienen werden.

ZNOJMO – Alte Schule des Klosters Louka / RETZ – Barocker Altstadt-Schüttkasten

Číslo projektu / Projektnummer:

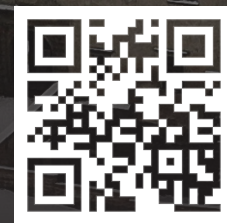
ATCZ 171

Prostředky EFRR/ Genehmigte EFRE-Mittel:

2 798 495,48 €

Délka trvání projektu / Dauer des Projekts:

01/07/2018 – 31/12/2021

www.col-project.eu

www.at-cz.eu/col

Interreg
EUROPEAN UNION

Austria-Czech Republic

European Regional Development Fund